

આત્મશંકેષ

પંચાય પ્રવરશી ભદ્રગુપ્તવિજયજી ગણીવર

આત્મસંવેદન : આત્મસંવેદન

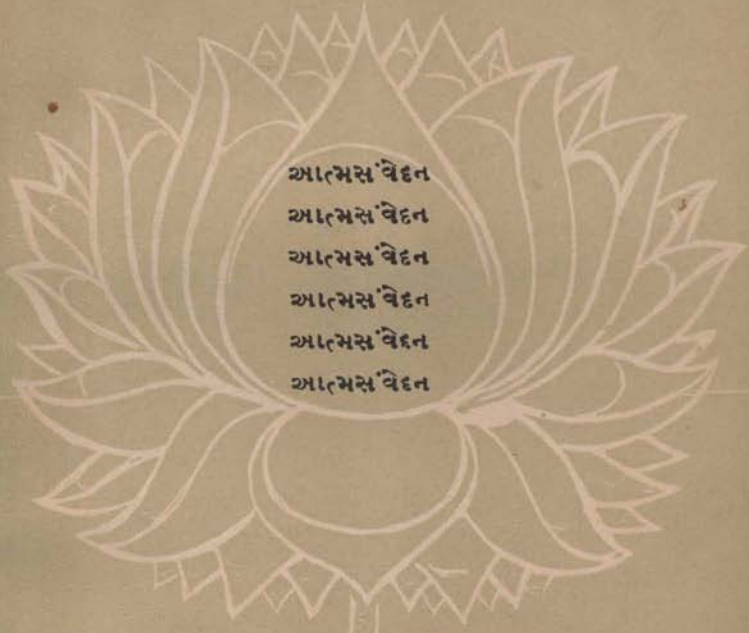
આત્મસંવેદન : આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન : આત્મસંવેદન

કૃ. પુનમને
સાગ્રા.

જીવનસુચિ.

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

આત્મસંવેદન

પંચાસ પ્રવચી ભદ્રગુપ્તવિજયજી ગણિવર

□ પ્રકાશક □

શ્રી વિશ્વકલ્યાણ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ
મોનપીર રોડ, મહેસાણા. [ગુજરાત]

□ મૂલ્ય રૂા. દસ □

- પ્રથમ આવૃત્તિ : નકલ : બે હજાર □
- દ્વિતીય આવૃત્તિ : નકલ : ત્રણ હજાર □
- વિ. સં. ૨૦૩૯, અષાઢ સુદ : ૬ : શુક્રવાર □

□ મુદ્રક □

કેશવજી હીરજી ગોગરી
હર્ષા પ્રિન્ટરી,
૧૨૨, ડા. મૈશરી રોડ,
મુંબઈ - ૪૦૦ ૦૦૯.

નિવેદન

શ્રી વિશ્વકલ્યાણ પ્રકાશન ટ્રસ્ટની સ્થાપના પછીનાં વર્ષોમાં 'મનનું ધન', 'આંતરનાદ' અને 'ચિત્ત પ્રસન્નતા' નામની પોકેટ બુકો પ્રકાશિત થઈ હતી. અનેક આવૃત્તિઓ પ્રકાશિત થઈ હતી. ત્યાર પછી વિ. સં. ૨૦૩૩ માં આ ત્રણે પુસ્તિકાઓનું વિભાગવાર સંકલન કરવામાં આવ્યું અને 'આત્મસંવેદન' નામે પુસ્તક પ્રકાશિત થયું. છેલ્લાં ચાર વર્ષથી આ પુસ્તક અપ્રાપ્ય હતું અને એનું પુનર્મુદ્રણ જરૂરી હતું તેથી આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે.

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના મૌલિક ચિંતનનો આ અણુમોલ ધાળ છે. જૈન હો કે જૈનેતર હો, સહુનાં ચિત્તને શાન્તિ, આનંદ અને પ્રસન્નતાથી ભરી દેનારૂં આ ચિંતનપૂર્ણ સાહિત્ય છે.

સુંદર-કલાત્મક છાપકામ કરી આપનારા હર્ષા પ્રીન્ટરીના માલિક શ્રી કેશવજીભાઈ, અંગત લાગણીથી પ્રેરાઈને અમારાં ટ્રસ્ટનાં બીજાં પણ પુસ્તકોનું કાળજીપૂર્વક છાપકામ કરી રહ્યા છે, એમને કેમ ભૂલી શકાય ?

સહુ કોઈ આ પુસ્તકના વાંચન-મનનથી જીવનમાં શાન્તિ અનુભવે અને દિવ્યદષ્ટિ પ્રાપ્ત કરે એ જ શુભ કામના.

મહેસાણા :

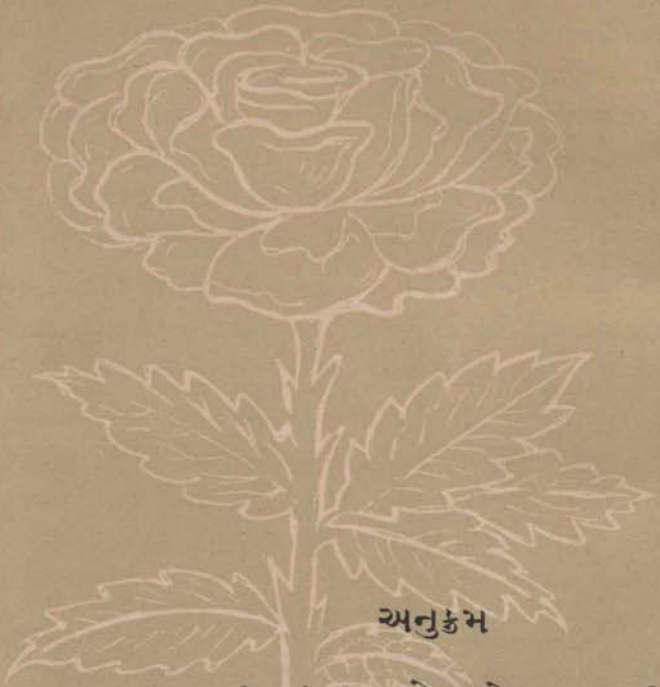
જેઠ સુદ : ૧

વિ. સં. ૨૦૩૯

જયકુમાર બી. પરીખ

મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી

શ્રી વિશ્વકલ્યાણ પ્રકાશન ટ્રસ્ટ

अनुकेम

१.	प्रभु, तारे चरखे	१
२.	सावना सावनाशिनी	१८
३.	आत्मचिंतन	५८
४.	भननी भावजत	६८
५.	पथप्रदर्शन	१०८

प्रत्यक्ष साधु मित्र

आत्मसंवेदन

१

સાચું શરણુ :

તમારા જીવનમાં શું ક્યારેય કોઈ મુંઝવણ નથી આવી ?
આપત્તિ નથી આવી ? તમે તમારી મુંઝવણ કે આપત્તિને
હૂર કરવા સ્વયં અસમર્થ બન્યા ત્યારે તમે કોની પાસે ગયા ?
કોનું શરણુ લીધું ?

શું તમે ક્યારેય દુઃખ-આપત્તિની મુંઝવણમાં જિનેશ્વર-
દેવનું શરણુ લીધું ? તમારા હૃદયમાં શું એ દૃઢ નિશ્ચય-શ્રદ્ધા
છે કે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત જ આ જગતમાં સાચું શરણુ છે ?
એમના સિવાય આ જગતમાં કોઈ સાચું શરણુ આપી
શકનાર નથી ?

ભાગ્યવંત ! ભૂલા ન ભમો.

કદપવૃક્ષને ત્યજીને ખાવળના શરણુ જવાની મૂર્ખતા ન કરો.
નિર્ણય કરો: પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા સિવાય હું કોઈનું
ય શરણુ લેનાર નથી..... એ જ શરણુ છે.....

હું શરણુગત !

અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ

સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ

સાહૂ સરણં પવજ્જામિ

કેવલિપન્નતં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ ॥

રોજ પ્રભાતે અને રાત્રે સુતી વખતે આ પ્રમાણે શરણુ
સ્વીકારની પ્રતિજ્ઞા કરો: “હું પરમાત્માનો શરણુગત છું.”
આ ભાવ પરમાત્મા પ્રત્યે દૃઢ અનુરાગ જન્માવશે. પછી
સંસારનો રાગ મોળો પડી જશે. જેમ જેમ પરમાત્મા પ્રત્યે
રાગ વધતો જશે તેમ તેમ વિષયસુખમાંથી રાગ નિવૃત્ત
થવા લાગશે

આ જન્મ જરા મૃત્યુથી ભયંકર સંસારમાં પરમાત્મા
સિવાય આપણા આત્માને કોણ બચાવી શકનાર છે ? એ જ
શરણુ છે. એ જ તારક.... એ જ ઓધક....

હું શું કહું ?

હે પરમ પિતા....પરમ કૃપાનાથ !

અનાદિ કાળથી સંસારમાં રખડતો રખડતો હું આપના દ્વારે આંચો છું. નાથ ! મારા પર એક દષ્ટિ કરો....પ્રેમની.... કરુણાની, મારા દેવ ! હું આપનું શરણુ અંગીકાર કરું છું. આપના ચરણે માફ સર્વસ્વ અર્પણુ કરી દઉં છું.... આપ મારી રક્ષા કરો....

હવે મારે આપનું જ શરણુ છે....આપના સિવાય, આપને છોડીને હું ક્યાંય જવાનો નથી.... મારા આત્માની તમામ જવાબદારી હું આપને સોંપું છું....

આપ કહો....મારા સ્વામી.....! હવે હું શું કહું ! આપ જે કહો તે કરવા તૈયાર છું.

મારી મૂર્ખતા...

હે અનંતજ્ઞાની નાથ !

આજ દિન સુધી મેં મારી ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરવા આપની પાસે પ્રાર્થના કરી ? કેવી મારી મૂર્ખતા....

મારી ઇચ્છા મારા હિતમાં છે કે અહિતમાં એનું તો મને ભાન નથી.... હું અજ્ઞાની છું.... અને મારી ઇચ્છાને તાબે થવા મેં આપને આગ્રહ કર્યો....

નાથ ! મારી આ ભૂલની ક્ષમા આપજો. હે કૃપાનિધિ, આપ અનંતજ્ઞાની છે....માફ હિતાહિત આપ જાણો છો. જેમાં માફ હિત હોય, એમાં જ મારો વિનયોગ કરી દેજો ! જે પદાર્થનો સંયોગ મારા અહિતમાં હોય, તેનો મારાથી વિયોગ કરજો ! ભલે પછી એમાં હું રડું કે ગમે તે કહું.

હે હૃદયેશ ! મેં મારી કોઈ ઇચ્છા રાખી નથી...રાખવી પણ નથી....મેં માફ સંપૂર્ણ સમર્પણુ આપના ચરણે કયું છે.

આત્મસંવેદન

૩

હું વાત્સલ્યનિધિ વીતરાગદેવ !

મારે આપનું ધ્યાન ધરવું જોઈએ, એ વાત સાચી પરંતુ હું આપનું ધ્યાન કેવી રીતે ધરું? આપનું સ્મરણ કેવી રીતે કરું?

એકવાર પણ અનુભવમાં આવેલા આત્મનું સ્મરણ થઈ શકે.... આપનું ધ્યાન કેવી રીતે ધરું? નાથ! એકવાર દર્શન આપો! પછી જો હું આપને ભૂલી જાઉં, તો આપ મને શિક્ષા કરજો. દેવનાં રૂપ કરતાં પણ આપનું રૂપ અનંતગુણ છે! એવું રૂપ જોયા પછી જરૂર હું જગતને ભૂલી જઈશ.

આપ કદાચ કહેશો ‘મારી મૂર્તિનું ધ્યાન ધર.’ પણ કેવી રીતે કરવું ધ્યાન? કારણ કે મૂર્તિના સૌંદર્ય કરતાં જગતમાં ખીલ સૌંદર્ય ચઢીયાતા છે!

હું આપના શરણે આવેલો છું....આપ દર્શન આપો...

દયા કરો! કૃપા કરો! મારા આત્માનો ઉદ્ધાર કરો!
મારા આત્માને પવિત્ર બનાવો!

મારી તો આપના પાસે એક જ પ્રાર્થના છે. ‘આપ મને દર્શન આપો, એકવાર દર્શન આપો.’

પ્રહાર કર ! :

હું હૃદયેશ્વર !

જો તારે મળવું જ ન હોય તો તું આજે જ મને કહી દે કે હું તને નહિ મળી શકું.....

કારણ કે તું નહિ મળે એની શંકા સદૈવ મને સતાવ્યા કરે છે. જગત મારી શંકાને દઢ કરે છે. “વર્ષોથી અમે એની પાછળ ભમીએ છીએ. એ નથી મળ્યો તો તને ક્યાંથી મળશે ?”

પણ છતાંય “કદાચ તું મળી જાય તો ?” એવી સંભાવનાને હૃદયમાં સંઘરીને હું તને શોધી રહ્યો છું. શોધવામાં મને આનંદ આવે છે. પરંતુ તું એમ કહી દે “હું તને નહિ મળું” તારા એ પ્રહારની વેદનાને સહવામાં મને અતિ આનંદ થશે.

તારો પ્રહાર પણ તું મળ્યા જેટલો જ હર્ષ આપશે.

પ્રેમ ન આપે તો ભલે પ્રહાર કર.... મારા નાથ !

કહી દે.... “હું તને નહિ મળું.”

પરિશોધ :

મારા મનોનાથ !

મેં તને અનંત આકાશના કેડી વિનાના પ્રદેશમાં શોધ્યો... ગાઠ તિમિરથી આવૃત્ત ગિરિગુફાઓમાં તારી શોધ કરી.... ગગનચુંબી મંદિરોના ધૂપથી મધમધાયમાન વાતાવરણમાં તને જોવા પ્રયત્ન કર્યો.... ગિરી-નદી સાગર...ક્યાંય ન મળ્યો.

હું પાછો વળ્યો, અંધારું થઈ ગયું હતું.

ગોવાળોની વાંસળીના સૂરો સંભળાતા બંધ થઈ ગયા હતા. વિહંગમોનું આકાશઉડ્યન પણ થંભી ગયું હતું. મેં મારી નાનકડી કેટડીનાં દ્વારા ખોલ્યાં. દિવાસળીથી મેં નાનકડો.... ઝાંખો દીપક પેટાવ્યો.

મારી દષ્ટિ કેટડીના ખૂણામાં પડી, ઓહા!....

મારા નાથ તમે અહીં ? તમને જોઈ હું ખોલી ન શક્યો....

મેં તમને ઓળખ્યા ! તમારી સાથે ખોલવાના શબ્દો ન જડ્યા ! હું સ્તબ્ધ બનીને જોઈ જ રહ્યો...

આત્મસંવેદન

૫

એક આચમન :

હું કૃપાસાગર દેવાધિદેવ !

મારા હૃદયમંદિરમાં મેં આપની પ્રતિષ્ઠા કરી છે. પરંતુ.... મારું મંદિર પવિત્ર રાખી શકતો નથી.... એમાં કચરાના ઢગ જામી ગયા છે...

પૂજનની સામગ્રી વેરણ-છેરણ થઈ ગઈ છે. છતાંય મારે આપનું પૂજન કરવું છે. પૂજન માટે હું ઉત્સુક છું. પ્રભાતનો ઘંટારવ, ધૂપનો મધમઘાટ....દીપકનો ઝળહળાટ મને આપની પાસે ખેંચી લાવે છે....

હું મૂંઝાઈ ગયો છું. આપ મારા પ્રસન્ન ન બનો તો ? નારાજ બની જાઓ તો ? એ કલ્પના મને ધ્રુબવી મૂકે છે.... હું.... મારું મન ખેડોશ બની જાય છે.

કૃપાનાથ !

આપ મારી અશક્તિને ક્ષમા આપજો. મને....મારા હૃદયામાં આપના પ્રત્યે પૂર્ણ પ્રેમ છે. ભક્તિ છે.... હું આપની સેવા નથી કરી શકતો...આપ મારા પાસેથી જેટલી અપેક્ષા રાખો છો, તે હું પૂર્ણ કરી શકતો નથી.

આપ નારાજ ન થશો. કૃપા ઝંખતા બાળને આપના કૃપા-સરવરમાંથી એકાદ આચમન કરવા દેશો ?

હું પરમ પિતા !

તારી પાસે આવવાના તેં અનંત માર્ગો આલેખ્યા છે...
એવી જ રીતે, તે માર્ગો જેવા બીજા બ્રામક માર્ગો માયાએ
મૂકેલા છે....

હું મુંઝાયો છું, શું હું તારા જ માર્ગે ચાલુ છું ? તે
માર્ગ મને તારા સુધી પહોંચાડશે ? માફ મન વિશ્વાસ ધારણ
કરતું નથી....

અંધારું થયું છે. દીપ અંધો છે.... તારા નગરનાં
નામનિશાન દેખાતા નથી.... એક અંધ મનુષ્ય જેમ ચાલે....
મારી તેવી દશા છે.... નાથ, તારા અનંત રહસ્યોથી ભરેલા
શબ્દોને હું મારી સ્થુળ બુદ્ધિથી સમજવા પ્રયત્ન કરું છું....
એટલું જ નહિ, તેમાં આગ્રહ સેવું છું.... અને એને જ
સાચો માર્ગ સમજવા-સમજાવવા પ્રયત્ન કરું છું.... મારી
આ પ્રવૃત્તિ ગતાનુગતિક છે....

તું જ ચાહજે !

મારા દેવ !

શાસ્ત્રકારે મને કહ્યું કે તું બધાને જુએ છે. પણ બધા તને
જોઈ શકતા નથી. તારે આટલા બધા છુપા રહેવાની શી જરૂર
છે ? જે તને ચાહે છે તેનાથી પણ તું છુપો કેમ રહે છે ?

તું અનંત સમૃદ્ધિશાળી છે. પછી તને ડર શાનો છે ?
તારો પ્રેમી તારી પાસે જે માર્ગે તે તું આપી શકે એમ છે !

તું પ્રગટ થા.

પરંતુ હું તને આવી પ્રાર્થના કરું છું ત્યારે યોગી
પુરુષ મને કહે છે “ઈશ્વર મારી સામે પ્રગટ છે.”

તો પછી તને જે પ્રિય છે, તેને તું દર્શન આપે છે,
એમને ? તને જે ચાહે છે તેને તું અધિર બતાવે છે ખરું ને ?

તો પછી તને હું નહિ ચાહું ! તું જ મને ચાહજે,
હું તને જોઈ શકતો નથી, તું મને જોઈ રહ્યો છે.... પણ
મારે મન એ જ ઘણું છે.

પરમાત્માની પ્રાપ્તિ :

કોઈ વાર અતિ તૃષ્ણામાં પાણી વિના ગુંગળામણ અનુભવી છે? કોઈ વાર અતિ તાપમાં પવન વિના ગુંગળામણ અનુભવી છે? કોઈ વાર અતિ ક્ષુધામાં આહાર વિના તીવ્ર ગુંગળામણ અનુભવી છે?

પરમાત્મતત્ત્વ વિના... પરમાત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ વિના... આપણને તીવ્ર બેચેનીનો અનુભવ છે? જ્યારે આપણે પરમાત્મતત્ત્વ વિના ક્ષણવાર પણ સુખચેતન નહિ અનુભવીએ ત્યારે અદ્ય ક્ષણોમાં જ આપણને પરમાત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ થશે.

પરમાત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ સિવાય જ્યારે આપણને કોઈ જ અંખના નહિ રહે ત્યારે આપણે પરમાત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિનો સખત પુરૂષાર્થ કરી શકીશું.

પ્રીતિ :

હે દેવ ! કૃપાનાથ ! હું આપની સાથે પ્રીતિનો સંબંધ બાંધી શકું, એનો કોઈ ઉપાય મને બતાવો ! વિશ્વ સાથેની સોપાધિક પ્રીતિથી વિરકત બનવું છે.... તેવો ધન્ય દિવસ જોવા હું આહું છું !

હું જાણું છું આપ વિશ્વથી પર છો. હું જ્યાં સુધી વિશ્વથી પર ન બનું ત્યાં સુધી મારો આપની સાથે સંબંધ થઈ શકે નહીં, જગતની પ્રીતિમાં ફસાયેલાને મુક્ત કરો ! એ કામ આપનું નથી ?

મારા પર પ્રીતિ કરનારને હું આહું છું. એ મને આહવાનો ડાળ કરે છે...હું એની કપટલીલા જાણી શકતો નથી...હું એને મારું હૃદય આપી દઉં છું....મારા હૃદયના ટુકડા થઈ જાય છે.

મારા હૃદયેશ ! પ્રાણેશ ! મારી આવી કરૂણ સ્થિતિ આપ જુઓ છો....જાણો છો....છતાં મારી ઉપેક્ષા કેમ કરો છો?

આપ મારા પર કામણ કરો...હું આપનો બની જાઉં !.... હું આપને જ જોઉં....આપના સિવાય મને કંઈ જ ન દેખાય !

પ્રેમનું રહસ્ય :

હે જગદ્ગુરૂ !

તેણે આપના ચરણે સર્વસ્વ ધરી દીધું છે ! છતાં એ કહે છે: મેં કંઈ જ અર્પણ નથી કર્યું ! ત્યારે તો હું તેને સમજી ન શક્યો પરંતુ આજે મને સમજાયું કે પ્રેમની પરાકાષ્ટામાં મનુષ્ય સર્વસ્વ આપી દે છે, છતાં માને છે કે મેં કંઈ જ આપ્યું નથી. જ્યારે પ્રેમની ભૂમિકા પર હજુ જેણે પગ પાણુ નથી મૂક્યો, તે થોડુક કંઈ આપે છે અને માને છે કે 'મેં ઘણું-ઘણું આપ્યું !'

નાથ !

આપના પ્રેમનું રહસ્ય મને સમજાયું...આપથી જ્યારે પ્રેમ ખંધાય છે, ત્યારે મારું કંઈ રહેતું નથી ! સર્વસ્વ આપનું જ બની જાય છે ! પછી "મેં આપ્યું"...આવું અભિમાન આવે જ ક્યાંથી ? હવે મારે આપની પાસે યાચના કરવાની રહેતી નથી....કારણ કે હું જ આપનો બની ગયો છું !

સમર્પણ :

હે કરુણાસિંધુ !

મારી પાસે જે કંઈ છે એ આપનું આપેલું દાન છે.... એના પર મેં મારાનું લેખલ મારીને આપનો દ્રોહ કર્યો છે.... મારા પાસેની પ્રત્યેક ચીજ પર આપનો અધિકાર છે. એનો ઉપયોગ આપની ઇચ્છાનુસાર કરવા માટે હું ખંધાયેલો છું.

આપની ઇચ્છા સર્વસ્વ લઈ લેવાની હોય તો પણ કહો, હું એ આપના ચરણે ધરવા તૈયાર છું. આપનું છે અને આપને આપવાનું છે... તેમાં મારે લાંબા વિચાર શો કરવાનો ?

મને વિશ્વાસ છે કે હું સુખી થાઉં તે જ આપે ઇચ્છેલું હશે.

આત્મસંવેદન

૨

૬

હું શું આપું ?

ત્રિલોકનાથ !

હું આપના દ્વારે યાચના માટે ખડો છું. હું આપની પાસે યાચના કરું છું....કારણ કે હું લવની ગલીઓમાં રખડતો બિખારી છું. હું યાચના કરું તેમાં ખોટું નથી....પરંતુ આ તો આશ્ચર્ય ! આપ મારી પાસે યાચના કરો છો ?

“ મિક્ષાં દેહિ ”

નાથ હું તો બિખારી છું....

‘ મિક્ષાં દેહિ ’

મારી પાસે કંઈ નથી....

“ મિક્ષાં દેહિ ”

હું મુંઝાઉં....હું....હું આપને શું આપું ? બિખારીના આંગણે ભીખ માંગવાની હોય ? મને શરમાવો ના. હું યાચના કરું તેમાં હું શરમાતો નથી....આપ જ્યારે યાચના કરો છો.... ત્યારે શરમથી હું મરી પડું છું.

“ મિક્ષાં દેહિ ”

મેં આપવા માટે મારા ઘરમાં શોધવા માંડ્યું....એક ઢકડો મળ્યો....પ્રેમનો....લકિતનો !

હું આજે સનાથ :

તમારે અશુભ વિચારોથી મુક્તિ મેળવવી છે? ચિત્તમાં અપૂર્વ અધ્યવસાયોની પ્રાપ્તિ કરવી છે? તો તમે પરમ કૃપાળુ જિનેશ્વર ભગવંતના શરણુને સ્વીકારો.

ભગવંતનું શરણુ સ્વીકારવું એટલે એમની આપણા માટેની આજ્ઞાઓનું પાલન કરવા બંધાઈ જવું.

“મારા નાથ....મારું રક્ષણ કરનાર ત્રિભુવનનાથ છે. હું નિર્ભય છું. પાપ વિચારો....પાપ કર્મો મારું અહિત કરી શકવા સમર્થ નથી....હું આજે સનાથ બન્યો છું.”

બસ, જ્યાં કોઈ કોઈનો, માનનો અને લોભનો વિચાર મનમાં ઘુસવા આવે કે ભગવંતના નામનું સ્મરણુ કરવું.

આંખો બંધ કરીને એમના દેહને સ્મૃતિમાં લાવવો. પેલા દુષ્ટ વિચારો ભાગ્યા સમજો !

જરાય દીનતા ન કરો, આપણા માથે ત્રણ જગતના નાથ છે, આપણે કોઈ વાતની કમીના નથી...બધું જ આપણને મળી ગયું છે....

તને નેઈ રહેલ છે !

અનંત અનંત સિદ્ધ ભગવંતા તને પ્રતિસમય નેઈ રહ્યા છે, એ ધ્યાન રાખે છે ? એ તારી સામે જુએ છે અને તું જગતની સામે જુએ છે ! કેવી ગંભીર ભૂલ થઈ રહી છે !

શ્રી સિમંધરસ્વામી વિગેરે વિચરતા તિથકર ભગવંતો તને નેઈ રહ્યા છે, એ વિચાર પણ તને આવે છે ?

જગતની સામે નેવાતું મોકુફ રાખ લાઇ, અને તને નેઈ રહેલ પરમાત્મતત્વની સામે ને ! એની સાથે સંબંધ નેડ.

એ સંબંધ નેડવાથી તારામાં અચિંત્ય શક્તિઓ જાગ્રત થશે... અને શક્તિઓ દ્વારા તું અલેહલાવે એ પરમાત્મતત્વમાં લીન થઈ જઈશ.

卐

સાચી સગાઈ :

અરિહંત પરમાત્માની અચિંત્ય શક્તિનો લાભ મેળવવા માટે આપણે પરમાત્મા સાથે કોઈ સાચી સગાઈ બાંધવી નેઈએ. આપણી સ્થૂળ બુદ્ધિના વિચારો મુજબ એમણે અનુસરવું નેઈએ તેવો આગ્રહ છોડી દેવો નેઈએ.

એ અનંત જ્ઞાની છે. અનંત શક્તિશાળી છે, આપણી તમામ મુશ્કેલીથી તેઓ જ્ઞાત છે. આપણે બહુ ઉતાવળી થવાની જરૂર નથી. તે જે કરશે તે યોગ્ય જ કરશે. એવી શ્રદ્ધાથી એમની ઉપાસનામાં લાગી જવું નેઈએ.

તમને એ જોઈ રહ્યા છે :

તમે એ પરમ પિતા તરફ તો દષ્ટિ કરો....એ પરમકૃપાળુ સદૈવ તમને જોઈ રહ્યા છે....તમે એમના તરફ નથી જોતા ! તમે તો એમની તરફ જોઈ રહ્યા છો કે જે તમારી તરફ જોવા તૈયાર નથી !

એ કુણ્ણના સાગર....અનંત શક્તિનિધાન પરમાત્મા તમને પ્રતિસમય જોઈ રહ્યા છે, પછી તમને દુઃખ શાનું ? અશાન્તિ શાની ? જે બાળક માતાની દષ્ટિમાં છે, તે બાળક બંધુ છે કે મારી માતા મને જોઈ રહી છે, પછી દુઃખ નથી અનુભવતું.

તમે એ પરમ પિતા તરફ દષ્ટિ કરો... એને જોવા માટે દષ્ટિને સૂક્ષ્મ બનાવો. એને જોવા બાહ્ય જગતના ઝગમગાટમાંથી મુક્ત થાઓ. આંખો બંધ કરીને સ્થિર બનો....પછી એ પરમપિતાનું નામ લઈને પોકાર કરો, જ્યાં સુધી એનાં દર્શન ન થાય ત્યાં સુધી પોકાર ચાલુ રાખો. અધીર ન બનો. એક વખત દર્શન થયા પછી ક્યારેય એ તમને છોડી જશે નહિ.

સાધનાની ચાવી :

તારે જે સાધના કરવી છે, તો તારું ચિત્ત સ્વસ્થ અને સ્વસ્થ જોઈએ. કારણ કે સાધનાના કેન્દ્રસ્થાને પરમાત્મ-તત્ત્વ છે. એ પરમાત્મતત્ત્વનું પ્રતિબિંબ આપણા ચિત્તમાં પડે, ત્યારે જ સાધનાના માર્ગે ગતિ થઈ શકે.

મલિન અને અસ્વસ્થ ચિત્તમાં એ પરમાત્મ-તત્ત્વનું પ્રતિબિંબ કેવું પડશે? ડહોળાયેલા પાણીમાં તમારું મોઢું જરા જુઓ તો!

એ ચિત્તનું સ્વસ્થપણું લાવવા માટે પરમાત્મ-તત્ત્વ પર શંકા વિનાની શ્રદ્ધા સ્થાપિત કરવી પડશે. શ્રદ્ધા વગર ચિત્તસ્વસ્થતા પ્રાપ્ત થઈ શકતી જ નથી!

તું સાધક !

તારા હૃદયમાં પરમાત્મ-પ્રીતિ જાગી નથી. પરમાત્માના સાન્નિધ્યમાં કલાકોના કલાકો વ્યતિત કરવાનું તને ગમતું નથી. થોડીક ક્ષણો તું વ્યતિત કરે છે તેમાં પણ તારું ચિત્ત પરમાત્મા પ્રત્યે અનુરાગી બનતું નથી.

તું કંઈ જાતનો સાધક? તું શાની સાધના કરી રહ્યો છે? ગતાનુગતિક સાધના કરીને તું સાધક કહેવરાવે છે? તારા જેવા સાધકોના ટોળા ભેગા રહે છે માટે સાધક કહેવરાવે છે?

પરમાત્માને જોઈને તારા હૈયામાં આનંદ થાય છે? એ આનંદની ધારા ચાલે છે? ના. અને એમ જ વર્ષો વિતાવી રહ્યો છે! અંતરાત્માના આનંદની અનુભૂતિ વિના તું કેવી રીતે જગત સમક્ષ સાધુતાનો દેખાવ કરે છે?

વિષયોના ઉપભોગનો આનંદ, મનની કેટલીક ધારણાઓની સિદ્ધિનો આનંદ તુચ્છ છે. તારે તો આંતરગુણોની પ્રાપ્તિનો આનંદ અનુભવવાનો છે.

બધુ પરમાત્માનું !

તમારી પાસે જે કંઈ છે તે તમારું નથી, એવો નિષ્કૃંચ તમારા હૈયામાં થઈ જશે પછી એવો વિચાર દઢ કરજો કે 'મારી પાસે જે કંઈ છે, તે બધું મારા પરમાત્માનું છે.... એના ઉપર પરમાત્માનો અધિકાર છે.'

અને ખરેખર, જે વિચારશો તો તમને સમજશે કે તમારી પાસે જે કંઈ સારું છે, તે બધું જ પરમાત્માની કૃપાથી તમને મળ્યું છે.

આ વિચાર જેમ જેમ દઢ બનતો જશે, તેમ તેમ સંપત્તિનો ઉપયોગ તમે પરમાત્માએ બતાવેલા માર્ગે વિના સંકોચે કરવાના.

એક બાબુ તમે સંપત્તિ પરથી તમારો અધિકાર ઉઠાવી લીધો અને બીજી બાબુ સંપત્તિ પર પરમાત્માનો અધિકાર સ્થાપિત કરી લીધો. પછી પરમાત્માએ બતાવેલા માર્ગે એ સંપત્તિનો વ્યય કરતાં તમને સંકોચ થવાનો? "મારી પાસે જે કંઈ છે તે બધું જ પરમાત્માનું છે..."

જે કંઈ મળ્યું છે તેમાં એવા મોહિત ન થઈ જાવ કે જેથી, જેની કૃપાથી મળ્યું છે તેને ભૂલી જવાય. એવા સર્વનો ત્યાગ કરી દેવો જોઈએ કે જેમાં આસક્ત થવાથી કૃપાળુને ભૂલી જવાનું બનતું હોય.

સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે પુણ્યના ઉદ્ધયથી. પુણ્યનો ઉદ્ધય થાય છે પુણ્યના બંધનથી. પુણ્યનો બંધ થાય છે ધર્મના આરાધનથી. ધર્મ મળે છે પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા પાસેથી. સુખનું મૂળ કારણ તરણ-તારણ પરમાત્મા છે.

એ પરમાત્માને જ જીવ ભૂલી ગયો ! અને એમની કૃપાથી મળેલા વૈભવ સુખમાં જ રાચી રહ્યો ! શું આ કૃતદ્વંતા નથી ?

પરમાત્માની કૃપાથી મળેલા વૈભવનો ઉપયોગ હવે પરમાત્માની આજ્ઞાનુસાર કરવા પણ તૈયાર નથી ! ધ્યાન રાખો ! પરમાત્માને ન ભૂલો.

૬

સૌંદર્ય :

સૌંદર્ય વિના આકર્ષણ થતું નથી. આકર્ષણ વિના ચિત્ત ચોંટતું નથી. સ્વાત્મા પ્રત્યે ચિત્ત ચોંટતું નથી ને પરમાત્મામાં પણ ચિત્ત ખેંચાતું નથી. કેમ આમ ? શું આત્મા અને પરમાત્મામાં સૌંદર્ય નથી કે તે દેખાતું નથી ?

પરમાત્માનું સૌંદર્ય જોવા માટે દ્રષ્ટિ સૂક્ષ્મ બનાવો. સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિથી એ સૌંદર્ય નિરખ્યા જ કરો....પછી ચિત્ત ચોંટી જશે. પરમાત્મામાં ચિત્ત ચોંટયા પછી આત્માનું સૌંદર્ય ખીલવા માંડશે. એમાંથી અપૂર્વ રસાનુભૂતિ થશે.

પરમાત્મસ્મરણ :

જેમની અનંત કર્મણી તું શ્વાસ લઈ રહ્યો છે, જેમની અગમઅગોચર કૃપાથી તું એક ઉચ્ચ મનુષ્યરૂપે જીવી રહ્યો છે, તે પરમ કૃપાનિધિ પરમાત્માનો તારા પર ઓછો ઉપકાર છે? તે અનંત ઉપકારને કરનાર પરમોપકારીતું સ્મરણ તારા ચિત્તમાં વારંવાર તું કરે છે? જો ના,

તો પછી તું યોગના માર્ગે નથી આવ્યો એમ સમજ. યોગના માર્ગે ચઢેલો આત્મા પરમાત્માનું વારંવાર સ્મરણ કરનારો હોય. પ્રત્યેક પ્રસંગ અને પ્રવૃત્તિની સાથે પરમાત્માનો કોઈને કોઈ સંબંધ રહેલો છે, તે સંબંધને શોધી કાઢી પરમાત્માને સ્મૃતિપથમાં લાવો.

આપણને એ પરમકૃપાળુએ એટલું બધું આશ્ચર્ય છે કે હવે નવું એમની પાસે માગવામાં પણ શરમાઈ જવું જોઈએ.

એમણે જે આશ્ચર્ય છે તેનો સદુપયોગ કરીને તે બધું તેમના જ ચરણે ધરી દેવું. તેમાં જ જીવનનો પરમ આનંદ રહેલો છે. અનુભવી જોજો.

જય વીયરાય !

વીતરાગનો જય એટલે ધર્મતીર્થનો જય. ધર્મતીર્થનો જય એટલે મોક્ષમાર્ગનો જય, મોક્ષમાર્ગનો જય એટલે શ્રમણમાર્ગનો જય !

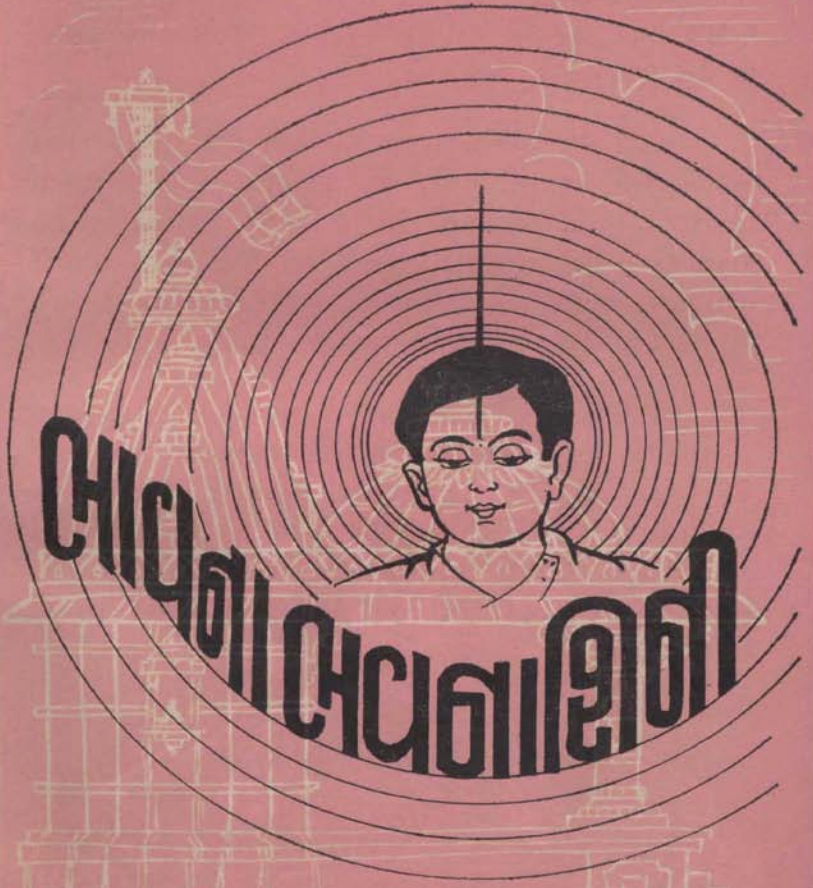
તેં 'જય વીયરાય' ની ઘોષણા કરી એટલે વીતરાગના કાર્યમાં અને વીતરાગની વાણીમાં તારી અનુમતિ આપી ! એટલે હવે તારે માથે એ જવાબદારી આવી કે વીતરાગના કાર્ય અને વાણીની વિરુદ્ધ તારાથી કંઈ જ ન થાય. એવી કોઈ જ કરણી ન થઈ શકે કે જેથી વીતરાગના કાર્યમાં કોઈ વિધ્ન ઊભું થાય !

જેનો તેં જય પોકાર્યો, તેની પાછળ જ તારે રહેવું જોઈએ, એ વાત તારે જાણવી જોઈએ.

એ કળા આપો

હે પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા ! આપ આપના અનંત વિજ્ઞાનમાં ચરાચર સમસ્ત વિશ્વને જોઈ રહ્યા છો. તેમાં આપ આ પૃથ્વી પર આપની મૂર્તિથી મંડીત મંદિરોને પણ જોઈ રહ્યા છો.... બંધ મંદિરોમાં આપની મૂર્તિઓને બિરુમાર હાલતમાં જોઈ રહ્યા છો...કોઈ અજ્ઞાન જીવો આપના મંદિરની, આપની મૂર્તિની અવહેલના કરી રહ્યા છે, એ પણ આપ પ્રત્યક્ષ જોઈ રહ્યા છો....છતાં આપ નથી રોષ કરતા ! નથી દ્વેષ કરતા !

પ્રભો ! આપને વિશ્વદર્શનની કેવી અનુપમ કળા પ્રાપ્ત થઈ છે ! મારે આપની પાસેથી એવી કળા જોઈએ છે. મને ખબર પડે કે કોઈ મારા નામને ગાળો દે છે. મારી આકૃતિનું અપમાન કરે છે, તો એ ગાળો દેનાર અને અપમાન કરનાર પ્રત્યે મને રોષ આવે છે. મારા નામને અને આકૃતિને જે ચાહે છે, પ્રેમ કરે છે, તેના પ્રત્યે મને રાગ થઈ જાય છે ! ખસ, રાગ-દ્વેષને મિટાવવાની કળા મને આપો !

ભાવના ભવનાશિલ

શાન્તિનો ઉપાય :

તત્ત્વને જાણવું જીહ્વું અને તત્ત્વને પામવું એ જીહ્વું. તત્ત્વને પામવા માટે તત્ત્વથી ભાવિત થવું પડે. વારંવાર એ તત્ત્વને ભાવીને આત્મસાત્ કરવું પડે.

એટલે આ ભાવનાઓ વારંવાર ભાવવાની છે. એક વખત વાંચીને મૂકી દેવાની નથી. આ શબ્દોના સથવારે વાસ્તવિકતામાં ડૂબકી મારવાની છે. આંખોથી દેખાતી દુનિયા વાસ્તવિક નથી. વાસ્તવિક દુનિયા આંખોથી જોઈ શકાતી નથી....એ જોવા માટે જ્ઞાનનયન ખૂલવાં જોઈએ. તે માટે આ ભાવનાઓ ભાવવી અતિ આવશ્યક છે.

સંસારનાં સુખ-દુઃખનાં, ખૂશી-નાખૂશીનાં, રાગ-દ્વેષનાં દ્રન્દ્રોમાંથી મનને મુક્ત રાખવા માટે આ ભાવનાઓ અદ્ભૂત ઉપાય છે. રોજ આ ભાવનાઓ ભાવવાની છે. વારંવાર ભાવવાની છે. તમને કોઈ ફલેશ કે સંતાપ સતાવી નહીં શકે. તમારી સમતા અને સમાધિ અખંડિત રહેશે. આ ભાવનાઓ વિના વિદ્વાનોનાં ચિત્ત પણ શાન્તસુધારસ અનુભવી શકતાં નથી.

ભાવનાઓથી ભાવિત થયા વિના ચિત્તની પરમ શાન્તિ અનુભવી શકાતી નથી. જ્ઞાનથી....શાસ્ત્ર-જ્ઞાનથી વિદ્વત્તા જરૂર પ્રાપ્ત થાય છે. પરંતુ ભાવના વિના જ્ઞાનનો રસાસ્વાદ અનુભવી શકાતો નથી.

ભાવના કોઈ એકાદ વખત પા કલાક ભાવી લેવાથી નહિ ચાલે. ભાવના તો જીવનના પ્રત્યેક પ્રસંગે ભાવવાની છે. મનના પ્રત્યેક વિચારને પણ ભાવના દ્વારા ભાવિત બનાવી દેવાનો છે. પછી જે જે કેવો રસાસ્વાદ આવે છે !

અહીં તમને જીવનના ભિન્નભિન્ન પ્રસંગોએ કેવી રીતે અને કઈ કઈ ભાવના ભાવવી જોઈએ તેની રૂપરેખા બતાવીશ. માઈ કામ બતાવવાનું, તમાઈ કામ પ્રયોગ કરવાનું !

વાસના ને ભાવના :

તારા અંતઃકરણમાં તને જે જે વાસના સતાવી જતી હોય તેની પ્રતિપક્ષી ભાવનાઓમાં તું વારંવાર રમણુ કર. જ્યારે પેલી વાસના જાગે, ટકે કે તરત જ પેલી પ્રતિપક્ષી પવિત્ર ભાવના દ્વારા તેને ભગાડી દે.

આંતરિક પતનમાંથી ઉગરવાનો આના સિવાય બીજો કોઈ માર્ગ સમજાતો નથી. સાથે સાથે આ માર્ગ ઘણો કારગત નિવડે છે, એવો અનુભવ છે, હકીકત છે. માટે તને પણ હું એજ માર્ગ બતાવું છું. તું પ્રયત્ન કર. શ્રદ્ધા ધારણુ કરીને પ્રયત્ન કર. સફળતા મળશે.

વાસનાઓના જુવાળ અઢતા જોઈ હિંમત ન હારી જઈએ.

અનિત્ય :

તમારો તેની સાથે ગાઠ સંબંધ હતો. તેના પર તમારો વિશ્વાસ પણ પૂર્ણ હતો. પરંતુ આજે તેણે તમારા સાથેનો સંબંધ તોડી નાંખ્યો.....વિશ્વાસલંગ કર્યો..... તેથી તમે દુઃખી બની ગયા..... તમારા ચિત્તમાં ભારે અશાન્તિ વ્યાપી ગઈ.....

કેમ આમ થયું? કેમ તમે દુઃખી બની ગયા? શું તમે એમ માની લીધું હતું કે એની સાથેનો તમારો સંબંધ ક્યારેય તૂટવાનો ન હતો? એની સાથેનો સ્નેહ નિત્ય હતો?

સમજી રાખો કે ઈષ્ટ જન સાથેનો સંબંધ અનિત્ય છે... એ ક્યારેક તૂટવાનો જરૂર.... જે અનિત્ય છે તે પોતાના સ્વભાવને અનુસરે, તેમાં દુઃખ શાનું?

રાગ-દ્વેષ :

તું જેના પર રાગ ધારણ કરે છે, તે રાગ અને જે તારા પર રાગ ધારણ કરે છે, તે રાગ, આ બંને રાગ અનિત્ય છે. તે તું બરાબર સમજી રાખ.

‘જે મને આહી રહ્યા છે, તે એક દિ’ મારા પ્રત્યે દ્વેષ કરવાના છે,’ આ સમજી જો પાકી હશે તો તું દુઃખી નહિ થાય. એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓ પ્રત્યે તને તિરસ્કાર કે ઈદ્દેગ નહિ બને.

રાગ-દ્વેષ બંને ભાવો અનિત્ય છે. અનિત્યમાં નિત્યપણાની ખુદ્ધિ જ જીવને દુઃખી બનાવે છે.

જેઓ તને પૂર્વે આહતા હતા તેઓ આજે તને આહતા નથી. બલકે દ્વેષવાળા બન્યા છે, તેનો શું તને અનુભવ નથી?

સંયોગ-વિયોગ :

એવું મૃત્યુ થઈ ગયું. એનો દેહ પડી રહ્યો....એ પાતે ચાલ્યો ગયો.

તમે રડો નહિ. શોક ન કરો. એના પર તમારો રાગ હોતો, ગાઠ સનેહ હોતો.... તે વાત સાચી, પરંતુ એ વાત પણ ન ભૂલશો કે તમે એની સાથેના રાગમાં એ ભૂલી ગયા હતા કે “સંયોગનો કયારેક અંત આવે જ છે.”

કોનો સંયોગ કાયમ રહ્યો છે? એવું એક પણ દષ્ટાંત તમે બતાવશો કે સંયોગ પછી વિયોગ ન થયો હોય?

જેની સાથે સંબંધ જોડો, એ સમજીને જોડજોડે કે “આ સંબંધનો કયારેક અંત આવવાનો છે....”

સંયોગ નિત્ય નથી, અનિત્ય છે. માટે સંયોગજન્ય સુખ મેળવવાના કોડ ત્યજી દો. સર્વ દુઃખો સંયોગમાંથી જ જન્મે છે.

રોજ રાત્રે સૂતી વખતે સર્વ સંબંધોને વોસરાવી દો. સર્વ સંબંધોની અનિત્યતા વિચારો....બસ પછી પ્રિયજનોનું મૃત્યુ થતાં પણ તમારા હૃદયમાં શોક....દુઃખ નહિ થાય.

સંપત્તિ :

તમારી પાસે સંપત્તિ છે ? તમે એ સંપત્તિને કેવી માની રાખી છે ? નિત્ય માની છે કે અનિત્ય ? જો નિત્ય માનીને રાખી છે તો તે તમારી ભ્રાંતિ છે. ભલા ! એ તો વિચારો કે કેોની પાસે સંપત્તિ નિત્ય રહી છે ? મોટા રાજા મહારાજાઓ અને શેઠ શાહુકારોની સંપત્તિ પણ ચાલી ગઈ.... અને જેમણે સંપત્તિને નિત્ય સમજીને રાખી હતી ...તેઓ પોક મૂકીને રડયા.

સંપત્તિ અનિત્ય છે. જ્યારે જ્યારે એ સંપત્તિ તરફ તમારી દષ્ટિ જાય ત્યારે તમે એ વિચાર કરજો : “આ અનિત્ય છે. ચાલી જવાની છે...” આ વિચારથી તેના તરફ તમારી આસક્તિ નહિ થાય. એટલું જ નહિ પણ કદાચ એ સંપત્તિ ચાલી પણ જાય, ત્યારે તમને હુઃખ નહિ થાય.

વળી, સંપત્તિને અનિત્ય માની, એક દિવસ જનારી જ સમજ લીધી, પછી એ સંપત્તિનો સાત ક્ષેત્રમાં સદુપયોગ કરીને પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જન કરવાની પણ યુદ્ધિ ભગશે.

તમારી કલ્પનામાં ન હોતું કે તમારા દેહમાં આવા રોગો વ્યાપી જશે! હજુ થોડા મહીના, વર્ષો પહેલાં તો તમારો દેહ નિરોગી હતો....અને એનો તમને આનંદ પણ હતો....

તમે રોગોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરો છો....દવાઓ કરો છો.... અલક્ષ્ય દવાઓનો પણ સહારો લો છો....છતાં તમે રોગમુક્ત બની શક્યા નથી.... તમે અશાંત....વિવશ અને દીન બની ગયા છો....

હવે, તમારે આવી સ્થિતિમાં પણ માનસિક સ્વસ્થતા સમાધિ પ્રાપ્ત કરવી છે? તો તમે તમારા વિચારમાં પરિવર્તન કરો.

“આરોગ્ય અસ્થિર છે, કદી એકસરખું આરોગ્ય કોઈનુંય રહેતું નથી. ક્યારેક અણુધાતુ” તે આદ્યું જાય છે.... અને રોગોથી શરીર ઘેરાઈ જાય છે... સંસારની આ એક નિવારી શકાય તેવી સ્થિતિ છે.... તો પછી મારે શા માટે દુઃખ માનવું? શા માટે અશાન્તિ અનુભવવી ?

હવે તો એવા આરોગ્યની પરમાત્મા પાસે પ્રાર્થના કરો... કે જે અક્ષય છે... એને મેળવવા પ્રમળ પુરુષાર્થ કરો.

સમજી રાખો કે આ યૌવનનો થનગનાટ કાયમ ટકવાનો નથી. યૌવન અનિત્ય છે. એ યૌવનને ટકાવવા માટે વ્યર્થ પ્રયત્ન ન કરો.

એક દિવસ યૌવન તો આહ્યું જશે, પણ યૌવનના ઉન્માદમાં કરેલી પાપલીલાઓ ચાલી નહિ જાય.... એ તો આ આત્મામાં જન્મી જશે અને એનાં દારુણ કૃણ ભવાંતરમાં ભોગવવા પડશે.

અનિત્ય યૌવનમાંથી અક્ષય યૌવન પ્રાપ્ત કરી લેવાનો પુરુષાર્થ કરી લો. તે પુરુષાર્થ ચાર પ્રકારનો છે :

- (૧) બ્રહ્મચર્યનું પાલન.
- (૨) તપ અને ત્યાગ.
- (૩) દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવા.
- (૪) સેવા-પરોપકાર.

આ ચાર પ્રકારનો પુરુષાર્થ જો તમારા યૌવનકાળમાં થઈ ગયો તો ખસ ! તમે યૌવનને અક્ષય બનાવી દીધું.... પછી આ આમડાં-હાડકાનું યૌવન આહ્યું પણ જશે, છતાં તમને દુઃખ નહીં થાય. †

જે તને શરણુ આપે એમ નથી એને તેં શરણુ આપનાર માન્યો છે! શરણુ આપનાર સમજીને તેં એના પ્રત્યે પ્રેમ અને વિશ્વાસ ધારણુ કર્યો.

પણ સમજી રાખ કે દેવાધિદેવ પરમાત્મા સિવાય ત્રણે લોકમાં કોઈ શરણુ આપનાર નથી. એમને છોડીને તું ગમે ત્યાં જઈશ...શરણુ નહિ મળે...કદાચ તને શરણુ મળતું દેખાશે તોય તે પેલા બોકડાને કસાઈના ઘેર મળતા શરણુ જેવું હશે! બોકડાને કસાઈ શરણુ આપે, ખવરાવે-પીવરાવે... નવરાવે... પણ અંતે?

જગતના વિષયોના શરણુ જનારની અંતે એવી જ કદરના થાય છે.

કો નવિ શરણુમ્ !

જન્મ-જરા અને મૃત્યુનાં ભયંકર દુઃખોથી તને કોણ બચાવી શકે એમ છે? આધિ-વ્યાધિ અને ઉપાધિના ભીષણ ત્રાસથી તને કોણ બચાવે એમ છે? કોઈ (વંદ્યા, મંત્ર કે ઔષધ તને નહીં બચાવી શકે. કોઈ મહારાજ કે દેવ-દેવેન્દ્ર નહીં બચાવી શકે... એ બધા જ મહાકાળના કોળિયા બની ગયા!

સમગ્ર સંસાર દુઃખરૂપ છે, તું તેને શરણુ જઈશ? જે સ્વયં અશરણુ છે તે તને કેવી રીતે શરણુ આપશે? જે સાચું શરણુ આપે છે, તેમના શરણુ ગયા વિના તું નિર્ભય અને નિશ્ચિત નહીં બની શકે. માટે અરિહંતના શરણુ જા. સિદ્ધોના શરણુ જા. શ્રમણોના શરણુ જા. ધર્મના શરણુ જા.

કંઠગો સંસાર

અનંતકાળને આંખ સામે રાખીને જો તમે સ્નેહી સંબંધીઓની પ્રત્યે જોશો તો તમારા હૃદયમાં રાગદ્વેષ પ્રાયઃ ઘટી જશે.

એ તો, કહે, કયા જીવ સાથે કયો સંબંધ નથી કર્યો? કયો સંબંધ આજે કાયમ રહ્યો છે! નથી મિત્રોનો સંબંધ કાયમ રહ્યો, કે નથી શત્રુનો સંબંધ કાયમ રહ્યો.

એક વખતનો શત્રુ મિત્ર બનીને આવે છે અને મિત્ર મરીને શત્રુ બની જાય છે. માતા મરીને પુત્રી થાય છે.... પુત્રી મરીને માતા થાય છે. પત્ની મરીને પુત્રી થાય છે અને પુત્રી મરીને પત્ની થાય છે! આવા કંઠગો સંબંધોવાળા સંસારમાં કેના પ્રત્યે રાગ કરવો અને કેના પ્રત્યે દ્વેષ કરવાનો? સંસારના સ્વરૂપનો એકચ્ચિત્તે વિચાર કરો.

દુઃખરૂપ સંસાર !

સંસાર દુઃખરૂપ છે. દુઃખફલહ છે અને દુઃખાનુબંધી છે, આ વાત ખૂબ ગંભીરતાથી વિચારજો. દુઃખરૂપ સંસારમાં તું સુખની શોધ કરી રહ્યો છે? મળે ખરું સુખ? સાચું પરમ-સુખ સંસારમાં મળે જ નહીં. જેને તું સુખ માની રહ્યો છે એ દુઃખોને નોંતરનારું છે! દુઃખોની પરંપરા ચલાવનાર છે.

સંસારની ચારે ગતિમાં જોઈ લો. દેવગતિમાં પણ નિત્ય સુખ નથી. ભયરહિત સુખ નથી. સ્વાધીન સુખ નથી. બીજી ગતિઓમાં તો સુખોની વાત જ કેવી! દુઃખરૂપ સંસારમાં રહેવા જેવું નથી. આ સંસારના બંધનો તોડી મોક્ષને જ પામવાનો પુરુષાર્થ કર. એ માટે સંસારનાં સુખોને સ્વેચ્છાએ બહિષ્કાર કર.

માનો કે કોઈ દુષ્ટ પુરુષોએ તમને બેલાન બનાવી દીધા અને એક કૂવામાં નાખી દીધા. બે-ચાર કલાક પછી તમને લાન આવ્યું. “અરે, હું અહીં કૂવામાં ક્યાંથી? મને અહીં કોણે પટકી દીધો!” આ વિચાર આવે કે નહીં? આ વિચારની સાથે બીજા વિચાર—“હવે મારે આ કૂવામાંથી કેવી રીતે બહાર નિકળવું?” પણ આવે ને?

તમારી દષ્ટિ કૂવામાં લટકતા એક દોરડા પર પડે... કે તુરત કેવો આનંદ થાય? તેમાં વળી તમે કૂવા ઉપર બેયું તો એક કર્ણાવંત પુરુષ તમને બહાર કાઢવા બિભો છે! ત્યારે તો કેટલો બધો હર્ષ? કૂવામાં પટકાઈ પડવાથી તમારું શરીર દુઃખે છે. માથામાંથી લોહી પણ ટપકી રહ્યું છે.... છતાં તમે તુરત દોરડું પકડીને ઉપર ચઢવાનો પ્રયત્ન કરવાના ને?

શું સંસાર કૂવો છે, એવું લાન થયું છે? “આ સંસારમાં... આ પાપમય સંસારમાં હું કેવી રીતે ફસાયો? હવે મારે કેવી રીતે બહાર નિકળવું?” આ વિચાર આવે છે? બહાર નિકળવા માટે બેબાકળા બની ગયા છો?

બુઓ, આ સંસારકૂપમાંથી બહાર નિકળવા માટે પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ ધર્મસાધનાના દોરડાં લટકાવેલાં છે. તેને પકડી લઈ ઉપર ચઢવાનો પુરુષાર્થ કરો. કૂવા ઉપર પરમ કાર્ણિક સાધુ પુરુષો તમને સહાય કરવા બિભેલા છે. તેમને બેઠને કેટલો હર્ષ થાય છે?

પ્રશ્ન એ છે : સંસારના... ભવના કૂવામાંથી બહાર નિકળવું છે?

તારું શું ?

“હું એક છું....આ સંસારમાં મારું કંઈ નથી....” આ લાવનાથી તમારા હૃદયને વાસિત કરી દો. તમારી ભૌતિક સ્વાર્થની સિદ્ધિ માટે તમે જેને જેને તમારાં માન્યાં છે, તેમાં કંઈ જ તમારું નથી, એમ શ્રી જિનેશ્વર ભગવંત કહી રહ્યા છે.

“હું એક છું” એનો અર્થ એ છે કે “હું શુદ્ધ આત્મદ્રવ્ય છું...કર્મની માયાબળ મારી નથી.... શુભાશુભ કર્મોના ઉદયોને હું મારા નહિ માનું. મારું જે છે તે તો શુદ્ધ જ્ઞાન છે, તે મારું છે અને મારું જ રહેવાનું છે. એ કદી પણ મારાથી અળગું થવાનું નથી.”

ખરેખર, આ સંસારમાં જીવ, જે પોતાના નથી તેમને પોતાના માનીમાનીને જ દુઃખી થાય છે.... અને જે પોતે છે, જે પોતાનું છે, તેને ઓળખતો નથી, તેથી ભ્રમણામાં અટવાયા કરે છે.

તું સહુથી ભિન્ન !

તમારે આત્મહિત કરવું છે, તેમાં તમે ખીબ સાસું શા માટે બુઝો છો ?

તમે એકલા જ જન્મ્યા છો, એકલા જ મૃત્યુ પામવાના છો. અનંત ભવોમાં તમે તમારા પુણ્ય-પાપને લઈને ભટક્યા છો.... હવે એ પરિભ્રમણનો અંત તમારે જ લાવવાનો છે.

ખીબનો એટલો બધો વિચાર ન કરો કે આ મહાન માનવ જીવન એ.મ જ ચાલ્યું બય, ધર્મ પુરુષાર્થની અણુમોલ ઘડી ચાલી બય

તમે તમારા આત્મા સામે તો બુઝો ! એ કેટલો દુઃખી છે ? એ કેટલો મલીન છે ? એ કેટલો અશાંત છે ? તમારે એનું દુઃખ, મલીનતા, અશાંતિ દૂર કરવા માટે પુરુષાર્થ વિના વિલંબ કરવો જોઈએ.

તું સહુથી ભિન્ન છે... તું એક છે. તું તારો વિચાર કર. તારા આત્માનો વિચાર કર.

અશાંતિ નિવારણ

મોટા ભાગે ચિત્ત ત્યારે અશાંત બને છે કે જ્યારે સ્વજનો, પરિજનો યાવત પોતાનું શરીર, મનુષ્યની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ પ્રવૃત્તિ કરે છે.

મનુષ્યનો એ સ્વભાવ છે કે જ્યારે સ્વજન-પરિજન પોતાનાથી વિરૂદ્ધ બોલે કે આચરણ કરે ત્યારે તે અશાંત બની જાય છે. દુઃખી બની જાય છે. પરંતુ તે વિચારતો નથી કે સ્વજન-પરિજનો અને શરીર પણ પોતાનાં નથી. પોતે એ સર્વથી ભિન્ન છે... અને જે પોતાનાથી સર્વથા ભિન્ન હોય, તે શું સદા પોતાના આલપ્રાય મુજબ, ઇચ્છાનુસાર રહે ખરા ?

એ વિચારો કે 'હું સ્વજનોથી ભિન્ન છું, પરિજનોથી અજાણો છું, વૈલવોથી ભુદ્ધો છું...શરીરથી પણ અન્ય છું....' આ વિચાર જેમ જેમ ચિત્તમાં દઢ થતો જશે તેમ તેમ તમારા ચિત્તમાં શાંતિ, પ્રસન્નતા, અને સુખ આવવા લાગશે. શોક અને સંતોષ ભાગી જશે.

બધું પરાયું !

તમને કદાચ એમ પ્રશ્ન થશે કે “જે આ સંસારમાં કોઈ જ માફ નથી એવો દઢ વિચાર થઈ જાય તો પછી સંસારમાં કેમ રહી શકાય ?”

વસ્તુ પરાયી છે એ સમજીને વસ્તુનો ઉપયોગ કરનાર વસ્તુ પર રાગી નહિ બને. જ્યારે વસ્તુને પોતાની માનીને ઉપયોગ કરનાર વસ્તુ ઉપર રાગી બનશે... અને એ વસ્તુ જ્યારે ચાલી જશે ત્યારે ભારે દુઃખ અનુભવશે. જ્યારે વસ્તુને પરાયી માનનાર જીવ વસ્તુ ચાલી જતાં દુઃખી નહિ થાય, કારણ કે એણે સમજી જ રાખ્યું છે કે, “આ વસ્તુ મારી પાસેથી ચાલી જવાની જ છે.”

પડોશીને ત્યાંથી તમારે ક્યારેક કોઈ વસ્તુ લાવવી પડતી નથી? તમે તેનો ઉપયોગ પણ કરો છો, છતાં એ વસ્તુ જ્યારે પાડોશી પાછી લઈ જાય છે ત્યારે તમને દુઃખ નથી થતું. ખસ, તમારી પાસે જે કંઈ છે તે પરાયું છે, આ વિચાર દઢ બનાવો.

તમને શું પ્રિય છે? તમારો દેહ? તમારી દષ્ટિ જે તમારા દેહ પર જ હશે તો ખીબ જીવોના પણ તમે દેહ જ જોવાના. તમારી દષ્ટિ જે તમારા આત્મા પર હશે તો ખીબ તરફ જોવાનો પ્રસંગ આવતાં ખીબના આત્મા તરફ દષ્ટિ જવાની.

દેહ પરનો રાગ, પ્રેમ ખતરનાક છે. જ્યાં સુધી એ રાગ-પ્રેમ તૂટે નહિ ત્યાં સુધી તમે ચિત્તશાંતિ, પરમ શાંતિ અનુભવી શકશો નહિ. આત્મા તરફ તમારી દષ્ટિ જશે નહિ. આત્માની દુઃશા દેખાશે નહિ... એને દૂર કરવાનો પુરૂષાર્થ તમે કરી શકશો નહિ.

દેહ પરથી દષ્ટિ હટે તો જ આત્મા પર દષ્ટિ પહોંચે. આત્મદર્શન કરવા માટે દેહ પરની રાગદષ્ટિને હટાવવી અનિવાર્ય છે.

વળી, દેહ પર રાગ કરવા જેવું છે પણ શું?

કોલસા જેવી કાયા

ચામડાં, હાડકાં અને માંસનું બનેલું શરીર તમને ગમે છે? વહાલું લાગે છે? અનંત ગુણોથી ભરેલો, સત્ ચિત્ત આનંદમય આત્મા વહાલો લાગતો નથી? શરીરમાં કંઈ જ સાર નથી. એના પર રાગ ન કરો. રાગ કરી કરીને શરીરને વિશુદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરો છો, પરંતુ શરીર વિશુદ્ધ થવાનું નથી. આજે તમે શરીરને શુદ્ધ કર્યું, કાલે તે અશુદ્ધ બની જશે! આજે તમે જેને પુષ્ટ બનાવ્યું, કાલે તે સ્વયં નિર્બળ બની જવાનું.

કોલસાને ગમે તેટલો ઘોવાનો પુરૂષાર્થ કરો, એ કાળો જ રહેવાનો.

માટીની કોઠીને ગમે તેટલી ધૂઓ, માટી જ નીકળવાની! શરીરની ચામડી ન જુઓ, શરીરની અંદર જે આત્મા છે તેને જુઓ, રૂપ એ તો પુદ્ગલની માયા છે. આત્મા અરૂપી છે....શરીરની બિલસતા વિચારી તેના પર વિરાગી બનો.

તને બધું સ્વચ્છ, શુદ્ધ અને સુંદર ગમે છે ને? તો પછી તને શરીર કેમ ગમે છે? આ ઔદારિક શરીર સ્વચ્છ છે? શુદ્ધ છે? સુંદર છે? જરા શરીરની અંદર તો બે. શું બહારનું બેઠને જ રાજી થઈશ? શરીરની અંદર ભરેલી ગંદકી નહીં જુએ? મળ-મૂત્ર અને મજ્જા, લોહી, માંસ અને હાડકાંથી ભરેલા શરીર ઉપર તું મોહી પડીશ? જિલો રહે. શાંત ચિત્તે વિચાર કર. તારા પોતાના શરીર ઉપર કે બીજા-ઓના શરીર ઉપર રાગી બનવાનું બંધ કર. શરીરની અંદરની અશુદ્ધિ જોયા પછી એ રાગનાં પૂર ઓસરી જશે. જ્યારે જ્યારે શરીરની ઉપરની ચામડી તને ગમી જાય ત્યારે તૂટું તું અંદર ડોકિયું કરી લેજે. રાગ ઉપર 'બ્રેક' લાગી જશે.

શરીરનો ઉપયોગ

શરીરની એટલી બધી તો આસક્તિ ન હોવી જોઈએ કે જે ધર્મસાધનામાં વિઘ્નભૂત બને.

શરીરનો ઉપયોગ આત્માના ઉત્થાન માટે, કલ્યાણ માટે કરવાનો છે. આત્મા માલિક છે. શરીર નોકર છે. માલિકે નોકર પાસેથી કામ લેવું જોઈએ.

શરીર એ તો સાધન છે. એનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ... ભોગમાં નહિ પણ ત્યાગમાં. શરીર પાસે તપ કરાવો, શરીર પાસે સદાચારનું પાલન કરાવો, શરીરને પરમાત્માની ભક્તિમાં જોડો, શરીરને પરમાર્થ-પરોપકારનાં કામોમાં થકવી નાંખો.

એનો અર્થ એ નથી કે શરીરમાં રોગો થઈ જાય તેમ વર્તવું.

હા, રોગો ઉત્પન્ન થઈ જાય, ત્યારે શોક ન કરશો, પણ અશરીરી બનવાનું ધ્યાન ધરજો.

તમે એ તો વિચાર કરો કે તમારા આત્મામાં કેટલી જગાએથી કર્મેની પ્રવાહ આવી રહ્યો છે? રોજ આત્મામાં અનંત અનંત પાપ કર્મે આવી રહ્યાં છે. એનો ભય તમને છે? જો હોય તો એ દ્વારોને સત્વરે બંધ કરો. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, મન, વચન કાયાના અશુભ યોગો અને પ્રમાદનાં દ્વારો સત્વરે બંધ કરો.

મિથ્યાત્વ તમને અનેક ઊંધી કલ્પનાઓમાં ખેંચી જાય છે. અવિરતિ તમને કોઈ પણ પ્રકારના પાપનો પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ કરવા દેતી નથી. કષાય તમને ક્રોધી, માયાવી અને લોભી બનાવે છે. મન, વચન અને કાયાના દુષ્ટ યોગો તમને પાપમાં રમાડે છે. પ્રમાદ વિષયોમાં આકર્ષણ કરાવીને ધર્મ સાધનાથી તમને વિમુખ બનાવે છે.... આ પાપાશ્રવોનો વિચાર કરો.

દ્વાર બંધ કરો

તને સમજાય છે ખરું કે તારા આત્મામાં પ્રતિસમય શું આવી રહ્યું છે? શું શું ભરાઈ રહ્યું છે? એનાથી તારો આત્મા કેવો બની રહ્યો છે?

અનંત અનંત કર્મેની પ્રવાહ આત્મામાં આવી રહ્યો છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કષાય, યોગ અને પ્રમાદના દ્વારોમાંથી એ પ્રવાહ આવી રહ્યો છે, એ દ્વારો બંધ કરવાનાં છે. એ બંધ કર્યા વિના કર્મેની પ્રવાહ અટકવાનો નથી. એ પ્રવાહ અટક્યા વિના કર્મેનો ભરાવો એમણે થવાનો નથી. ભલે ને તું કર્મેની નિજરા કરતો રહે! પહેલું કામ આશ્રવોનાં દ્વાર બંધ કરવાનું કરવું પડશે.

સમ્યક્ત્વ, વિરતિ, ક્ષમા, નમ્રતા, સરળતા, નિર્લોભતા, મન, વચન, કાયાની શુભ પ્રવૃત્તિ અને અપ્રમાદ, આ છે સંવર.

સમ્યક્ત્વને દઢ કરો, પરમકૃપાળુ વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવને પરમાત્મા માનો. એમના પર જ શ્રદ્ધાને સ્થાપિત કરો. એમના સિવાય કોઈ મિથ્યાદષ્ટિ દેવ-દેવીઓની ઉપાસના ન કરો. એવી રીતે પંચ મહાવ્રતધારી સદ્ગુરુ પર જ ગુરુબુદ્ધિ કરો. કંચનકામિનીના સંગી દંભી સાધુઓથી અળગા રહો. તેમને ગુરુ ન માનો. એમ, સર્વજ્ઞ ભગવંતે ખતાવેલા ધર્મને જ ધર્મ માનો. આ રીતે જો તમારું સમ્યક્ત્વ દઢ બની ગયું તો આશ્રવનું એક દ્વાર ખંધ થઈ ગયું સમજો.

પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ

જો પાપો કર્યા વિના તમારું જીવન ચાલી શકે છે, એ પાપો ન કરવાની તો પ્રતિજ્ઞા કરી જ લેજો. તેથી પાપની અપેક્ષા તૂટી જશે. જરૂરી પાપોનો પણ ત્યાગ કરવાનું લક્ષ્ય ચૂકશે નહિ. એ ત્યાગ કરવામાં સહન કરવું પડશે. છતાં જો તમને ત્યાગ કરવાનું ફાવી ગયું તો તમે ફાવી ગયા.

જો ત્યાગ કરો તે પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક ત્યાગ કરશો. અરિહંત પરમાત્માની સાક્ષીએ, સિદ્ધ ભગવંતની સાક્ષીએ, સાધુ પુરુષોની સાક્ષીએ અને આત્માની સાક્ષીએ પ્રતિજ્ઞા કરવાની છે. ત્યાં સુધી સામર્થ્ય પ્રગટાવવાનું છે કે સર્વ પાપવ્યાપારોનો તમે ત્યાગ કરી ચારિત્રને સ્વીકારી શકો. ચારિત્ર સ્વીકાર્યું કે સર્વ સંવર થઈ ગયો.

“આ ખવાય, આ ન ખવાય, આ પીવાય, આ ન પીવાય, આ પહેરાય, આ ન પહેરાય.... આવી વાતો કરવી તે કેવળ ધાર્મિક ગાંડપણુ છે... દુનિયામાં જે બધું છે તે લોગવવા માટે...”

આ વિચારનો પ્રચાર આજે વધી રહ્યો છે....લોગાસક્ત મનુષ્યને આ વિચાર પ્રિય લાગે. પરંતુ આ વિચારને યથાર્થ સમજનાર આજના બુદ્ધિશાળીને મારો એક પ્રશ્ન છે :

તમે જ્યારે ઊંઘારીમાં પટકાઈ જાઓ છો, વૈદ્ય યા ડોક્ટર પાસે જાઓ છો, ત્યારે શું વૈદ્ય-ડોક્ટર તમને નથી કહેતા “અમુક પદાર્થ ન ખાશો, અમુક પદાર્થ ન પીશો, આવાં કપડાં ન પહેરશો...?”

ડોક્ટર જ્યારે તમને ખાવા-પીવામાં અને પહેરવા કરવામાં અમુક નિષેધ કરે છે ત્યારે તમે તેને કયું ગાંડપણુ સમજો છો ? ડોક્ટરની વાતોને કયા શબ્દોમાં હસી કાઢો છો ?

ત્યાં તમને ડોક્ટરની વાત યથાર્થ લાગે છે ! ભલા, શારીરિક રોગ મિટાવવા માટે અમુક પદાર્થો ન ખાવા, ન પીવા....વગેરે તમને યુક્તિયુક્ત લાગે છે તો આત્માના રોગોને મીટાવવા માટે ધાર્મિક વિધિ-નિષેધો કેમ યથાર્થ-યુક્તિયુક્ત નથી લાગતા ?

તમે આનો જવાબ આપતાં અચકાશો ! સાંભળો.

જ્યારે માનસિક રોગો, આત્મિક રોગોથી તમે અકળાશો, એ રોગોને દૂર કરવાની લાવના જાગશે ત્યારે તમે, ધર્મે જેનો નિષેધ કર્યો છે તે નહીં ખાવાના, નહીં પીવાના, નહીં પહેરવાના.

કપાયોની વૃદ્ધિમાં દુઃખ છે. કપાયોની હાનિમાં સુખ છે. જ્યાં દુઃખનો અનુભવ થાય ત્યાં તપાસવું કે મૂળમાં કયો કપાય કામ કરી રહ્યો છે? કોઈ એક કપાય જરૂર તમને જોવા મળશે. તમે એ કપાયને દૂર કરશો કે તરત જ દુઃખ રવાના થશે. દુઃખનો બાહ્ય પ્રતિકાર કરવા જતાં દુઃખ વધી જાય છે. કારણ કે તેમ કરવા જતાં કપાયો વધે છે. દુઃખનું કારણ કપાયો છે, તે કપાયોને જ દાખવાનો પ્રયત્ન કરો, પછી આંતર શાંતિનો અનુભવ થશે.

કપાયોના ધમધમાટમાં જો સુખનો અનુભવ થતો હોય તો તે ખરજવાને ખણવામાં અનુભવાતા સુખના જેવો સમજજો.

પૂર્વ તૈયારી

કોઈનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય છે ને તમે કોઈ કરી બેસો છો. અભિમાનનો હુમલો થાય છે ને તમે પરાજિત બની જાઓ છો. માયાની જાળ પથરાય છે ને તમે ફસાઈ જાઓ છો. લોભનો ધસારો થાય છે ને તમે દટાઈ જાઓ છો...

એક બાબુ તમે ધર્મક્રિયાઓ કરો છો અને બીજી બાબુ જ્યારે તમારી આવી પરિસ્થિતિ તમે જુઓ છો ત્યારે તમારા ચિત્તમાં પ્રશ્ન ઉઠે છે: “ધર્મ કરવા છતાં કપાયોને પરવશ કેમ થઈ જવાય છે....?”

ભાગ્યશાળી! શત્રુઓનો સામનો કરવા માટે, શત્રુઓ જ્યારે ચઢી આવે ત્યારે તૈયારી કરવા ન બેસાય, એ તો હુમલો થવા પૂર્વે તૈયારી કરી રાખવી જોઈએ. શત્રુનો હુમલો મતાં જ તેનો પ્રતિકાર કરી શકે તેવા શસ્ત્રો તૈયાર રાખવાં જોઈએ.

શા માટે રોષ કરો છો? રોષ કરીને તમે તમારા આત્મામાં અશાંતિ પ્રગટાવો છો. રોષને જાત થવાના પ્રસંગે ક્ષમાને ધારણુ કરો. ક્ષમા ધારણુ કરવા માટે નીચેના ઉપાયો તમને ઉપયોગી બનશે.

- (૧) હૃદયમાં રોષ જાગતાં જ મૌન ધારણુ કરો.
- (૨) જે પ્રસંગ પામીને રોષ જાગ્યો હોય તે પ્રસંગને યાદ ન કરો
- (૩) એ જગાએથી ચાલ્યા બચ્ચો.
- (૪) શ્રી નવકાર મંત્રનું સ્મરણુ કરો.
- (૫) તમારા પાપોદયને વિચાર કરો
- (૬) જેના પ્રત્યે રોષ થયો હોય, તેના વિશુદ્ધ આત્મ-સ્વરૂપને ક્ષણભર યાદ કરો.
- (૭) ક્રોધ-રોષ કરવાથી સ્વ-પર આત્માને અશાન્તિ વધે છે. એ સમજો.

આ રીતે બળબળરીથી પણ ક્રોધ પર તમે નિયંત્રણુ કરશો તો જલે દિવસે તમારા હૃદયમાં ક્રોધ જાગશે પણ નહિ. ક્રોધને ડામવાનું સાધન ક્ષમા છે.

કર્મોને શત્રુ માન્યા પછી, એ કર્મો તરફથી મળતી અનુકૂળતાને સ્વીકારી શકાય? શત્રુનું દાન લેનાર શત્રુના પ્રભાવ નીચે દબાઈ જાય છે. શત્રુનો તે મુકાબલો કરી શકતો નથી. કર્મોને મારી હટાવવા માટે કર્મોને શત્રુ સમજો. શત્રુ સમજીને તેના તરફથી મળતી ધન-સંપત્તિ રૂપ-સૌન્દર્ય, કીર્તિ, પ્રતિષ્ઠા....વગેરેને તુચ્છ સમજી સ્વીકારો નહિ. હોય તેનો તપ-ત્યાગ અને દાન દ્વારા નિકાલ કરી દો.

મોક્ષ એમ જ નહિ મળી જાય. કર્મોનો ક્ષય કર્યા વિના મોક્ષ મળશે નહિ. તે ક્ષય કરવા માટે કમર કસવી પડશે. કર્મોની માયાબળમાં ફસાઈને ખેંસી રહે કેમ જ ચાલશે? કર્મશત્રુ તરફથી અત્યંત જરૂરી સહાયતા લેવી પડે, તો પણ તે દુઃખાતે હૈયે અને અતિ અલ્પ લેવી જોઈએ.

યુદ્ધ :

ક્રોધ, માન, માયા, લોભને શાસ્ત્રકારોએ ‘આંતરશત્રુ’ કહેલા છે.

શત્રુ સામે ઝુઝુમ્યા વગર શત્રુને ભગાડી શકાશે નહીં. વળી આ તો ખંધા બની ગયેલા શત્રુ! અનંતકાળથી આપણા આત્મા પર સતત શાસન કરતા આવેલા! તેમને દૂર ધકેલી દેવા માટે કેવા ઘોર સંગ્રામ ખેલવા પડે, એ શું નથી સમજાતું?

યુદ્ધ માટેનું મેદાન મળી ગયું છે.

યુદ્ધ માટેની શસ્ત્રસામગ્રી તૈયાર છે.

યુદ્ધ માટે વ્યુહરચના કરનાર તૈયાર છે. બસ, આપણે કૃતનિશ્ચયી બનીને મેદાનમાં ઊતરીએ તેટલું જ બાકી છે! જો આ જીવનમાં કંઈ ન કયું તો પછી દીર્ઘાંતિદીર્ઘકાળ રોવાનું રહેશે....

- શત્રુ ક્યારે હુમલો કરે છે ?
- શત્રુ કયા સ્થાનેથી હુમલો કરે છે ?
- શત્રુની વ્યૂહરચના કેવી છે ?
- શત્રુની સહાયમાં કોણ કોણ છે ?
- શત્રુનું બળ કેટલું છે ?

આટલી બાબતોનો ઝીણવટથી અભ્યાસ કરીને તેની સામે આપણા સંરક્ષણની યોજના ઘડવી જોઈએ.

- ક્રોધ વગેરે ક્યારે હુમલો કરે છે ?
- કયા સ્થાને ક્રોધ વગેરે હુમલો કરે છે ?
- ક્રોધાદિની વ્યૂહરચના કેવી છે ?
- ક્રોધાદિની સહાયમાં કોણ કોણ છે ?
- ક્રોધાદિનું બળ કેટલું છે ?

આટલી ઝીણવટભરી માહિતી મેળવી લીધા પછી તેના હુમલાને મારી હટાવવા માટે આપણી યોજનાનો વિચાર કરવો જોઈએ. તો જ આપણે ક્રોધાદિથી બચી શકીએ.

વાતવાતમાં કેાધ ન આવે, પ્રસંગે પ્રસંગે અભિમાન ન આવે, સ્થાને સ્થાને આયાન નાગે, અવસરે અવસરે લોભ ન નાગે, તેનું નામ છે શાન્તિ ! તેનું નામ પ્રશમ !

આવી શાન્તિ અહીં પ્રાપ્ત થઈ જાય તો સમજવું કે મોક્ષસુખની આંશિક પ્રાપ્તિ થઈ. માટે જીવનનું આજ લક્ષ્ય બનાવો. ક્રોધાદિ કપાયોને નાથવાના જ પ્રયત્નમાં લાગ્યા રહેા. પ્રત્યેક ધર્મસાધના કરતી વખતે આ લક્ષમાં રાખો કે 'મારા ક્રોધાદિ કપાયો કેટલા યશ્યા ?' ખીજી બાબુ ક્ષમા-તપ્તતા-સરળતા અને નિર્લોભતાનું લક્ષ રાખી સ્થાને સ્થાને તેનો પ્રયોગ કરો.

હતાશ ન થશો. ક્રોધાદિ સામે જિંદગી સુધી લડવું પડશે. શ્રદ્ધા રાખો કે 'અવશ્ય મારો વિજય થશે'. સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી નિરીક્ષણ કરશો તો સમજશે કે દિનપ્રતિદિન તમે વિજયની તરફ પ્રયાણ કરી રહ્યા છો, અને એ જસાલ જ્યારે આવશે ત્યારે તમારું હૃદય આનંદથી ભરાઈ જશે.

કર્મોની નિર્જરા કર્યા વિના આત્મસ્વરૂપ નહીં જ પ્રગટે. જો તું આત્માર્થી કે આત્મસ્વરૂપનો રાગી છે તો તારે કર્મોનો ક્ષય કરવો જ પડશે. પાપકર્મોનો અને પુણ્યકર્મોનો - સર્વ કર્મોનો ક્ષય કરવો પડશે.

કર્મોની નિર્જરાના ઉપાયો બાણ છે? તું એ ઉપાયો બાણ અને ક્ષય કરવાનો પુરુષાર્થ કર. તપશ્ચર્યા એ કર્મક્ષયનો ક્રિયાત્મક માર્ગ છે જ્યારે ધર્મધ્યાન અને શુકલધ્યાન એ કર્મક્ષયનો સાવાત્મક માર્ગ છે. આ બંને માર્ગનું યથોચિત અવલંબન લઈને કર્મક્ષય કરતો ચાલ. અલબત્ત, તારે તો પુરુષાર્થ જ કરવાનો છે, કર્મક્ષય સ્વયમેવ થતો જશે, અનન્ત જન્મોનાં બાંધેલાં કર્મો એક જન્મમાં નિર્જરી શકે! એક જન્મમાં બાંધેલાં કર્મો અસંખ્ય જન્મોમાં ન નિર્જરે....આવું બની શકે.

બાલ્ય તથા પ્રમાદનો ત્યાગ કર. અને કર્મક્ષયનો પુરુષાર્થ આરંભી દે.

ધર્મના શરણે

તું ધર્મની ક્રિયાઓ કરે છે, તું ધર્મનું જ્ઞાન મેળવે છે, તું ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાન પણ છે, પરન્તુ તે ક્યારેય શાન્ત ચિત્તે ધર્મના મહિમા અંગે વિચાર્યું છે? ધર્મના અચિન્ત્ય પ્રભાવ અંગે મનન કર્યું છે? ધર્મની શરણાગતિ સ્વીકારવા માટે આ મનન કરવું ખૂબ જરૂરી છે. દેવો અને દાનવોએ જે જિનધર્મના શરણે મસ્તક નમાવ્યાં છે, રાજા-મહારાજાઓએ જે આર્હટ્ઠધર્મને હૃદયમાં ધારણ કરેલો છે, મોહના ગાઠ અંધકારને જે ક્ષણવારમાં ભેદી નાંખે છે, રાગ અને દ્વેષનાં હલાહલ ઝેરને ઊતારનારો જે મહામંત્ર છે, સર્વકલ્યાણનો જે કંદ છે... એવા ધર્મનું ચિંતન કરતાં હૃદય ગદ્ગદ થઈ ગયું છે?

જે ધર્મ ધન આપે છે, ભોગસુખ આપે છે, સ્વર્ગનાં દિવ્ય સુખ આપે છે અને પરમસુખમય મોક્ષ આપે છે, એ ધર્મના શરણે જા. રોજ, સવાર બપોર ને સાંજ—

‘કેવલિપત્તં ધમ્મં સરણં પવજ્જામિ’ નો પાઠ કર. ધર્મના શરણે જ રહે. એજ સાચું શરણ આપશે.

વિશાળ વિશ્વને તો જો !

ચૌદરાજલોકમય કેવું આ વિશ્વ છે !

ચાર ગતિઓ એમાં સમાય છે ને ચોરાશી લાખ ચોનિઓ એમાં સમાય છે. અનંતાનંત જીવો આ વિશ્વમાં જીવી રહ્યા છે... કોઈ એવી ખાલી જગા નથી કે જ્યાં ચૈતન્ય ધબકતું ન હોય ! કોઈ એવી જગા નથી કે જ્યાં આપણા જીવે જન્મ-મૃત્યુ પામ્યાં ન હોય.

વિશ્વમાં મુખ્ય તત્ત્વ છે ચૈતન્યમય જીવાત્મા. ખીબા ચાર તત્ત્વો છે જડ. જીવને સહાય કરનારાં એ તત્ત્વો છે. તેનાં નામ છે: ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશસ્તિકાય, અને પુદ્ગલાસ્તિકાય. ભૌતિક સુખ-દુઃખની અપેક્ષાએ જોતાં નીચે દુઃખ છે, ઉપર સુખ છે ! વચ્ચે સુખ-દુઃખનાં મિશ્રણ છે...

મનની પાંખે ઊડીને સમગ્ર ચૌદ રાજલોકમાં વિહરી તો જો ! તને ખૂબ આનંદ મળશે... ખૂબ જાણવાનું ને જોવાનું મળશે હા, રાગ અને દ્વેષ વિના માત્ર જોવાનો અને જાણવાનો આનંદ આ રીતે તને અનુભવવા મળશે. ચૌદરાજલોકના અંતે રહેલી સિદ્ધશિલા ઉપર સિદ્ધ ઊદ્ધ-મુક્ત ખની ખેસી જવાની તીવ્ર અભિલાષા પ્રગટશે.

તને જે દુર્લભ વસ્તુઓ મળેલી છે, એનું તને જ્ઞાન છે? તને શું શું દુર્લભ મળ્યું છે? જો આ વિચાર કરીશ તો તું ક્યારેય દીન-હીન નહીં બને. ક્યારેય નિરાશ કે હતાશ નહીં બને.

મનુષ્યજીવન અને ધર્મશ્રવણ, આ જે દુર્લભ વાતો તને મળી છે ને? એથીયે વધારે દુર્લભ તને 'બોધિ' મળી છે! બોધિ એટલે શ્રદ્ધા. તારા હૃદયમાં આત્મતત્ત્વની શ્રદ્ધા છે ને? એ પરમ વિશુદ્ધ આત્મદશા પામવાનું પથદર્શન કરાવનારા ગુરુજનો પ્રત્યે તારા હૈયામાં વિશ્વાસ જાગ્યો છે ને? એ આત્મદશાને પામવાના વિવિધ ધર્મમાર્ગો તને ગમ્યા છે ને? આ શું મામુલી ઉપલબ્ધિ છે? તું આ પ્રાપ્તિનો હુપ અનુભવ. આનંદ અનુભવ. આ બોધિની પ્રાપ્તિ ઘણીઘણી દુર્લભ છે. અનંત અનંત જીવોને એ બોધિ નથી મળી, તને મળી ગઈ છે, એનું હૃદયિક સુખદ સંવેદન કર.

આ જગતમાં જે કોઈની સાથે તારે મૈત્રી કરવી હશે, તારે તે વ્યક્તિના કેટલાક દોષો સહન કરવા પડશે. એના કેટલાક અંગત મંતવ્યો સામે મૌન રહેવું પડશે.

તારામાં રહેલા દોષોને જે કોઈ સહન કરતું નહિ હોય, તારા અમુક મંતવ્યોની સામે જે પ્રહારો કરતું હશે. તારામાં રહેલા ગુણોનો જે અનુવાદ કરતું નહિ હોય, એના પ્રત્યે તું મૈત્રી ધારણ કરી શકે છે? ના!

મૈત્રી માટે માત્ર ભાવનાથી નહિ ચાલે. તારે મૈત્રીની સિદ્ધિ કરવા માટે કંઈક કરવું જોઈએ.

બીજા પ્રત્યે

બીજો જીવ તારી હિંસા કરે તે તને નથી ગમતું પરંતુ, તું બીજાની હિંસા કરે છે, તે ખટકે છે? બીજો મનુષ્ય તારી સાથે જૂઠા બોલે તે પસંદ નથી, પરંતુ તું બીજા સાથે જૂઠા બોલે છે તે ખટકે છે?

તું બીજા તરફથી જેવું આચરણ ચાહે છે, બીજા તરફ એવું આચરણ કરવા માંડ. તું બીજા તરફથી સુખ ચાહે છે, તે બીજાને સુખ આપવાનું કાર્ય પણ તારે કરવું પડશે. બીજાને દુઃખ આપીને સુખ લેવાની વૃત્તિ ખતરનાક છે.

બીજાને દુઃખ દેવાની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ તો તારે છોડવી જ રહી, જો તારે સુખી બનવું છે તો. બીજાને દુઃખ દીધા વિના જે સુખ મળે તેમાં જ તારે સંતોષ માનવો જોઈએ. એમાંથી પણ બીજાને સુખી બનાવવા માટે ત્યાગ કરવો પડે તો કરવો જોઈએ.

જીવનપરિવર્તન માટે

ખીજા જીવને ધર્મ પમાડવા પૂર્વે તારે એ તપાસી લેવું જોઈએ કે એ જીવને તારા પ્રત્યે દ્વેષ તો નથીને? તારા પ્રત્યે રાગ છે કે નહિ?

જો તને ખબર પડે કે તારા પ્રત્યે એને દ્વેષ છે, તો તારે એ દ્વેષને મીટાવવાનો પ્રયત્ન કરવો અને તારા પ્રત્યે એ અનુરાગી બને એ રીતે એની સાથે વર્તાવ રાખવો. બસ, પછી તારે જે ધર્મ પમાડવો હશે તે ધર્મ સરળતાથી તું પમાડી શકીશ.

પણ ખીજાનો દ્વેષ દૂર કરવા માટે તારે ધીરજથી કામ લેવું પડશે. ઉતાવળ કરે નહિ ચાલે. જેમ જેમ એનો દ્વેષ ઘટતો જશે તેમ તેમ એનો તારા તરફ અનુરાગ પણ વધતો જશે. એનો દ્વેષ દૂર કરવા માટે તારે એના તરફ ભાવ-કરુણાનો વિચાર કરવો. એને એ પ્રતીતિ કરાવવી કે તું એને ચાહે છે.

ખીજાના જીવન-પરિવર્તન માટે આટલું તો કરવું જ પડશે.

સત્કાર્યની પ્રશંસા :

ખીજા જીવના સત્કાર્યની તારે પ્રશંસા કરવી જોઈએ. એનાથી ખીજા આત્માને વધુ ને વધુ સત્કાર્ય કરવાની પ્રેરણા મળે છે. અને તારામાં ગુણાનુરાગનો ગુણ ખીલે છે! આમાં દ્વિગુણ લાભ થાય છે.

વળી, તારા સત્કાર્યની ખીજે જીવ પ્રશંસા કરે, એવી તું ઇચ્છા રાખે છે. તો તારે ખીજાના સત્કાર્યની પ્રશંસા કરવી જ જોઈએ.

સત્કાર્ય પરમાત્માનું કાર્ય છે. સત્કાર્યની પ્રશંસા તેં કરી એટલે પરમાત્માની પ્રશંસા કરી કહેવાય. એ રીતે પરમાત્માની કૃપાના પાત્ર બની શકાશે.

પ્રીતિ કરવી છે? જેની સાથે પ્રીતિ કરો તેમાં એવી ચીજ જોઈને પ્રીતિ કરજો કે જે ચીજ એનામાં કાયમ રહેનારી હોય.... જે ચીજ કાયમ રહેનારી ન હોય, પરિવર્તનશીલ હોય તે જોઈને તેના પ્રત્યે આકર્ષાઈને જો પ્રીતિ કરી તો એ પ્રીતિ ટકી શકશે નહિ. પ્રીતિના સ્થાને દ્વેષ આવશે. રૂપ, બલ, ધન, સંપત્તિ, સત્તા, પ્રેમ...રાગ.... આમાંનું કંઈ પણ જોઈને પ્રીતિ કરી, તો અંતે પસ્તાવાનું થશે. કારણ કે રૂપ વગેરે બધું પરિવર્તનશીલ છે. સાચી વ્યક્તિમાં તે કાયમ ટકનાર નથી.

ગુરુ સાથેની પ્રીતિમાં પણ આ ધ્યાન રાખજો. ગુરુમાં જે ગુણ કાયમી હોય, તે ગુણ પ્રત્યે તમને જો અનુરાગ હોય, તો તે ગુણથી પ્રીતિ કરજો, તો ક્યારેય પસ્તાવાનો અવસર નહિ આવે! બીજી એક વાત ધ્યાન રાખજો—જેની સાથે પ્રીતિ કરો તેના પાસેથી કંઈ પણ લેવાની સ્પૃહા ન રાખશો. સમર્પણની ભાવના રાખજો.

તમે તમારી એક આગવી ડાયરી બનાવો. તેમાં તમારા કુટુંબના દરેક સભ્યનાં નામ લખો. પછી તમારા પરિચયમાં રહેલા દરેક સ્નેહી સંબંધીઓના નામ લખો....પછી ગુરુ મહારાજનાં નામ લખો.

દરેક નામની સામે, તે નામવાળી વ્યક્તિનો એક મહત્વનો ગુણ લખો, કેઈને કેઈ ગુણ તો તમને દેખાશે જ. શોધીને પણ....લખશો. પછી રોજ એકવાર સવારે કે રાત્રે એ નામોની સાથે લખેલા એ ગુણોનો 'પાઠ કરવાનું' શરૂ કરો. પછી જ્યારે એ વ્યક્તિને તમે જોશો ત્યારે, તમે એનો જે ગુણ લખ્યો હશે, તે ગુણ તમારી સામે આવીને ઊભો રહેશે! પછી એના પ્રત્યે તમને દ્વેષ નહિ થાય!

ગુણપક્ષપાત

ગુણોનો પક્ષપાત મનુષ્યને ગુણી બનાવે છે. મનુષ્યની સામે ગુણ અને દોષ સાથે ઉપસ્થિત થાય ત્યારે તે જે ગુણોનો પક્ષ કરીને દોષની ઉપેક્ષા કરે છે તો સમજવું જોઈએ કે એ મનુષ્ય ગુણનો પક્ષપાતી છે.

એની દૃષ્ટિ જ્યાં જવાની ત્યાં ગુણનું જ દર્શન કરવાની અને તેનો જ પક્ષ કરવાની, તેની વાણી ગુણનાં જ ગાણાં ગાવાની. કારણ કે જેને જેનો પક્ષપાત હોય છે તે તેને જ જુએ છે, અને તેની જ પ્રશંસા કરે છે.

હલ્લે એ ગુણ તમારામાં નથી, પરંતુ એ ગુણોનો જે પક્ષપાત છે તો આજે નહીં તો કાલે, એ ગુણ તમારામાં આવ્યા વિના નહીં રહે. માટે ગુણોના પક્ષપાતી બનો.

ગુણો જોવા એટલે આત્મા જોવો. કેવળ ગુણો જ દેખાતા થઈ જાય તેને આત્મસાક્ષાત્કાર થઈ જાય. આત્મસાક્ષાત્કાર કરવા માટે ગુણો જ જોવાની વૃત્તિ-પ્રવૃત્તિ હોવી જોઈએ.

દોષ જોવા એટલે દેહ જોવો. પરના દોષ જોનારને કદીય આત્મસાક્ષાત્કાર ન થાય, કારણ કે દોષ અને દેહનો વ્યાપ્ય-વ્યાપક ભાવ છે.

ધુમાડો જોઈને કોઈ મનુષ્યનું અનુમાન નથી થતું, પરંતુ અગ્નિનું થાય છે. કારણ કે અગ્નિ સાથે ધુમાડાનો વ્યાપ્ય-વ્યાપક ભાવ છે. અર્થાત્ જ્યાં ધુમાડો હોય ત્યાં અગ્નિ હોય છે. અગ્નિ વિના ધુમાડો હોઈ જ ન શકે. તેમ દોષ હોય ત્યાં દેહ હોય જ. દેહ વિના દોષ હોઈ જ ન શકે. એટલે દોષ દર્શન કર્યું કે દેહ પર જ દષ્ટિ જવાની. દેહનું જ ભાન થવાનું, આત્માનું નહિ.

આત્માનું ભાન કરવા માટે તો ગુણ-દર્શન કરવું જોઈએ. ગુણદર્શન વિના આત્માનું ભાન થઈ શકે જ નહિ. વળી સંસારસ્થ આત્મા માટે તો આત્માનું પ્રત્યક્ષ દર્શન અશક્ય છે. એને તો અનુમાન પ્રમાણથી જ આત્માનું દર્શન કરવાનું હોય છે. અને અનુમાન પ્રમાણમાં તો વિંગીનું જ્ઞાન કરવા વિંગજ્ઞાન જોઈએ જ. માટે આત્માનું જ્ઞાન કરવા માટે ગુણોનું દર્શન અવશ્ય જોઈએ.

વળી આપણે તો ગુણ અને ગુણીનો અલેદ સંબંધ પણ માનીએ છીએ.

ગુણ જોયો એટલે ગુણી જોયો! અર્થાત આપણે જ્યાં કોઈનો ગુણ જોયો કે એનો આત્મા જ જોયો! પ્રતિપળ આત્મ-દર્શન કરવાનો આ કેવો સરળ, સચોટ અને સરસ પ્રયોગ છે! જીવો વચ્ચે પરસ્પર નિઃસ્વાર્થ સ્નેહ સહૃદયતા અને મૈત્રીની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો આ કેવો સુંદર ઉપાય છે!

- પ્રયોગ : ૦ બીજાના ગુણો જ જોવાની ટેવ પાડો.
- ૦ એ માટે બીજાના ગુણો જ જોવાના વિચાર કરો.
- ૦ પ્રત્યેક જીવમાં કોઈ ને કોઈ વિશિષ્ટ ગુણ રહેલો જ હોય છે; તે શોધી કાઢો.
- ૦ બીજો જીવ તમારા દોષ જુઓ, તો પણ તમે તેના દોષ ન જુઓ.
- ૦ બીજાના દોષ દેખાઈ જાય તો તુરત એને મનમાંથી ફેંકી દઈ એના ગુણ તરફ વળો.
- ૦ આત્મદર્શનના આ અમૂલ્ય ઉપાય દ્વારા સૌનું કલ્યાણ થાઓ.

તારા દોષ તું જો

તું આ વિશ્વને કઈ દ્રષ્ટિથી જુઓ છે, એના પર તારા ચિત્તસુખનો આધાર છે.

તું દુઃખી છે? તો તારી દ્રષ્ટિતું સંશોધન કર! “દોષનો કોઈ કણ ખૂંપી ગયો હોય.... પ્રાય: તો હશે જ! તો તેને ખહાર ખેંચી કાઢ. હૃદયમાં જામી ગયેલો દુઃખનો હીમાદ્રિ ઓગળી જશે....”

તારી જાતને જ્યાં સુધી સુધારવાનો પ્રયોગ ચાલે ત્યાં સુધી તું જગતના કોઈ જીવના દોષ ન જોઈશ. દોષ જોવાનો અખતરો ન કરીશ. બીજાના દોષ જોવા પૂર્વે તું નિર્દોષ ખની જા.

જગતના ઘણા જીવો બીજાના દોષ જોવાનું કામ કરી રહ્યા છે. તું એ કામ ન કરે તો ચાલી શકશે. અરે, તારા દોષ જોનારના પણ તારે દોષ જોવાની જરૂર નથી.

તું તારા પોતાના જ દોષો જોઈ શકે નહિ, જોઈને દૂર ન કરી શકે; ત્યાં સુધી બીજાના દોષ જોવાની આદત તને દુઃખના જ્વાળામુખીમાં ધકેલી દેશે.

જેના પ્રત્યે તારે અનુરાગ ટકાવવો છે, તેના દોષ ન જોઈશ. એના દોષ તું સાંભળીશ પણ નહિ. દોષદર્શન દ્વેષજનક છે.

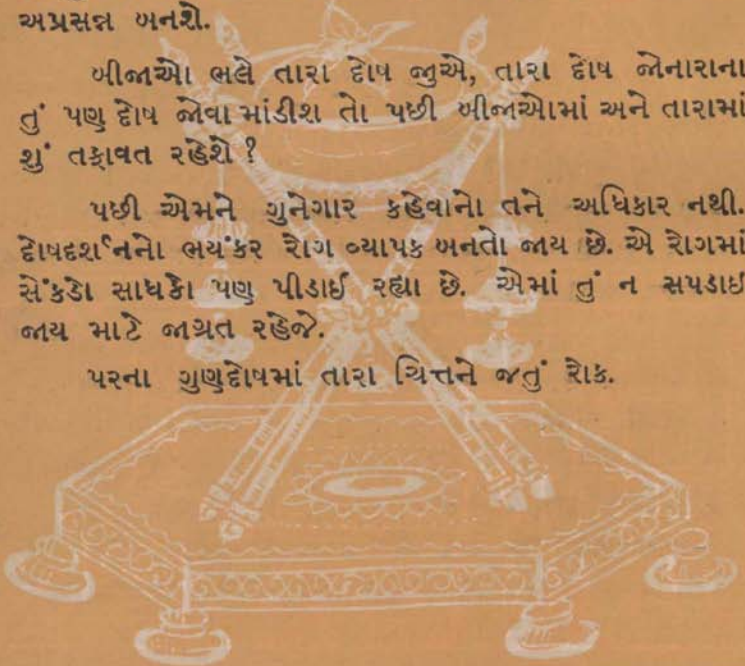
જ્યાં તું એમના દોષ જોવા માંડીશ, ત્યાં એમના પ્રત્યે ચિત્તમાં અણુગમો જાગવા માંડશે.... અપ્રીતિ પ્રગટ થશે. એમના પ્રત્યે દ્વેષ ધરનારો બની જઈશ.

એમાં એમને તો નુકસાન થશે ત્યારે થશે, પરંતુ તને તો તુરત જ નુકસાન થશે ! તારૂં ચિત્ત ઉદ્દિગ્ન બનશે.... અપ્રસન્ન બનશે.

બીજાઓ ભલે તારા દોષ જુએ, તારા દોષ જોનારાના તું પણ દોષ જોવા માંડીશ તો પછી બીજાઓમાં અને તારામાં શું તફાવત રહેશે ?

પછી એમને ગુનેગાર કહેવાનો તને અધિકાર નથી. દોષદર્શનનો ભયંકર રોગ વ્યાપક બનતો જાય છે. એ રોગમાં સેંકડો સાધકો પણ પીડાઈ રહ્યા છે. એમાં તું ન સપડાઈ જાય માટે જાત્રત રહેજે.

પરના ગુણદોષમાં તારા ચિત્તને જતું રોક.

એક વખત જેના ગુણો ગાવામાં તમે થાકતા ન હતા. આજે કેમ એ ગાવાનું બંધ થઈ ગયું? અને દોષો ઝોલવાના શરૂ થઈ ગયા?

ભાગ્યશાળી! કેઈ પણ ચેતન જીવના દોષો જોવાની કુટેવને ત્યજી દો. જો તમે દોષો જોશો તો આત્માને નહિ જોઈ શકો...

ખીજું એક ભારે નુકશાન થશે તેનો તમને ખ્યાલ છે? ખીજાના દોષો જોવાથી એ દોષો તમારામાં આવશે! પછી તમે પોતે જ એ દોષોથી રીબાંધો.... તમે દોષ જુઓ છો, કારણ કે ઊંડે ઊંડે પણ તમને એ દોષો ગમે છે! જેને જે વસ્તુ ગમતી હોય છે, તે વસ્તુ પ્રાયઃ તેની પાસે આવે છે. દોષો જોવાની લત છોડી દો.

અવિકારી સ્વરૂપ

પરનો દોષ ત્યારે વધુ ચિંતા ઉપજાવે છે કે જ્યારે એ દોષ મને નુકશાન કરતો દેખાય છે. તું પણ વિચારજે. તને પણ આ સત્ય સમજાશે. પરંતુ પરનો દોષ આપણને નુકશાન કરતો જ્યારે દેખાતો નથી ત્યારે આપણે એને હલકો ગણીને કે કઠ્ઠણાપાત્ર ગણીને ખેંસી રહીએ છીએ.

‘પરિહર પરચિન્તાપરિષારમ્’

આ ઉપદેશ આપીને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજી મહારાજ એનો અમલ કરવાનો ઉપાય પણ બતાવે છે.

‘ચિન્તય નિજમવિકારમ્’

તું તારા અવિકારી સ્વરૂપને વિચાર! વિચારવાનું એવું અનંત ક્ષેત્ર આપણને આપી દીધું કે જિંદગી સુધી એ ક્ષેત્રમાં વિચર્યા જ કરીએ!

પછી પરદોષ આપણને નુકશાનકર્તા જ નહિ લાગે.

પરદુઃખપરિહાર

તારા સુખની ખાતર તું કોઈને દુઃખ આપતો નથી ને? તારે સમજવું નોંધ્યે કે તને જેમ :દુઃખ પ્રિય નથી તેમ કોઈ જીવને દુઃખ પ્રિય નથી, તો તારાથી ખીજા જીવને દુઃખ કેમ આપી શકાય?

તો પછી તને પ્રશ્ન ઉઠશે કે ખીજાને દુઃખ આપ્યા વગર સુખી જીવન જીવી શકાય ખરું? હા! કોઈને ય દુઃખ આપ્યા વગર પરમ સુખી જીવન જીવવાનો માર્ગ પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ બતાવેલો છે.

હવે અમારો તને પ્રશ્ન છે કે તારે એવું જીવન જીવવું છે ખરું?

કરુણા

તારા હાથે કોઈ જીવને પીડા થઈ, દુઃખ થયું કે મૃત્યું થયું, એ જોઈને તારા દિલમાં શું વિચાર આવે છે?

‘અહો, મને પાપ લાગ્યું. ભવાંતરમાં મારે એ પાપનું ફળ ભોગવવું પડશે. માટે લાવ પ્રાયશ્ચિત કરી લઉં....’ જે સાધુજીવનની ભૂમિકાએ તને આવો વિચાર આવે, તેની આગળ કોઈ જ ખીજો વિચાર ન આવે તો ઘણું જ શોચનીય ગણાય.

તારા હાથે અજાણતાં જીવને પીડા થઈ, દુઃખ થયું કે મોત થયું, એ જોઈને તારા દિલમાં અરેરાટી.... ઘુબારી આવી જવી નોંધ્યે.

‘અહો, મારા પ્રમાદથી આ જીવને દુઃખ થયું, પીડા થઈ...’ એ જીવના દુઃખે દુઃખી થઈ જવાની, એ જીવની પીડાએ પીડીત થઈ જવાની ભૂમિકા પ્રાપ્ત કરવી નોંધ્યે. તને દુઃખ તારા પાપના કારણે આવનારા દુઃખના ભયથી નહિ, પરંતુ સામા જીવની પીડાના કારણે લાગવું નોંધ્યે.

અવિનીત પ્રત્યે

અવિનીતોનો આવનય સહન કરવામાં તને તો લાલજ છે....તું રોષ ન કરીશ. તારા રોષથી કાંઈ તેઓ વિનીત નથી થવાના. સર્વત્ર ઔચિત્યનું પાલન આત્મામાં ત્યારે જ આવે છે કે તેના ભાવમળનો ક્ષય ઘણો થઈ ગયો હોય અને જીવ ચરમાવર્તમાં આવી ગયો હોય.

તારા હૃદયમાં તો તેવા જીવો પ્રત્યે ભાવકરૂણા જ ભેંધએ. એમને જ્ઞાનદષ્ટિ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે સ્વભાવિક રીતે જ ઔચિત્યના પાલનવાળા બનશે. એવા જીવો પ્રત્યે તારું ભે કોઈ કર્તવ્ય હોય તો તે એક જ છે:

તેમની જ્ઞાનદષ્ટિને ખોલવામાં નિમિત્ત બનવું.

ખાકી તેમના પ્રત્યે ઉદ્દાસીનતા રાખવી. શા માટે પરચિંતામાં તારે તારું પ્રશમ સુખ ગુમાવી દેવું? આપણું પ્રશમ સુખ જાળવીને જ જેટલી થઈ શકે તેટલી પરહિતની ચિંતા કરવાની છે. પ્રશમ સુખ ગુમાવીને નહીં.

જગત પ્રત્યે દષ્ટિ

વિવેક શૂન્ય...ઔચિત્ય શૂન્ય મનુષ્યોનાં જેવાં તેવાં વચનો સાંભળીને તું શાનો વિચાર કરે છે?

ગાંડા મનુષ્યોના દવાખાનામાં ડોક્ટરો ગાંડા માણસને કઈ દષ્ટિથી જુએ છે? કઈ દષ્ટિથી સાંભળે છે?

“બિચારો! ગાંડો છે....” આ દષ્ટિ ડોક્ટરોના હૃદયમાં દ્રેષ જાગવા દેતી નથી. તારે પણ જગતના અજ્ઞાન જીવો પ્રતિ આવી કોઈ દષ્ટિ કેળવી દેવી ભેંધએ.

“બિચારો અજ્ઞાની છે.”

બસ, આટલો વિચાર કરીશ તો તારા હૃદયમાં અજ્ઞાંતિ ઉદ્ભવ નહિ જાગે. જગતમાં ગાંડાઓનું જ પ્રમાણ મોટું છે. મોહ....અજ્ઞાનનો રોગ જીવને ગાંડો બનાવે છે. છતાં એ જીવ પોતે તો પોતાની ભૂતને મહાન ડાહ્યો માને છે. જે પોતાને ગાંડો માને તેને તો ગાંડો કહેવાય જ કેમ?

એક દિવસ એવો હતો કે એ તને ચાહતા હતા અને એના પ્રત્યે અણુગમાવાળા હતા. આજે એ તારા પ્રત્યે અણુગમાવાળા બન્યા છે અને એને ચાહી રહ્યા છે! હવે તું એના સ્નેહને મેળવવા માટે શાને ખેદ કરે છે? ક્ષણમાં રાગી અને ક્ષણમાં વિરાગી બનતા એવા એમની પાછળ શા માટે કલેશ અનુભવે છે? જગતની આવી જ રીત-રસમો છે! તું ખીબના રાગદ્વેષનો વિચાર કર્યા વિના તારા રાગદ્વેષને ઘટાડવાનો પુરૂષાર્થ કર.

ક્યાં તારે એમની જોડે લાખો વર્ષ પસાર કરવાનાં છે? ૫-૨૫ વર્ષ પણ નહિ! પછી શા માટે વિહ્વળ બને છે? જેમ જેમ તારા રાગદ્વેષને ઓછા કરતો જઈશ તેમ તેમ બધું શુભ વાતાવરણ જામતું જશે. પરંતુ વિશુદ્ધિ તરફ ધસતા આત્માને એની પણ પડી નહીં હોય.

પરમ સુખ

પ્રત્યેક મનુષ્યના વિચારોની પાછળ પણ તેના કર્મોની પ્રેરણા હોય છે. એના વિચારો તમારા વિચારોને પ્રતિકૂળ હોય તેમાં તે દોષિત નથી, પરંતુ એના કર્મો દોષિત છે.

આ દૃષ્ટિને ઘડી કાઢ્યા સિવાય ચિત્તની શાંતિ નહીં મળે. એટલા માટે શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ કહે છે:

પદ્યસિ કિં ન મન:પરિણામમ્ ।

નિજનિજગત્યનુસારં રે.....

બસ! એ જોતો થઈ જા. પ્રશમનું સુખ અનુભવવા મળશે. બાકી એ સિવાય વિદ્વત્તા કે તપશ્ચર્યા પણ તને પ્રશમસુખ નહિ આપી શકે.

તું તારૂં લક્ષ ફેરવી નાખ. તું વિદ્વત્તા કે ખીજ બાહ્ય ઉપાસનાઓમાંથી સુખ મેળવવાની ઝંખના ત્યજ દે. હવે તું ભાવનાજ્ઞાન તરફ વળ, ત્યાં પ્રશમ-સુખની પાતાલ સેર રહેલી છે.

તારી સામે જગતની જડ રચનાઓ ઘણી આવે છે. તું રચનાઓને માત્ર ઉપરની દૃષ્ટિથી જોઈશ તો તારા રાગદ્વેષ વૃદ્ધિ પામશે પરંતુ જો તું એ જડ રચનાઓને આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી જોઈશ, એમાંથી કોઈ સનાતન સત્ય સમજવા પ્રયત્ન કરીશ, તો રાગદ્વેષથી પર અપૂર્વ આનંદ અનુભવી શકીશ.

તે ચંદ્રને કેટલી વાર જોયો હશે ? પણ તે એ ચંદ્રમાંથી કોઈ સત્ય મેળવ્યું ? ચંદ્ર સારાય વિશ્વને પ્રકાશ ને શિતળતા આપે છે. ચંદ્રના પ્રકાશમાં લાખો કરોડો જીવો આનંદની અનુભૂતિ કરે છે....પરંતુ એ ચંદ્ર રાહુથી પ્રસિદ્ધ બને છે. ત્યારે એ લાખો કરોડો જીવોમાંથી કોઈ પણ એને મુક્ત કરાવવા જતું નથી ! પુરુષાર્થ કરતું નથી ! છતાં ચંદ્ર જીવો પર રોષ નથી કરતો અને રાહુથી જેમ જેમ મુક્ત થતો જાય છે, તેમ તેમ પુનઃ જીવોને પ્રકાશ આપવાનું, આનંદ આપવાનું શરૂ કરી દે છે.

મનુષ્ય ખીબા ઉપર ઉપકાર કરે છે પરંતુ એ જીવો તરફથી કે જેમના પર પોતે ઉપકાર કરેલો છે, પ્રત્યુપકારની અપેક્ષા રાખે છે ! પરંતુ જ્યાં એ જીવો તરફથી સહાય મળતી નથી.... કે મનુષ્ય જેમના તરફ દ્વેષ ધારણ કરી લે છે પછી જેમના પર ઉપકાર કરવાની વૃત્તિ જાગતી નથી.

ચંદ્ર કહે છે : “ તમે તમારું કતવ્ય બજાવે જાઓ સામા તરફથી બદલાની આશા ત્યજ દો. ”

કહો, આ સત્ય કેવું જીવનોપયોગી અને અપૂર્વ છે ? એમ દરેક પદાર્થનું નિરીક્ષણ કરતાં કરતાં નવું નવું રહસ્ય પ્રાપ્ત થતું રહેશે.

તેને જીવનને સુધારવું નથી. જેવું તે જીવે છે તેવું જ જીવન તેને વહાલું છે, પછી તું શા માટે ખેદ કરે છે?

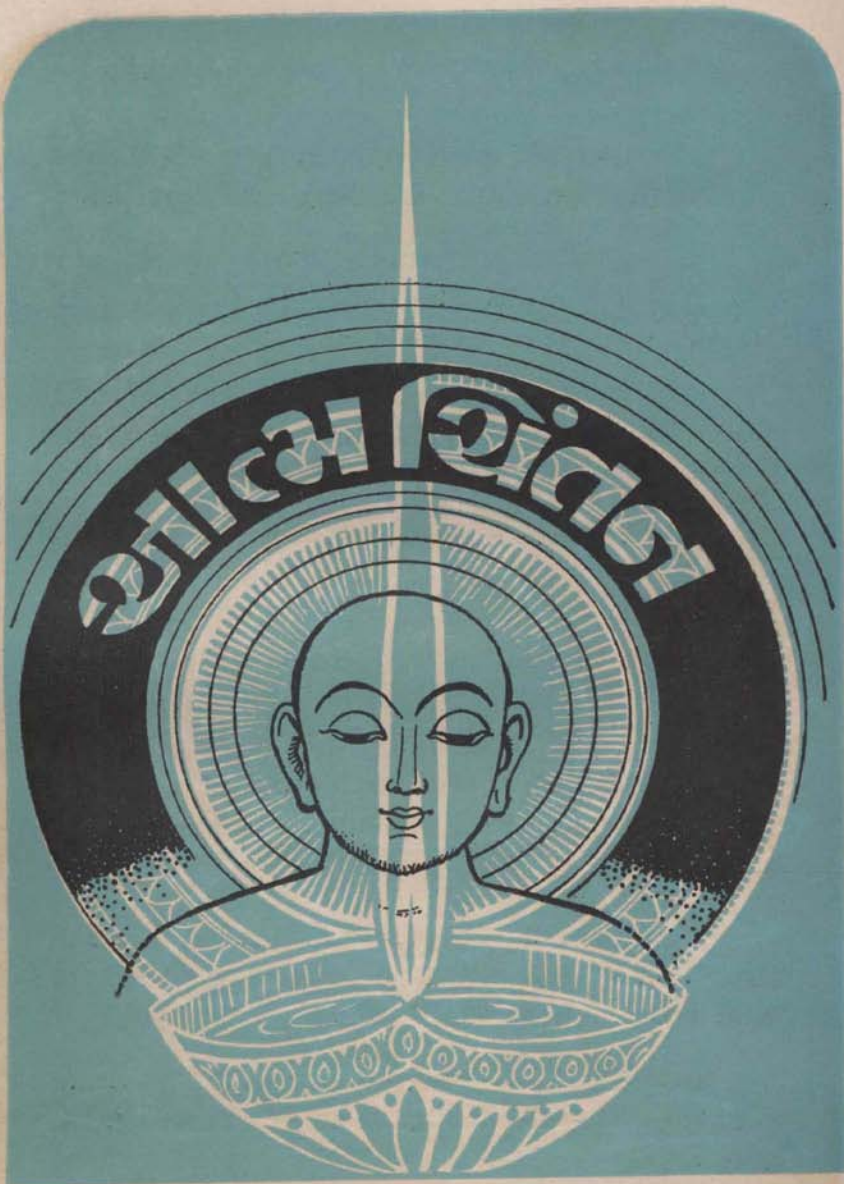
લલે તને એવું જીવન પસંદ નથી. પણ તેથી તું એના જીવનને નહિ સુધારી શકે. એમ સુધારવા જતાં તો એ તારા પર પણ દ્રેષી બની જશે. જે તારી પાસે ઉપદેશ સાંભળવા માગે છે, અને તારા જ સહારે જેમને જીવન-પરિવર્તન કરવાની ભાવના છે, તેમને જ તું ઉપદેશ આપ. બાકીનાઓને તારો ઉપદેશ પ્રકોપ માટે બનશે.

તારો જેમની સાથે સંબંધ છે, તારા પર જેમની જવાબદારી છે, એમને પણ ઉપદેશ મર્યાદીત જ આપ. ખરેખર! પોતાની જાતને મૂર્ખ માનનાર જ.... અંતઃકરાણીથી જાણનાર જ યુરુજનોનો ઉપદેશ પ્રેમથી અને ઉલ્કંઠાથી સાંભળી શકે છે. આજે પોતાની જાતને મૂર્ખ માનનારા કેટલા? ને પોતાને સર્વજ્ઞ માનનારા કેટલા?

ચિંતકોમાં સંઘર્ષ

શાસ્ત્ર અને શ્લોક તો એના એજ હોય છે. પરંતુ ભિન્ન ભિન્ન ક્ષયોપશમવાળા ચિંતકો એનો અર્થ ન્યારે ભિન્ન કરે છે, ત્યારે સામાન્ય જનતા ભ્રમણામાં પડી જાય છે! છતાંય મનુષ્ય પોતાના શ્રદ્ધેય પુરુષ પર વિશ્વાસ મુકી દઈ નિશ્ચિંત બની શકે છે.

પરંતુ એક ચિંતક બીજા ચિંતકના અભિપ્રાયને સહન નથી કરતો ત્યારે સંઘ-સમાજમાં એક મોટો કોલાહલ મચી જાય છે! બીજાનો અભિપ્રાય (શાસ્ત્ર અર્થ) યોગ્ય છે કે અયોગ્ય એનો વિચાર ખૂબ મધ્યસ્થતાપૂર્વક કરવો જોઈએ. અને તે પણ સંઘ શાંતિનો ભંગ ન થાય તે રીતે. તો જ ધર્મ માર્ગે શાંતિ રહે. અને મધ્યસ્થ દષ્ટિવાળા જીવો ધર્મ માર્ગે આકર્ષાય.

આત્મસંવેદન

૫૯

‘હું આત્મા છું. હું શરીર નથી. હું શરીરથી જુદા છું. શરીરના ધર્મ જુદા છે. મારા ધર્મ જુદા છે...’

આ ભાવનાથી તારે ભાવિત થવાની જરૂર છે. જ્યાં સુધી તું આ ભાવનાથી ભાવિત નહિ બને ત્યાં સુધી તારે બાહિર્ભાવ નહિ અટકે. આંતરભાવ નહિ પ્રગટે.

જ્યારે બાહિરાત્મભાવનું નામ જ સંસાર છે ને! એ સંસારમાંથી મુક્ત કરનાર છે આંતરાત્મભાવ. જ્યાં આંતરાત્મભાવ આવવા માંડ્યો ત્યાં વાસનાઓ ઓસરવા માંડશે.

માટે ઉપરોક્ત ભાવનાથી ખૂબ ખૂબ ભાવિત થવા પ્રયત્નશીલ બનજો.

આત્મસ્મૃતિ

આત્માની સન્મુખ થવા વિના ધર્મસાધનાનો આનંદ નહિ અનુભવાય. કારણ કે ધર્મસાધના આત્મસન્મુખ થવા માટે છે.

અરે, આત્માના લક્ષ્યપૂર્વક થતી ક્રિયા જ ધર્મક્રિયા કહેવાય! જો આત્માનું લક્ષ્ય કેળવ્યા વિના જ જીવનનો અંત આવી જશે, તો પરલોકમાં શું થશે?

માટે પ્રત્યેક ક્રિયાના પ્રારંભે હું આત્મા છું..... મારે મારા આત્માને વિશુદ્ધ કરવો છે.....આ વિચાર હોવો જોઈએ.

આત્માની સ્મૃતિ

આત્માની સ્મૃતિ વિના આત્માની વિશુદ્ધિ કેવી રીતે કરશે? શરીરની સતત સ્મૃતિના કારણે શરીરની વિશુદ્ધિ વારંવાર કરે છે. “હું આત્મા છું.” આ સ્મૃતિ સદૈવ રહેવી જોઈએ. પછી એની વિશુદ્ધિ કરવાનો વિચાર જાગશે. ઇચ્છા જાગશે. તીવ્ર ભાવના જાગશે.

આત્મવિશુદ્ધિની તીવ્ર ભાવના તમને પરમાત્માનું સ્મરણ કરાવશે, કારણ કે પરમાત્મા સિવાય તમે આત્મવિશુદ્ધિ કરી શકો જ નહિ. અને એ રીતે આત્મવિશુદ્ધિ માટે તમે પરમાત્માનું સ્મરણ દર્શાવે અને અર્ચન કરશો, તેમાં તમારાં તન-મન તલલીન બની જશે. પછી ચિત્તની ચંચળતાની ફરિયાદ નહિ રહે.

ભૂલશો નહિ. આ જીવન આત્મવિશુદ્ધિ માટે છે. માનવ-જીવન સિવાય કયાંય આત્મવિશુદ્ધિનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી. માટે આ મહાન કર્તાવ્યને બંધવવા જાત્રત બની જાઓ.

આત્મપ્રીતિ

આત્માની વિસ્મૃતિ થઈ જાય તેવું જોલો નહિ. તેવું આચરો નહિ. કદાચ પ્રમાદથી એવું જોલી જવાય કે આચરણ થઈ જાય, તો તુરત જ આત્મભાવમાં પાછા આવી જાઓ.

પરમાત્માનું આલંબન પણ આત્માની સ્મૃતિ માટે કરો. પરમાત્માની સ્મૃતિ અરિસો છે તેમાં આપણું સ્વરૂપ જોવાનું છે... પરમાત્મા પર પ્રીતિ કરવી એનો અર્થ એ છે કે આપણા જ આત્મા પર પ્રીતિ કરવી. જે જીવ પરમાત્મા પર, પરમાત્માની સ્મૃતિ પર પ્રીતિ નથી કરતો તે જીવ પોતાના આત્મા પર પણ પ્રીતિ નથી કરતો.

આ જીવનમાં એક માત્ર આત્મા પર પ્રીતિ થઈ જાય, દૈવ પ્રીતિ થઈ જાય. બસ, પછી ચિંતા કરવાનું કારણ નથી. એ જ પ્રયત્ન અને એ જ પુરુષાર્થ કરો.

આંતરદષ્ટિ તો ઉઘડશે જો બાહ્યદષ્ટિ બંધ થશે. બાહ્યદષ્ટિ બંધ કરવી એટલે જગતનું બહુ જોવાનું અને સાંભળવાનું બંધ કરવું. જગતના પદાર્થોને જોવામાં અને સાંભળવામાં જ્યાં સુધી રસ છે ત્યાં સુધી આંતરદષ્ટિ નહિ ખુલે.

જેમ જેમ તું જગતનો પરિચય (જડ પદાર્થોના સંયોગ) ઓછો કરીશ તેમ તેમ અંતઃકરણ તરફ જવાનો માર્ગ મળશે.

જગતના પરિચયમાં તું જે સુખનો અનુભવ કરે છે, તેના કરતાં અનેક ઘણો અધિક મધુર અનુભવ તને અંતઃકરણ-માંથી મળશે. સ્થિર બન! સ્થિરતા તને સુખના ખબના બતાવશે!

જગતના સંબંધ

ભૌતિક જગતના આનંદ કરતાં આંતર જગતના આનંદની અનુભૂતિ અપૂર્વ છે. ચિરસ્થાયી છે.... અભયપ્રદ છે.

તું એકાદવાર તો આંતર જગતના આનંદનો અનુભવ કર... ગભરાઈશ ના. તને આનંદ જરૂર મળશે....આનંદના સાગરમાં મનમાની સહેલગાહ કરવાની મળશે.

એ માટે તું જગતના સંબંધોથી પર થઈ જા. શરીર ઉપરના ગુમડાને કાપી નાખતાં સહેજ બળતરા તો ઉઠવાની જ, પરંતુ એ કાપે જ છૂટકો! જગતના સંબંધોને કાપી નાખતા સહેજ....કે વધુ બળતરા થવાની, પરંતુ પછી અપૂર્વ આનંદ!

તારે સ્વર્ગનો આનંદ જોઈએ છે? સ્વર્ગનો આનંદ અભયપ્રદ નથી! ભયના લિપણુ યોજાઓ એ આનંદની ચારે કોર દેખા દે છે... તું જ્યાં એ સ્વર્ગના આનંદમાં ભાન ભૂલીશ કે એ લિપણુ રાક્ષસો તને ભરખી જશે.

આનંદ શોધ, નિભંચ આનંદ શોધ! જે આનંદની અનુભૂતિ પાછળ કોઈ ભાવી દુઃખ નિર્માણુ ન થતું હોય. જે આનંદની અનુભૂતિની પાછળ કોઈ ભાવી દુઃખ નિર્માણુ થતું હોય તેવા આનંદનો ત્યાગ કરવો અનિવાર્ય છે. તારે એવા આનંદની લિપ્સાનો ત્યાગ કરવો જ જોઈએ.

આંતર નિરીક્ષણ

તારે આંતરનિરીક્ષણ કરવું જોઈએ, એમાં જ તારે યોવાઈ જવું જોઈએ.... જેમ જેમ તું આંતર નિરીક્ષણ કરતો જઈશ તેમ તેમ આ દુનિયા પરથી આસક્તિ યોસરતી જશે. દુનિયાનો વિચાર પણ તારા ચિત્તમાં નહિ પ્રવેશે.

તું તારામાં ઉંડો ઊતરીશ.... એવા વિરાટ પ્રદેશમાં તું પહોંચી જઈશ કે જ્યાં સ્વર્ગ છે... નરક છે.... મોક્ષ છે! તારે જે જોઈતું હશે... તું જે ચાહતો હોઈશ, તે ખદું તને ત્યાંથી મળી રહેશે.

એટલું ધ્યાનમાં રાખજે કે ઉંડાણના એ અગમ પ્રદેશ પર પરમાત્માનું સામ્રાજ્ય છે, એની પ્રત્યેક પળે સ્મૃતિ રાખજે.

તારે શું પ્રાપ્ત કરવું છે? શું પ્રાપ્ત કરવા તું પુરૂષાર્થ કરી રહ્યો છે, આ વાત વિચારી છે?

જો કંઈ પણ પ્રાપ્ત કરવા જેવું હોય તો તે તારો આત્મા છે. આત્માને પ્રાપ્ત કરવાના પુરૂષાર્થ સિવાય બીજો કોઈ પુરૂષાર્થ કરવા જેવો નથી.

આત્મા સિવાય કંઈ પણ મેળવવા જેવું નહિ લાગે ત્યારે જ યોગના માર્ગે તારા પ્રયાણનો પ્રારંભ થશે! આત્માને જ મેળવવા માટેના પુરૂષાર્થમાં તું લાગી જઈશ ત્યારે તું યોગી બનીશ.

યોગી બન્યા વિના આત્માની પ્રાપ્તિ નહીં થાય.... આત્માની પ્રાપ્તિ એટલે કર્મમુક્ત આત્માની અવસ્થાની પ્રાપ્તિ.

આત્માનું શું છે?

તારા આત્માથી ભિન્ન એવા જડ કે ચેતન પદાર્થની પ્રાપ્તિમાં તું તારી પૂર્ણતાનું દર્શન કરે છે. એ તારી કેવી ગંભીર ભૂલ થઈ રહી છે?

તારું કર્તવ્ય જરૂર જાણું છે. તારી પાસે જે પર પદાર્થો નથી, તેની સ્પૃહા તો તારે કરવાની નથી જ, પરંતુ જે છે તેનો તારે ત્યાગ કરવાનો છે!

બીજા પાસે, તારા કરતાં અધિક જડ પદાર્થો જોઈ, તારે તેની અભિલાષા નથી કરવાની.... પરંતુ એની સ્પૃહા તને ન લાગી જાય, તે માટે જાગતા રહેવાનું છે!

તું આત્મા છે. આત્મા શું છે? તેનો જ વિચાર કર.

જ્યાં સુધી દ્વૈત છે, દ્વૈતનો મોહ છે ત્યાં સુધી આંતર-બાહ્ય વિદ્યેષો આવવાના.

અદ્વૈત ન પ્રગટે, પરની અપેક્ષા તૂટે નહીં ત્યાં સુધી દુઃખ જ રહેવાનું.

નમિરાજર્ષિએ સંસારનો ત્યાગ કેવી રીતે કર્યો હતો? દ્વૈતમાં તેમણે દુઃખ જોયું. અદ્વૈતમાં તેમણે સુખ અનુભવ્યું! અને તે રાજ્ય છોડી નીકળી પડયા.

તેં પણ ઘરબાર છોડયાં છે...પરંતુ તેં નવા દ્વૈતના જગતમાં પ્રવેશ કર્યો છે, માટે અહીં પણ તું માનસિક ક્લેશો અનુભવી રહ્યો છે!

પરપદાર્થોની અને પરવ્યક્તિઓના અનુરાગની અપેક્ષા તું છોડ...એ જુરી લત છે....દુઃખને નોંતરનારી છે. તારા આત્મામાંથી જ આનંદનો અનુભવ કરવાના પ્રયત્નમાં લાગી જા. તું ઘણું સુખ અનુભવીશ.

જીવન શા માટે ?

અ જીવન પરાધીનતા મીટાવી દેવા માટે છે; આ સમજને હૃદયસ્થ કરીને તારે જીવવાનું છે, એ ભૂલી જઈશ મા.

અર્થાત્ એ સ્થિતિએ તારે પહોંચવાનું છે કે જ્યાં જીવન જીવવા માટે બાહ્ય એક પણ જરૂરીઆત ન રહે. જડની, પુદ્ગલની જરાય સહાય વિના કેવળ ચૈતન્યના સહારે જીવવાનું છે.

માટે આજથી જ જીવન જીવવામાં બાહ્ય જરૂરિયાત પર કાપ મૂક.

સ્વરૂપનો રાગ

એના પર તને રાગ છે એનો વિયોગ થાય અથવા તો એ તારા પર નારાજ થાય ત્યારે તું દુઃખી ન થઈશ. તું અશાન્ત ન થઈશ.

તું તારા સ્વરૂપે સહુથી લિન્ન છે. સ્વજનોથી તું જુદો છે. પરિજનોથી લિન્ન છે. વૈભવથી અન્ય છે, અરે! તારા શરીરથી તું જુદો છે! તો પછી શા માટે એ બધાની ખાતર ખેદ કરે છે? જે તું નથી, જે તારા નથી, એ કદીય તારા થવાના નથી, એમ તું સમજ લે.

તારા સ્વરૂપનો તું રાગી બન. આત્મસ્વરૂપનો રાગી બન. આત્માની સ્વભાવ દશાનો રાગી જીવ આત્માની વિભાવદશામાં હર્ષ-શોક ન કરે.

વિભાવ દશાના તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા બનવામાં જ મગ્ન છે, શાન્તિ છે. તારા સ્વરૂપના રાગી બનવા માટે પરમાત્મરાગ બંધત કર. જેમ જેમ પરમાત્મપ્રીતિ દઢ થતી જશે તેમ તેમ સ્વરૂપનો રાગ પણ વધતો જશે.

સ્વભાવ દશા

તારે સ્વભાવ દશાનું લક્ષ ન ચુકવું જોઈએ. અને તારી સામે જે પ્રસંગો અને તેને તારે સ્વભાવ દશાથી નહાળવા. તો અનેક માનસિક વિષમતાઓથી બચી શકીશ.

વિભાવદશાના આકર્ષણો જરૂર પ્રબળ છે. સ્વભાવ દશામાંથી વિચલિત કરી દેનારાં હોય છે, પરંતુ સ્વભાવ તરફ હૃદયની ઝુકાવટ થયા પછી વિભાવમાં ખેંચાઈ જવાનું નહિ બને. 'સ્વ'માં જ લીન બનવાની કળા હસ્તગત કરી લેવા જેવી છે.

કેવા બનવું છે ?

શિદ્ધી પથ્થર પર ટાંકણું મારવા તૈયાર થાય છે, તે પૂર્વે તેના ચિત્તમાં એક કલ્પના-આકૃતિ સ્પષ્ટ હોય છે. અને તે કલ્પના આકૃતિને ઉપસાવવા... પ્રગટાવવા માટે ટાંકણાથી પથ્થરને કોરે બાય છે.

આપણે આપણા આત્માનું કેવું ઘડતર કરવું છે? આપણી કલ્પના સૃષ્ટિમાં આત્માનું કેવું સ્વરૂપ આપણને ગમે છે? તે સુબળ તપ, ત્યાગ, ધ્યાન, જ્ઞાન વગેરેના ટાંકણાં પડવાનાં!

આત્માની કલ્પના-આકૃતિના ભાન વિના જેમ તેમ ટાંકણાં મારવા જઈશું તો એક કઠંગી અને બેવીચ ન ગમે તેવી આકૃતિ ઘડાઈ જશે...!

કેવા બનવું છે? એ સ્પષ્ટ કરો !

ગુપ્તભંડાર

તું જે બહાર શોધે છે, તેને તારી પાસે શોધી બેસ્યું? જે તારી પાસે હશે તે બીજે ક્યાંથી મળશે? બીજે શોધવા જતાં તો કેવળ ખેદ-ક્રોધ અને સંતાપ જ પામીશ. તારે તારે ગુપ્તભંડાર તપાસવો પડશે. એ ગુપ્તભંડારના માર્ગે પણ તારે શોધી કાઢવા પડશે. એ માર્ગે અટપટા અને મૂંઝવી દેનારા હશે! પરંતુ જો તું જરાય નિરાશાને સ્થાન આપ્યા વિના આગળ પુરૂષાર્થ કરતો જ રહીશ તો એ ગુપ્તભંડારમાં પહોંચી જઈશ.

પછી તો તારા આનંદની સીમા નહિ રહે. એ ગુપ્ત ભંડારમાં જ તને એવું બધું મળી જશે કે પછી બહાર જવાની કે બહાર બેવાની એક ક્ષણની પણ ઇચ્છા નહિ થાય. બહારનું પરિભ્રમણ હવે બંધ કર. અને તારા આંતરપ્રદેશ તરફ વળ. એ પ્રદેશ અનંત છે. આહુલાહક છે. એ પ્રદેશ શોધી કાઢવામાં જ મુશ્કેલી છે. પછી તો આનંદ, આનંદ ને આનંદ છે.

‘અહં’ અને ‘મમ’ એ મોહરાજનો મંત્રાક્ષર છે. આપણો જીવ એ મંત્રના જાપ કરતો રહે છે. તેથી અજ્ઞાનનો અંધકાર આત્મામાં ગાઠ બનતો જાય છે.... એ મંત્રે તો સારા જગતને આંધળું બનાવી દીધું છે.

તમે જો તમારા હિતને જોઈ શકતા નથી, તો સમજવું જોઈએ કે અહમ્-મમનો જાપ ચાલુ છે. તેનાથી દિવ્ય દષ્ટિ બીડાઈ ગઈ છે. જો તમારે દિવ્ય દષ્ટિ ખોલવી છે તો અહમ્-મમના મંત્રાક્ષરને ભૂલી જવો પડશે. અને એના સ્થાને ‘નાહં-ન મમ’ નો મંત્રાક્ષર જાપવો પડશે.

‘હું નથી, માંડું નથી’ આ વિચારને આત્મામાં દઢ કરી દેવો પડશે. અહંત્વ અને મમત્વને હટાવે જ છુટકો છે. જો તમારે તમારા કલ્યાણ માગેને જોવો છે અને એ માગે ચાલવું છે તો.

પરહિતની પ્રવૃત્તિ

પરનું હિત ત્યાં સુધી કરવાનું છે કે જ્યાં સુધી તારું આત્મહિત ન ઘવાય. પરનું હિત કરવા જતાં બાહ્ય નુકશાનીની પરવા ન કરીશ. પરંતુ તારા આત્માનું નુકસાન ન થાય તેની ખુબ પરવા રાખજે.

ક્યારેક પરનું હિત કરવા જતાં અભિમાન વધે છે. ક્યારેક માનાકાંક્ષા તીવ્ર બને છે, ક્યારેક દષ્ટિદોષ તો ક્યારેક દોષદષ્ટિ જાગી જાય છે. ક્યારેક શીલ અને સહાયાર લયમાં મૂકાઈ જાય છે. આ બધાં નુકશાનો ન ચલાવી લેવાય. એ માટે સદૈવ જાગૃતિ રહેવી જોઈએ. આવા નુકશાનનો અણસારો થતાં જ એ પરહિતની પ્રવૃત્તિ બંધ કરી દેવી જોઈએ.

પરનું હિત કરવા માટે પરના સંયોગમાં આવવું પડે છે. એ સંયોગની મર્યાદાઓનું લક્ષ ન ચૂકવું જોઈએ. જો એ લક્ષ ચૂકાયું તો સ્વપરનું હિત નહિ પરંતુ અહિત જ થઈ જવાનું.

अज्ञानी भावजन्त

મન એ તો આપણુ લાડકું બાળક છે. એ મન-બાળને આપણુ સુધડ રાખવું જોઈએ. એનું સૌન્દર્ય જાળવવા આપણુ જાત્રત રહેવું જોઈએ. એ ગંદવાડ ન ચૂંથે, એ જ્યાં ત્યાં આળોટીને એનું સુંદર શરીર મેલું ન કરે એનો ખ્યાલ રાખવો જોઈએ, છતાંય એ તો બાળક કહેવાય !

એ મેલું થવાનું જ ! એનાં કપડાં બગડવાનાં જ ! એથી આપણુ અકળાઈ જવું ન જોઈએ. પણ વારંવાર એને સ્વચ્છ કરવું જોઈએ. એ ગંદવાડમાં રમવા ન ચાલ્યું જાય, એવી જગાએ એને રાખવું જોઈએ.

એને રમવાં માટે રમકડાં પણ આપવા પડે ! પણ એને એવાં રમકડાં આપવાં કે એ રમકડાં એનામાં સારા સંસ્કાર પાડે.

વળી, એ બાળકને સારા માણસોના હાથમાં રમાડવા આપવું જોઈએ.

વ્યસની, પ્રમાદી અને અણુધડ માણસોને આપણું મન-બાળક ન સોંપવું !

માટે તો સત્સમાગમ કરવાનો છે !

નાના બાળકને તમે સારું-પૌષ્ટિક ખાવાનું નહિ આપો તો તે નરસું, શરીર બગાડનારું ખાવાનું, એ નરસું ન ખાઈ જાય તે માટે માતા ઘરમાં એના માટે સારું ખાવાનું રાખી જ મૂકે છે.

આપણું મન નાના બાળક જેવું છે. એને આપણે સદ્-વિચારોનો પૌષ્ટિક ખોરાક નહિ આપીએ તો તે હલકા વિચારો કરવાનું જ. મન-બાળક માટે આપણે સદ્વિચારોના ડાબડા રાખી જ મૂકવા પડશે! જ્યારે એને ખાવાની ઇચ્છા થાય ત્યારે એ ડાબડા ખોલીને આપવાનું!

તમે કહોશો : એને કંઈ જ ખાવા ન આપીએ તો ? મનમાં સારો કે નરસો કોઈ જ વિચાર ન કરીએ તો સારું ને ?

અરે, નાના બાળકને તે ભૂખ્યું રખાય ? નાનું બાળક ભૂખ્યું રહી શકે ? બલાતકારે ભૂખ્યું રાખવાથી તો એની ખાવાની ઇચ્છા તીવ્ર બની જવાની અને તક મળતાં જે મળશે ખાવાનું, તેના પર તૂટી પડશે! આપણા મનને બિલકુલ ભૂખ્યું રાખી શકાય એમ નથી. નિર્વિકલ્પ સમાધિ આપણા માટે નથી! આપણે તો મન-બાળકને પણ એટલો સાત્વિક સદ્વિચારનો ખોરાક આપવો જ પડશે!

જે મકાનમાં બહુ જ ધન હોય તે મકાનની તમે કેટલી તકેદારી રાખો? કેવી ચોકી મૂકો?

મનના મકાનમાં ધનના ઠેર પડેલા છે, એ તમે જાણો છો? એક એક સદ્વિચાર એક એક રત્ન છે. આપણે મનના મકાનની કેટલી તકેદારી રાખીએ છીએ? કોઈ ચોકી મૂકી છે?

આપણે ખરેખર ભ્રમણામાં અટવાયા છીએ, તનના મકાનની જ આપણે તકેદારી અને ચોકી રાખીએ છીએ! કે જે તનમાં હાડકાં, માંસ અને લોહી સિવાય કંઈ નથી.... જે ધૂળ સમાન છે.... જે આપણને વાસ્તવિક સુખ, શાન્તિ આપવા સમર્થ નથી.

મનના મકાનની રક્ષા કરો.

મનનું ધન કોઈ ચોરી ન જાય, સદ્વિચાર ચોરાઈ ન જાય તેની ખરેખરી તકેદારી રાખો, ચોકીદાર ખરેખર ગોઠવી દો. સાત્ત્વિક ભાવોને પોષનાર ગ્રંથો, આંતરદષ્ટિને ઉઘાડી આપનારા સાધુ પુરૂષો, કૃપાસાગર તારક પરમાત્મા.... આ બધા ચોકીદારો છે. મનના દ્વારે આમને સ્થાન આપો, તમારું મનનું ધન સુરક્ષિત રહેશે, અને એ ધન દ્વારા જ તમે અક્ષય અને અનંત સુખ મેળવશો!

મન:સ્થિરતા

તાઝું મન સ્થિર રહેતું નથી, એવી તારી ફરિયાદ છે, ખરું ને? તારે તારું મન સ્થિર બનાવવું છે? ચોકકસ બનાવવું છે? તો મનને ભટકવાનાં સ્થાનો ઓછા કર. વારંવાર જ્યાં મન જતું હોય તે વિષયો પ્રત્યે વિરાગ કેળવ અને એનો ત્યાગ કર.

મનને સહેલગાહો કરવાનાં પવિત્ર-ઉચ્ચ સ્થાનો ઊભાં કર. મનને વારંવાર ત્યાં લઈ જા અને એ સ્થાનોમાં કલાકો સુધી બેસાડી રાખ. તાઝું મન સ્થિર અને પવિત્ર બનશે.

કૃત નિશ્ચયી બની જા. મન સ્થિર-પવિત્ર થઈ શકે એમ છે! આવો આંતર વિશ્વાસ કેળવીને પ્રયત્ન કર.

મનનું ઘડતર

જો તારે તારા મનનું સાત્વિક અને પવિત્ર ઘડતર કરવું હોય તો :

દર્શન,

શ્રવણ અને

વાંચન,

સુધારવાં પડશે. બદલવાં પડશે.

વાસનોત્તેજક દર્શનોનાં દર્શન વાસનોત્તેજક શ્રવણ અને મલિન વાંચનથી તાઝું ચિત્ત અપવિત્ર અને નિઃસત્વ બન્યું છે.

એવું જોવાનું, સાંભળવાનું અને વાંચવાનું તું અંધ કરી દે. અને એના સ્થાને પવિત્ર સ્થાનો અને વ્યક્તિના દર્શન કર. ભાવનોત્તેજક શ્રવણ કર અને ઉદાર વિચારસરણી ઘડનાર ગ્રંથોનું વાંચન કર.

તમારા ઘરમાં કેવા માણસોની અવરજવર થાય છે એના પર તમારી સંબંધનતા કે દુર્જનતાનું માપ નિકળે ને? હિંસક, જૂઠા, ચોર, દુરાચારી માણસોનો તમારા ઘરમાં આવરો-જવરો હશે તો તમે દુર્જન બન્યા સમજો!

એમ, આપણા મનમાં કેવા વિચારોની અવરજવર થાય છે. તેના પર આપણા વ્યક્તિત્વના ઘડતરનો આધાર છે. આપણા મનોમંદિરમાં કેવા પુરુષોનો ડાયરો જામે છે એનું આપણે નિરીક્ષણ કરવું જોઈએ.

એ નિરીક્ષણ કરતાં દેખાશે કે આપણા મનોમંદિરમાં એવા વિચારોના અડા જામેલા છે કે જે હિંસક છે! જે જૂઠા છે! જે ચોર છે! જે દુરાચારી છે.

આવા વિચારોને સત્વરે હાંકી કાઢવા જોઈએ. એ માટેનો ઉપાય પણ બહુ સરળ છે હો! આપણે સત્પુરુષોને-સદ્વિચારોને મનોમંદિરમાં પધારવાનું સપ્રેમ આમંત્રણ આપવાનું! એમની અવર-જવર ધીમે ધીમે શરૂ કરવાની. ખસ! સદ્વિચારોની અવરજવર શરૂ થઈ, કે આપણું વ્યક્તિત્વ ઊંચું ઘડાયું સમજો!

સારા બનવા સદ્વિચારો કરવા જ પડશે.

આપણે ખરાબ બન્યા છીએ ખરાબ વિચારોથી.

તમારું કપડું મેલું થયેલું જોઈને તમને શું વિચાર આવે છે? કપડાને ઉજળું બનાવવાનો ને ?

દોષોના મેલથી મલિન થયેલા જીવને જોઈને તમને શું વિચાર આવે છે? એનો દોષ-મેલ દૂર કરીને ઉજ્જવલ બનાવવાનો? કેવી કમનશીબી! દોષયુક્ત મનુષ્યને-જીવને જોઈને એના પ્રત્યે તિરસ્કાર જાગે છે, ધિક્કાર જાગે છે....

ખીજા જીવોના દોષ-મેલને દૂર કરીને એને ઉજ્જવલ બનાવવાનો વિચાર ત્યારે આપણે કરી શકીશું કે જ્યારે એ જીવોને આપણે આપણા મિત્રો માનીશું!

ખીજાનું કપડું મેલું જોઈને ઉજળું કરવાનો આપણને વિચાર નહિ આવે, એમ જ્યાં સુધી જગતના જીવોને આપણે 'ખીજા' માનીશું ત્યાં સુધી એમના દોષો દૂર કરવાનો વિચાર નહિ આવે.

ખીજાના દોષો જોઈને તિરસ્કાર કરવો તે જીવ પ્રત્યેનું વૈર છે.

ખીજાના દોષો જોઈને એને દૂર કરવાનો વિચાર કરવો તે જીવ પ્રત્યે મૈત્રી છે.

માતાને બે બાળકો છે.

એક છે તંદુરસ્ત, બીજો છે નાદુરસ્ત.

માતૃહૃદય નાદુરસ્ત-બિમાર પુત્ર પ્રત્યે અધિક કરુણ બનવાનું, અધિક સાંભળ રાખનારું બનવાનું. એના પ્રત્યે તિરસ્કારવાળું કે ધિક્કારવાળું નહિ.

એમ સાધુહૃદય એટલે માતૃહૃદય છે.

જગતના દોષિત આત્માઓ પ્રત્યે એમનું હૃદય કરુણા-ભીનું હોય. દોષિત આત્માઓ અંગે તેઓ સદૈવ ચિંતાતુર રહે છે. દોષિત પ્રત્યે તેમના હૈયામાં ધિક્કાર કે તિરસ્કાર ન હોય.

રોગી માણસોની ત્રણ કક્ષા પાડી શકાય.

- (૧) પોતાના રોગની ભયંકરતા સમજીને તેને દૂર કરવા તૈયાર થનાર.
- (૨) રોગની ભયંકરતા સાંભળતાં હતાશ થઈ જનાર.
- (૩) રોગની ભયંકરતા બતાવનાર પ્રત્યે તિરસ્કાર બતાવનાર.

દોષિત આત્માઓ પણ આ ત્રણ કક્ષાના કહી શકાય. આપણે એની કક્ષાને વિચાર કરીને પછી એ દૂર કરવાનો ઉપાય શોધવો જોઈએ. પણ એ માટે માતૃહૃદય જોઈએ.

ઉછળતા પાણીની નીચે શું પડેલું છે, તે દેખાય નહિ. એમાં જોનારને પોતાનું મોં પણ ન દેખાય....અને દેખાય તોય ઝેડોળ !

એમ જ્યાં સુધી આપણું ચિત્ત ચંચળ છે ત્યાં સુધી આપણે આપણી જાતને પણ જોઈ શકતા નથી. અને કદાચ જોઈએ છીએ તો ઝેડોળ દેખાઈએ છીએ !

શાંત....પ્રશાંત ચિત્તમાં આપણી જાતનું જોવું છે તેવું સુંદર દર્શન થઈ શકે છે અને એ દર્શન કર્યા પછી જાતને બાહ્ય પદાર્થોથી સુંદર બનાવવાના કોડ થતા નથી.

પાણી જેમ બાહ્ય અને આંતરિક વિદ્યેષોથી ચંચળ થાય છે....ઉછળે છે. તેમ આપણું ચિત્ત પણ બાહ્ય અને આંતરિક વિદ્યેષોથી ચંચળ બને છે. બાહ્ય છે જગતના વિષયો અને આંતરિક છે પાપકર્મોના ઉદયો.

ચિત્તને શાંત-પ્રશાંત બનાવવા માટે આ બંને પ્રકારના વિદ્યેષોને દૂર કરવાના ઉપાયો શોધી કાઢવા જોઈએ. એ ઉપાયો જિનશાસન બતાવે છે.

આપનાર અને ટાળનાર

જ્યારે તમારું મકાન દુશ્મનોથી, ડાકુઓથી ઘેરાઈ ગયું હોય ત્યારે તમને કોઈ યાદ આવે છે? તમે કોને યાદ કરો છો? મિલીટરીને (સિપાઈઓ) ને? અર્થાત્ દુઃખ અને આપત્તિના કાળે દુઃખ આપનારનો વિચાર કરો છો કે દુઃખ ટાળનારનો?

આપણે દુઃખી છીએ એનું આ એક અસાધારણ કારણ છે. દુઃખ અને આપત્તિના ટાણે આપણે દુઃખ આપનારને જ વારંવાર યાદ કરીએ છીએ અને મનને અશાંત બનાવીએ છીએ.

જો આપણે દુઃખ અને આપત્તિના કાળે દુઃખ ટાળનારનો વિચાર કરીશું તો આપણું ચિત્ત અશાંત નહિ બને.

ચંદનબાળાને મૂળામાતાએ માથું મૂંડીને, બેડી પહેરાવીને અંધારી ઓરડીમાં પૂરી હતી ત્યારે ચંદનબાળા કોને યાદ કરતી હતી? મૂળાને કે મહાવીરને? જો મૂળાને યાદ કરતી હોત તો સંભવ છે કે એનું નામ મહાસતીઓના લીસ્ટમાં ન નોંધાયું હોત! એ તો એક શ્વાસોચ્છવાસમાં સો વાર મહાવીરને યાદ કરતી હતી! કારણ કે મહાવીર દુઃખને ટાળનારા હતા.

તમે બહુ દુઃખી છો. ખાવા માટે અન્ન નથી, પહેરવા માટે વસ્ત્ર નથી, રહેવા માટે ઘર નથી, શરીર પણ રોગથી ઘેરાયું છે.

ત્યાં કોઈ સજ્જન પુરૂષ તમારો હાથ પકડે, તમને ખાવા માટે ખુબ અન્ન આપે, પહેરવા માટે સુંદર વસ્ત્રો આપે, રહેવા માટે બંગલો આપે, ડોક્ટર પાસે દવા કરાવી તમને આરોગ્ય આપે.

તમે એ સજ્જન માટે મનમાં શું વિચારવાના?

‘એમાં એણે શાનો ઉપકાર કર્યો? એને પોતાના પાપ ખપાવવાં હતાં એટલે આ બધું કયું...’

આવો વિચાર કરો તો તમારામાં માણસાઈ છે, એમ કહી શકાય?

એમ તમને કહેવામાં આવે કે ‘પરમાત્મા તીર્થ’કરદેવે વિશ્વ ઉપર અપાર કરુણાથી વિશ્વને પરમ સુખી બનાવી દેવાની શુભ ભાવનાથી ધર્મ’તીર્થ’ની સ્થાપના કરી અને એ ધર્મ’તીર્થ’ના પુણ્ય પ્રભાવે જ આજે આપણે સુખી છીએ.’

આની સામે જો તમે કહો :

‘એ તો તીર્થ’કરને પોતાનું ‘તીર્થ’કર નામકર્મ’ ખપાવવું હતું માટે ધર્મ’તીર્થ’ની સ્થાપના કરી અને દેશના આપી....એમાં વળી કરુણા શાની?’

તો તમે કૃતજ્ઞ કે કૃતદ્વં?

હૃદયમાં પડેલો નાનકડો ડાઘ (કાણુ) મશીનની સહાયથી ડોક્ટર તમને મોટો કરીને બતાવે છે, તો ડોક્ટર તમને કેવો લાગે છે? ઉપકારીને?

તેમ આપણા નાનકડા દોષને કોઈ મોટું સ્વરૂપ આપીને બતાવે તો આપણે તેને ટીકાખોર કહીને વખોડી કાઢવો ન જોઈએ. પરંતુ એક નિદાનકુશળ ડોક્ટરની જેમ તેને ઉપકારી માનવો જોઈએ.

ખીજા આપણા દોષો બતાવે છે, તે તો આપણી ઉચ્ચ કક્ષાની સેવા કરે છે. આપણને આપણી જાત માટે સાવચેત ને સાવચેત રાખે છે. જેમ આપણા ડોક્ટર આપણા પૂછ્યા વિના આપણા રોગો બતાવી “મક્ત સેવા” આપતો હોય અને આપણને તે જોડેલો વહાલો લાગે, તેટલો જ પેલો ‘દોષદર્શક’ વહાલો લાગે!

અને આ દષ્ટિનું ઘડતર થયું એટલે તો પછી આપણે ભવસાગર તર્યા સમજો! ખીજામાં સૌ ગુણ હશે પણ આપણા દોષ બતાવવાનો એક દોષ એનામાં હશે તો આપણે તેને નિર્ગુણી જ માનવા ટેવાયેલા છીએ અને આ દષ્ટિ જ આપણને ભવસાગર તરવા દેતી નથી.

તમે અંધારી રાતે કોઈ અજાણ્યા રસ્તા પરથી પસાર થાઓ છો. તમને ખબર નથી કે વચ્ચે કૂવો છે. તમે અચાનક કૂવામાં ખસી પડ્યા. ભાગ્યેયોગે અંદરમાં પાણીને બદલે ઘાસ હતું. બચી ગયા. ત્યાં કોઈ વટેમાગુને ખબર પડી, તમને બહાર કાઢ્યા અને પોતાના રસ્તે ચાલ્યો ગયો. તમારો સાથ ન કર્યો, સાથ કર્યા વિના ઊતાવળો ઊતાવળો ચાલ્યો ગયો.

છતાં એના પ્રત્યે તમારા હૈયામાં કેટલો બધો પ્રેમ બગવાનો? તમે એને “દૈવી સહાય” માનવાના! એના ઉપકાર ગાતા ફરવાના.

જે ગુરુએ તમને ભવકૂપમાંથી બહાર ખેંચી કાઢ્યા, પ્રેમ અને કરુણાથી; તે ગુરુ પછીથી કદાચ તમારી સંભાળ ન કરે. કદાચ એમનું શિવપ્રયાણ ઝડપી હોય, તમે પાછળ રહી જાઓ.... તો એમના પ્રત્યે પ્રેમ રહેવાનો ખરો? એમના ઉપકારને “દૈવી સહાય” માનવાના? એમના ઉપકારને ગાતા ફરવાના!

ભવના કૂવામાંથી ગુરુએ જે આપણને બહાર કાઢ્યા છે, તે જ તેમનો મહાન ઉપકાર છે. એની સ્મૃતિ સતેજ રાખીશું તો જ આપણે ‘કૃતજ્ઞ’ કહેવાઈશું.

પગ ઉપર ગુમડાં દેખાતાં હોય, હાથ પર ચાકાં દેખાતાં હોય....પરંતુ મુખનું સૌંદર્ય અદ્ભૂત હોય, તો તમે શું જોવાના? ગુમડાં અને ચાકાં જોઈને ઘૃણા કરવાના કે સુંદર મુખ જોઈને આકર્ષાઈ જવાના?

એમ કોઈ આત્મામાં ક્રોધ...માન...માયા....દોષ વગેરે દોષો દેખાતા હોય.... પરંતુ સેવા, પરોપકાર.... વગેરે કોઈ ગુણ અદ્ભૂત હોય તો તમે શું જોવાના? એ અદ્ભૂત ગુણ જોઈને આકર્ષાઈ જવાના ખરા? કે દોષના ગુમડાં જોઈને ઘૃણા કરવાના?

દેહનો એકાદ ગુણ.... રૂપ, ઘાટ, બાંધો....જોઈને પણ રાગ થાય છે, તેમ આત્માનો એકાદ ગુણ ક્ષમા, નમ્રતા, સેવા પરોપકાર જોઈને આપણને અનુરાગ થવો જોઈએ. તો આપણે ગુણાનુરાગી કહેવાઈએ અને વ્યક્તિનો એકાદ ગુણ પણ આપણને આકર્ષનારો બનશે, પછી એના દોષો જોઈ તિરસ્કાર કે ઘૃણા નહિ બને. પરંતુ એના દોષોને દૂર કરવાની કૃષ્ણા બગશે. ગુણાનુરાગ અને કૃષ્ણા પ્રગટયા પછી એના દોષો ખીજાને કહેવાની અધમતા રહે જ ક્યાંથી?

ઘઉંનો મોટો પાક જોઈતો હોય તો ખેતરમાં ઘઉં જ વાવવા પડેને? એમ અનંત ગુણોનો પાક આપણે જોઈતો હોય તો ગુણનાં જ બી વાવવા જોઈએ ને? ગુણનાં બી વાવ્યા વિના અનંત ગુણોનો પાક ન મળે. માટે શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતે આત્મક્ષેત્રમાં ૨૧ ગુણ-બીજ વાવવા ઉપદેશ કર્યો છે.

ગુણોનાં બીજ વાવ્યા વિના કરેલી ધર્મસાધના એ તો, ખેતરમાં બીજ વાવ્યા વિના કરેલા ખેડાણને પાવામાં આવતા પાણી જેવી છે! બીજ વાવ્યા વિના ખેતરને ગમે તેટલું ખેડવામાં આવે, પાણી રેડવામાં આવે, વાડ કરવામાં આવે.... છતાં બધું નિષ્ફળ, તેમ ગુણોનાં બીજ વાવ્યા વિના કરાતી ધર્મસાધના નિષ્ફળ છે.

આની સામે આવી દલીલ ન કરતાં ‘ગુણો હોય તો પછી ધર્મસાધના ન કરીએ તો ચાલેને?’ આ તો દલીલ કેવી છે? કોઈ કહે: ‘ખેતરમાં બીજ વાવીએ પછી વાડ ન કરીએ, પાણી ન પાઈએ તો ચાલેને?’ તેવી!

ગુણોનાં બીજ વાવ્યા વિના જ ધર્મની ખેતી—મજૂરી કરી છે અનંતકાળમાં, હવે બીજ વાવીને ખેતી કરીએ.

ટાંકીમાં પાણી ન હોય તો નળમાં પાણી આવે ખરું? પછી એ નળની પાસે તમે એક કલાક ઊભા રહો કે ચોવીસ કલાક ઊભા રહો! બુદ્ધિમત્તા તો એમાં છે કે ટાંકીમાં પાણી ભરવાની યોજના કરવી. પછી જ્યારે પાણી નેઇએ ત્યારે નળ વાટે મળી રહેશે.

એમ તમારું પ્રારબ્ધ ને પુણ્ય વિનાતું છે, પછી તમે બન્ટરમાં એક કલાક ઊભા રહો કે ચોવીસ કલાક ઊભા રહો.... સંપત્તિ નહિ મળે. ગમે તેટલી મથામણુ કરો પરંતુ કંઈ વળશે નહિ. ટાંકીમાં પાણી ન હોય પછી નળ સાથે માથું પછાડશો તોય પાણી નહિ નીકળે. લોહી નીકળશે! એમ પ્રારબ્ધમાં સંપત્તિ નથી, પછી ગમે તેટલા ધમપછાડા કરશો તોય સંપત્તિ નહિ મળશે. કેવળ ક્લેશ મળશે!

કામ તો પ્રારબ્ધને પુણ્યભરપૂર બનાવવાનું કરવા જેવું છે અને એ માટે ધર્મસાધના કરવાની છે. ધર્મસાધના દ્વારા પુણ્યના ભંડાર તર થાય છે, એવું પુણ્ય બંધાય છે કે એ પુણ્યથી મળેલી સંપત્તિ દ્વારા તમને પુનઃ ધર્મ કરવાનું જ સૂઝે!

પણ એ ધર્મ નિષ્કામ ભાવે કરજો હોં!

બીજ અને પાક

ખેતરમાં બીજ પડેલું હોય છે અને અનુકૂળ વર્ષા થાય છે તો મનગમતો પાક તૈયાર થાય છે. આપણામાં ગુણોનાં બીજો પડેલ છે બીજ રૂપે છે એટલે આપણને પ્રત્યક્ષ કઠાચ ન દેખાય.

હવે આપણે એક કામ કરવાનું છે.

ધર્મસાધનાની અનુકૂળ વર્ષા કરવાની છે. વર્ષા કરીને આપણે જોવાનું તો એજ છે કે ગુણોના અંકૂરા કૂટયા? અંકૂરામાંથી છોડવા થયા? છોડમાંથી મોટા છોડ થયા? એના પર પાકના દાણા કૂટયા?

માત્ર વર્ષા કરીને આનંદ.... સંતોષ નથી માનવાનો. આપણે કંઈક એવો જ સંતોષ માનતા થઈ ગયા છીએ.

ધર્મસાધના કરીએ છીએ પણ ગુણોનું લક્ષ નથી રાખ્યું, કેવળ વરસાદ પડતો જોઈને તો બાબક રાજી થાય. ખેડૂત તો ત્યારે નાચે કે જ્યારે પાકના અનાજથી એના કોઠાર ભરપૂર થાય.

ધ્યાનમાં રાખો કે મોક્ષમાં અનંત ગુણો છે. ધર્મ-સાધના નથી! ગુણોના ભંડાર ભરાય એના પર આપણે રાચવાનું છે.

ગુણને શોધો

સૂર્ય અને ચન્દ્રની હાજરી હોય એટલે માણસનો પડછાયો પડવાનો જ, અને એવા પડછાયા તમે જોયા છે ને? પણ શું પડછાયાની તમે ગણના કરો છો? પાંચ માણસ તમારા ઘેર આવ્યા, તો શું તમે દશની રસોઈ કરાવવાના?

બસ! કર્મોની હાજરી જ્યાં સુધી છે. ત્યાં સુધી મનુષ્યમાં દોષો દેખાવાના જ. પણ તે દોષોની આપણે ખૂબ ગણના કરીએ છીએ. દોષના માપે આપણે માણસનું માપ કાઢીએ છીએ.

પણ પડછાયો કાળો હોય તેથી શું માણસ કાળો હોય? ઘોળા માણસનો ય પડછાયો તો કાળો જ હોય! એમ શું ગુણીયલ માણસમાં દોષ ન હોય? દોષ હોય તેથી શું સંપૂર્ણ મનુષ્ય દોષિત બની જાય?

અરે, કાળો પડછાયો જોયો, એટલે કેઈ ગુલાબી મનુષ્ય હોય જ, એવો આપણે નિર્ણય કરીએ છીએ. તેમ દોષ દેખાય એટલે 'ગુણ હોવો જ જોઈએ.' એમ નિર્ણય કરવો જોઈએ.

દોષ હોય ત્યાં ગુણ હોવાનો જ. દોષ જોઈને અટકી ન જાઓ, ગુણની શોધ કરો. ગુણની ગણના કરો અને ગુણના આધારે માણસનું માપ કાઢો.

નારિયેળને આપણે મંગળ માનીએ છીએ.

ઘણા છોતરાં અને કાચલાં હોવા છતાં નારિયેળ પ્રત્યે આપણી દષ્ટિ માંગલિક રહે છે! આનાં છોતરાં અને કાચલાના રક્ષણ તળે રહેલા ટોપરા અને પાણી પર આપણી નજર ઠરે છે.

ત્યારે જીવાત્મા પ્રત્યે આપણી દષ્ટિ કેવી?

જીવાત્માનાં દર્શન આપણને માંગલિક લાગે છે?

દોષોને દુશુભોના છોતરાં તથા કાચલાની નીચે દખાયેલા શુદ્ધ ચૈતન્ય તરફ આપણી દષ્ટિ જાય છે?

અને જ્યાં સુધી શુદ્ધ ચૈતન્ય પ્રત્યેનો અનુરાગ ઉદ્ભવે નહિ ત્યાં સુધી એક જીવ બીજા જીવને વિશુદ્ધ પ્રેમનું અર્પણ નહિ કરી શકે. ચામડાં અને હાડકાં સુધી જ દષ્ટિ પહોંચે છે ત્યાં સુધી મલીન રોગ અને દુષ્ટ દ્વેષની ખેડીઓમાંથી જીવ મુક્ત નહિ બને.

શુદ્ધ ચૈતન્યની અવગણના કરીને નારિયેળને માંગલિક માનનાર કેવો અજ્ઞાની કહેવાય?

શુદ્ધ ચૈતન્યનું ખહુમાન કરનાર આત્માને માટે સમસ્ત વિશ્વ માંગલિક બની જવાનું!

તમારા પગ પર ગુમડું થયું હોય.

ત્યારે તમે શું વિચાર કરો ?

“ મારે શું ? મારા પગને ગુમડું થયું છે.... પગ સંભાળશે ! ”

આવા વિચાર કરો છો ? ના ! પગ એ શરીરનો જ એક ભાગ છે માટે પગ દુઃખી તો તમે દુઃખી.

હવે એક વાત વિચારો.

તમારા સંઘમાં કેઈ આત્મા દુઃખી છે, એને જોઈ તમે શું વિચારો છો ?

‘મારે શું ?’ એનું એ જાણું.....!’

તમારો આ વિચાર શું યોગ્ય છે ? તમે સંઘથી ભિન્ન નથી, ને સાધર્મિક એ સંઘ-શરીરનો જ એક અવયવ છે, એક ભાગ છે. એનું દુઃખ એટલે તમારું દુઃખ.

શરીરના પ્રત્યેક અંગને તમારી જાત સમજો છો ને ? તો સંઘના પ્રત્યેક આત્માને તમારી જાત કેમ નથી સમજતા ? સંઘનો પ્રત્યેક આત્મા તમારી જાત છે, આ ભાવના મૂળ સમ્યગદર્શન ધર્મને ટકાવે છે, વિશુદ્ધ કરે છે. આ ભાવના જાગ્રત થઈ એટલે સંઘ-શાસન પ્રત્યે જરૂર પ્રેમ... મમત્વ.... વાતસહ્ય પ્રગટશે.

દોષનું ઓપરેશન

ડોક્ટર દરદીના ગુમડાનું ઓપરેશન કરે છે તે જોયું છે? એ પહેલાં તો દરદીને આનંદમાં લાવશે. પછી બહુ હળવા હાથે ગુમડાને તપાસશે.... દવાથી ઘોઈ નાંખશે.... ‘ઈથર’ કે ઇન્જેક્શનથી ચામડીને યુઠ્ઠી બનાવી દેશે. પછી ચક્રમકતી છરી ગુમડા પર ફેરવી દેશે!

વળી, તરત જ સાફસુદ્ધી કરી દઈ નવો સુંદર પાટો ખાંધી દેશે!

આ બધું તે ખાસ રૂમમાં કરવાનો.

દોષ એ આત્માનું ગુમડું છે.

આપણી સમક્ષ એવા ગુમડાવાળા આત્માઓ કેટલા આવે છે? આપણે એ ગુમડાઓનું ઓપરેશન કેવી રીતે કરીએ? એના દોષ-ગુમડા પર આપણી તીક્ષ્ણ વાણી-છરી ફરી વળે, તે પહેલાં શું આપણે દરદીને આનંદિત કરીએ છીએ? હળવા હાથે ગુમડું તપાસીએ છીએ?... વગેરે.

તીક્ષ્ણ વાણી-છરીથી દોષ ગુમડાને કાપી નાંખીને પછી પાછો સુંદર પાટો ખાંધીએ છીએ?

પરંતુ કહો ને, આપણે કાચા ગુમડાં જ કાપીએ છીએ! એટલે કાચા પછી દરદીના દુઃખોનો પાર નથી રહેતો!

વળી, કાપીએ છીએ જાહેરમાં!

‘આગ લાગે ત્યારે કૂવો ખોદવા ન ખેસાય....’ આ કહેવતનો વ્યવહાર અર્થ તો આપણે જાણીએ છીએ, પરંતુ એનો આધ્યાત્મિક અર્થ પણ આપણે જાણવો જોઈએ.

પહેલેથી કૂવો ખોદી રાખ્યો હોય તો આગ લાગતાં કૂવો કામ લાગે છે. એ વખતે નવો કૂવો ખોદવા ખેસનારનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ બને છે.

આપણે ક્રોધના પ્રસંગે જ ક્ષમા-જલની શોધ કરવા ખેસીએ છીએ! પરંતુ પહેલેથી ક્ષમા-જલનો કૂવો ખોદી રાખતા નથી! પરિણામ એ આવે છે કે આપણું આત્મ-ધર ક્રોધની આગમાં બળીને ખાખ થઈ જાય છે!

જો આપણે ક્રોધની આગને છુટકાને આત્મધરને સુરક્ષિત રાખવું હોય તો ક્ષમાજલનો કૂવો પહેલેથી ખોદી રાખવો જોઈએ.

અર્થાત્, જ્યારે કોઈ ક્રોધનો પ્રસંગ ન હોય તેવા સમયે આપણે મનમાં વિચારવાનું કે ‘જો આવો ક્રોધનો પ્રસંગ ઉભો થશે તો તે વખતે હું શાંત રહીશ. ભલે મારો ગુનો નહિ હોય, છતાંય હું સામે ક્રોધ નહિ કરું. સમતા રાખીશ. એની અસર જરૂર સામે વ્યક્તિ પર થશે અને એ પણ શાંત પડશે!’ આવા ક્ષમાના વિચાર વારંવાર કરી રાખવાના. પછી નથી ને ક્યારેક એવો ક્રોધનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થશે ત્યારે પેલા ખોદી રાખેલા ક્ષમા-જલના (ક્ષમાના વિચારો) કૂવાનો તરત આપણે ઉપયોગ કરી શકીશું!

માછલું અને મનુષ્ય

આપણે લવસાગરમાં છીએ.

પણ સાગરમાં માત્ર મનુષ્ય જ હોય, તેવું નથી, માછલાં પણ હોય છે.

મનુષ્ય તો સાગરમાં હોય છતાં સાગરના કિનારે જ તેવું લક્ષ હોય છે. અને તેથી સાગરના કિનારે પહોંચ્યાડનાર સ્ત્રીમરની તે તલાશ કરતો હોય છે. પોતાને કોઈ સહિસલામત કિનારે લઈ જાય તે સતત અંખતો રહે છે.

જ્યારે માછલાને કદીય સમુદ્રની બહાર નિકળવાનું ગમતું નથી ! એને કોઈ પકડવા આવે અને એને ખબર પડે તો તે ભાગી જવાનું !

આપણે આપણી જાતને કેવી માનીએ છીએ ? શું આપણે મનુષ્ય છીએ ? શું આપણું વર્તન અને આપણો વિચાર માછલાના વર્તન અને વિચારને અનુસરતો નથી ?

આપણે લવસાગરમાંના માછલા છીએ કે મનુષ્ય ?

ગુણોની ગેરહાજરી

આપણને કેાની ગેરહાજરી સાલે છે?

ધનની ગેરહાજરી સાલે છે, આરોગ્યની ગેરહાજરી સાલે છે. બુદ્ધિની ગેરહાજરી સાલે છે.

પણ શું ગુણોની ગેરહાજરી આપણને સાલે છે? ધનની ગેરહાજરીમાં જીવ જીવેની અનુભવે છે માટે ધન મેળવવાનો સખત પુરુષાર્થ કરે છે. આરોગ્યની ગેરહાજરીમાં જીવ આકુળતા અનુભવે છે માટે આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરવા સતત યત્ન રહે છે. બુદ્ધિની ગેરહાજરીમાં જીવ વિડૂવળ બની જાય છે તે માટે બુદ્ધિ મેળવવા જ્યાં ત્યાં કાંકાં મારે છે પણ.... ગુણોની ગેરહાજરીમાં નથી તે જીવ જીવેની અનુભવતો, આકુળતા અનુભવતો કે વિડૂવળ બનતો, પછી ગુણો મેળવવાનો પુરુષાર્થ જ કયાંથી કરવાનો?

અને જ્યાં સુધી ગુણસંપત્તિ હોય નહિ ત્યાં સુધી ધર્મરત્ન તે કેવી રીતે મેળવવાનો?

ધર્મરત્ન વિના તે જીવનું અનાદિકાલીન લવબ્રમણુ મીઠે એમ નથી અને લવબ્રમણુ મીઠે નહિ ત્યાં સુધી શાશ્વત સુખ અને અનંત શાંતિ મળે નહિ.

ગુણસંપત્તિ માટે પુરુષાર્થ જરૂરી છે.

ધર્મ મહેલનો પાયા

કોઈવાર પાયામાં વધુ ખર્ચ લાગે, એવું પણ બને ને !
પણ મકાનમાં ચણતર કરતાં પાયામાં વધુ ખર્ચ લાગે તેથી
મકાન ન બંધાવો ?

ગુણો એ ધર્મ મહેલનો પાયા છે.

પાયા વિના જેમ મકાન ન બંધાવાય, તેમ ગુણો વિના
ધર્મ ન આચરી શકાય. કદાચ આચરો તો પણ તે પડી જતાં
વાર ન લાગે. પાયા વિનાનું તે ઘર કેટલું ટકે !

આપણે મકાન ચણવું છે, પાયા વિનાનું !

ધર્મ કરવો છે પણ ગુણસાધન વિના ! આજે મોટા ભાગે
આપણી જિંદગી આવી પસાર થઈ રહી છે, એવું લાગે
છે ખરું ?

ગુણો વિનાના ધર્મીઓએ ધર્મનું તેજ ઝાંખું પાડ્યું છે.
ગુણો વિનાના ધર્મીઓએ નવા જીવોને- ઉગતી પેઢીને
ધર્મસાધનાથી વેગળી રાખી છે.

વળી, આપણી દષ્ટિ પણ કેવી ઘડાઈ ગઈ છે ! ગુણ
વિનાના ધર્મીઓ જેમ આપણને ગમે છે તેમ ધર્મ વિનાના
ગુણીયલ આત્માઓ નથી ગમતા ને ?

તમારી પાસે ધન છે, આરોગ્ય છે, પરિવાર છે... આ તમારો પુણ્યોદય છે, એમ તમે માનો છો ને? આ તમારો જ પુણ્યોદય છે એમ માનો છો માટે જ તમે એ ધન વગેરેનો ઉપયોગ બીજા માટે કરતાં પાછા પડો છો!

પુણ્યોદય ક્યારે થયો ?

પુણ્યબંધ કરેલો માટે.

પુણ્યબંધ શાથી થયો ?

ધર્મારાધન કયું હતું માટે.

ધર્મારાધન પણ ક્યારે કરી શકેલા ? એ ધર્મને આરાધનારો સાધક વર્ગ સાથે હતો માટે ! તમારો પુણ્યોદય કેવળ તમારો નથી પરંતુ સહિયારો પુણ્યોદય છે એમ માનો ! આ નક્કી કરો કે 'મારા પુણ્યોદય ઉપર કેવળ મારો અધિકાર નથી એમાં પ્રત્યેક સાધમિકનો હિસ્સો છે.'

પછી તમારા સાધમિક પ્રત્યે તમારી દષ્ટિ કેવી બનશે તે બાજો છો ? તમારા એક નિકટના સ્નેહી પ્રત્યે જેવી દષ્ટિ હોય તેવી ! એ દષ્ટિ જ તમને પછી ઉદાર બનાવશે અને આ રીતે આવેલી ઉદારતા ધર્મમહેલનો નક્કર પાયો બની જશે !

યુદ્ધના મેદાન પર જતા પહેલાં સૈનિકને તાલીમ લેવી પડે છે. એ માટે એની ખાસ કોલેજમાં દાખલ થવું પડે છે.

ધર્મસાધના એટલે યુદ્ધ છે. આત્મા અને કર્મ વચ્ચે, ધર્મ અને કર્મ વચ્ચે. ધર્મસાધનાના યુદ્ધમેદાનમાં જવા પહેલાં આપણે તાલીમ લીધી? તાલીમ લીધા વિના સૈનિક યુદ્ધના મેદાન પર જાય તો તેની કેવી દુઃશા થાય? જેના પક્ષમાં હોય તેના પક્ષની કેવી નાલેશી કરે?

આપણી એવી જ દુઃશા થઈ રહી છે. પરમાત્માના ધર્મપક્ષની એવી જ આપણે નાલેશી કરી છે.

ધર્મસાધનાના મેદાનમાં જવા પૂર્વે ગુણોની સાધનાની તાલીમ લેવાની છે. એકવીસ ગુણોમાં એકલા બનીને પછી શ્રાવકપણાની સાધનાના મેદાનમાં જાયો. જુઓ પછી એ યુદ્ધ કેવું જામે છે? કર્મની સેનાને કેવી હાર મળે છે! કુશળ.... બાહોશ સૈનિકની સામે શત્રુ ઝાઝો કાળ ટકી ન શકે.

પછી તમે જેમના પક્ષમાં રહીને લડશો, જે પરમાત્માના પક્ષમાં રહીને, તે પક્ષની કીર્તિ અને પ્રતિષ્ઠાને વધારનારા બનવાના.

ગુણોની તાલીમ લીધા વિનાની ધર્મસાધના કર્મશત્રુને હરાવી નહિ શકે.

સાગર તોફાની છે. જલચર ભયંકર પશુઓથી ભરેલો છે. તમે જે કિનારે ઉભા છો એ કિનારે ભય ભરેલો છે. શિકારી પશુઓનો અને લુટારાઓનો ભય છે, સામે કિનારે ગયા વિના ચાલી શકે એમ નથી.

કિનારે જે જાતની હોડી પડી છે, એક હોડીને હલેસાં મારવાં પડે એમ છે, બીજી ‘સ્ટીમલોંચ’ છે! તમે જેમાંથી શામાં જેસવાનું પસંદ કરો? બંને હોડીવાળા તમને પ્રેમપૂર્વક આમંત્રી રહ્યા છે. સ્ટીમલોંચ’ જ તમે પસંદ કરો ને?

સંસાર-સાગર તોફાની છે. ક્રોધ-માન-માયા-લોભ વગેરે પશુઓથી ભરેલો છે. તમે જે મનુષ્ય જીવનના કિનારે ઉભા છો, એ કિનારે પણ ભયાકુલ છે. સંસારસાગરના સામે કિનારે ગયા વિના ચાલી શકે એમ નથી.

જે હોડી ઉભી છે, (૧) દેશવિરતિ ધર્મની હોડીમાં હલેસાં મારવાં પડે એમ છે. (૨) જ્યારે સર્વવિરતિ ધર્મ એ ‘સ્ટીમલોંચ’ છે! સ્ટીમલોંચના કપ્તાન આચાર્યાદિ મુનિવરો તમને પ્રેમપૂર્વક આમંત્રી રહ્યા છે.

તમે સ્ટીમલોંચ જ પસંદ કરવાના ને?

એ એક ભવ્ય પરમાત્માનું મંદિર હતું.

કરુણાસિન્ધુ પરમાત્માની પ્રતિમામાંથી કરુણાની ધારા વહી રહી હતી.

એ પૂજકો હાથમાં પૂજનના થાળ લઈ મંદિરમાં પ્રવેશ્યા. એક પૂજકે ગુલાબનાં સુવાસભરપુર પુષ્પોથી ભગવંતની પૂજા કરી. બીજા પૂજક પાસે પુષ્પ હતાં પરંતુ સુવાસ ન હતી. તેણે તે પુષ્પ ભગવંતના ચરણે ચઢાવવા માટે હાથ લાંબાવ્યો, ત્યાં પેલા પૂજકે પૂછ્યું :-

‘આ કયા પુષ્પ છે ? સુવાસવાળા કે સુવાસ વિનાનાં?’

બીજા પૂજકે કહ્યું : ‘સુવાસ વિનાનાં.’

પહેલો પૂજક જરાક આકળો થઈને બોલ્યો : “સુવાસ વિનાનાં પુષ્પ ભગવાનને તે ચઢાવાય ? કંઈ ભણ્યો છે કે નહિ?”

બિચારો પૂજક તો ચૂપ થઈ ગયો. તેના પર પેલા પ્રથમ પૂજકે આકરા પ્રહારો કરવા માંડ્યા. અને સુવાસવાળાં જ પુષ્પ ભગવંતને ચઢાવાય તેનું જોરદાર પ્રતિપાદન કર્યું.

આ દશ્ય જોઈને મારા મનમાં એક પ્રશ્ન ઉઠ્યો :

સુવાસ વિનાનું પુષ્પ જો પરમાત્માને ચરણે ચડવા માટે અયોગ્ય છે તો ગુણોની સુવાસ વિનાનો મનુષ્ય શું પરમાત્માના ચરણે ચડવા માટે અયોગ્ય નથી ?

પાંજરામાં તો બંને હોય છે: સિંહ અને ઉંદર. પરંતુ પાંજરામાં અને પાંજરા બહાર બંનેની વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિમાં ભેદ હોય છે.

પાંજરામાં રોટલીનો ટુકડો જોઈને ઉંદર પાંજરામાં પેસવાનો વિચાર કરે છે અને પ્રવૃત્તિ કરે છે. પાંજરામાં પેઠા પછી જ્યાં સુધી એને ખાવા-પીવાનું મળે છે ત્યાં સુધી તેમાંથી નિકળવાનો પ્રયત્ન નથી કરતો.

જ્યારે, સિંહ પાંજરામાં ગમે તેવો શિકાર જુએ પણ પાંજરામાં પેસવાનો વિચાર કે પ્રવૃત્તિ નથી કરતો. છળ-કપટથી એ પુરાઈ જાય છે તો હર સેકંડ એ પાંજરામાંથી મુક્ત થવાનો વિચાર અને પ્રવૃત્તિ કરે છે; અને લાગ મળતાં લાગી છૂટે છે.

સંસાર પણ એક પાંજરું છે ને? પાંજરામાં વિવિધ પ્રકારની પાંચે ઈન્દ્રિયોના વિષયો જોઈને તમને શું વિચાર આવે છે? એ મેળવવા પાંજરામાં તમે વસો છો? જ્યાં સુધી પાંજરામાં વિષયો રહે ત્યાં સુધી પાંજરામાંથી નિકળવાનો વિચાર કે પ્રવૃત્તિ થાય છે?

તમે સંસારના પાંજરામાં પુરાયેલા ઉંદર છો કે સિંહ? સંસારના પાંજરામાંથી છટકવાની વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ જો હોય તો સિંહ!

જંગલમાં તમે ભૂલા પડ્યા. રખડી રખડીને થાકી ગયા. ત્યાં તમને એક ઘટાદાર વડલો દેખાયો. તમે નજીક ગયા. ત્યાં વળી પાણીની પરબ અને સદાવ્રત દેખાયાં! તમને આનંદ થયો, તમે ખાધું, પીધું અને વડલાની છાયામાં સુતા.

છતાં રાત પડે એ પહેલાં તમે તમારા ગામે પહોંચવાનું ભૂલો ખરા? કોઈ ખીલે મુસાફર આવીને તમને કહે, “ચાલો મારી સાથે તમારા ગામે જ મારે જવું છે! તો વડલાની છાયા છોડીને, તડકે પશુ ચાલો કે નહિ? પાણીની પરબ અને સદાવ્રતને છોડી જતાં તમને દુઃખ થાય ખરું?”

આપણે ભવનાં જંગલમાં ભૂલા પડ્યા છીએ. અનંત અનંતકાળથી રખડીને થાકી ગયા છીએ. ત્યાં આ મનુષ્ય જીવન એટલે વિશ્રામસ્થાન મળ્યું. ખાવાનું, પીવાનું અને સુવાનું!

મૃત્યુની રાત પડે એ પહેલાં આપણા ગામે-શિવનગરે પહોંચી જવાનું યાદ છે ને? આપણું ગામ સિદ્ધશિલા છે! તમારી પાસે એ ગામે જનાર કોઈ વિશ્વાસપાત્ર મુસાફર આવીને તમને કહે-“ચાલો, વેળાસર તમને તમારા ગામે પહોંચાડી દઉં....” તો તમે તૈયાર થઈ જાઓ ને?

પવિત્ર સાધુ પુરુષો શિવનગરીના ભોમિયા મુસાફરો છે. એમની સાથે જતાં, વિશ્રામસ્થાન છોડી જવાનું દુઃખ ન થાય ને?

માને કે તમે એક જંગલમાં ભૂલા પડી ગયા છો. વૈશાખ-જેઠના ધોમ ધખતા દિવસો છે. તમે ખૂબ ખૂબ ભટક્યાં....ત્યાં તમને રાજમાર્ગ મળી આવ્યો. એટલું જ નહિ, રાજમાર્ગ પર શિતલ જલની પરબ પણ દેખાઈ, ખાજુમાં સદાવ્રતનું મકાન પણ જોયું, કેટલો બધો આનંદ થાય ?

તમે ઝડપથી ત્યાં પહોંચ્યા. સદાવ્રતમાં જઈ પેટ ભરીને ભોજન કર્યું. પરબે જઈને તૃષા મિટાવી અને વિશાળ વટવૃક્ષ નીચે જઈ તમે આરામ કર્યો.

આ ખાવામાં-પીવામાં અને આરામ કરવામાં શું તમે તમારા સ્થાને જવાનું ભૂલી નાઓ ખરા ? શું સ્વસ્થાને જવાનું માંડવાળ કરી દો ખરા ? કોઈ વટેમાર્ગ આવીને કહે કે “અમે અમુક ગામે જઈએ છીએ. આવવું હોય તો સંગાથ થશે.” શું જવાબ આપો ? “તમારે જવું હોય તો નાઓ, અહીં ખાવાનું મળે છે, આરામ માટે મળતો વડલો છે.... હું તો અહીં જ રહીશ....?” એમ ? કે સંગાથ મળતા આરામ છોડી ચાલવા માંડો ? તમે જાણો છો કે સૂર્ય અસ્ત થયો કે પરબ બંધ થઈ જાય છે. સદાવ્રતનો નોકર ચાલ્યો જાય છે. પછી તો હોય છે જંગલના પશુઓ. તમે સૂર્યાસ્ત પૂર્વે પોતાના ગામે પહોંચી જવા માટે સદાવ્રતનો, પરબનો અને વડલાનો મોહ છોડી ચાલવા માંડો છો.

ભવ-અરણ્યમાં ભટકતાં ભટકતાં આ મનુષ્ય જીવન મળ્યું છે, કે જે સદાવ્રત, પરબ અને વડલા જેવું છે. શું તમે તમારા સ્વસ્થાન મોક્ષે જવાનું ભૂલી તો નથી ગયા ને ? નિર્ગ્રંથ સાધુ પુરુષો મોક્ષ નગરે જનારા વટેમાર્ગ છે. શું તમને એમનો સંગાથ ગમે છે ?

એમની સાથે ચાલી નીકળવા તૈયાર છો? તે માટે ઘર-
ખાર મોહ છોડવા તૈયાર છો?

ધ્યાન રાખો. આયુષ્યનો સૂર્ય અસ્ત થઈ ગયા પછી
આ ભવાટવીનાં કૂર પશુઓના હાથે ચૂંથાઈ જવાનું થશે. ને
ખાવા-પીવામાં અને આરામ કરવામાં ભાન ભૂલી ગયા તો!

ભૂલી ન જાઓ કે તમારું નગર મોક્ષ છે. ત્યાં જેમ
ખને તેમ જલ્દી પહોંચવાનું લક્ષ રાખી આગળ વધતા જાઓ.
સાધુ પુરુષોનો સંગાથ છોડો નહિ.

કોર્ટમાં કેસ

ભગવાન જિનેશ્વર દેવની કોર્ટમાં આપણે આપણા શત્રુ
કર્મોની સામે કેસ દાખલ કર્યો છે. અનંત કાળથી આપણને
પીડી રહેલા કર્મોથી મુક્ત થવા માટેની આપણી માગણી
જિનેશ્વર ભગવાંત સમક્ષ રજૂ કરી છે.

આપણી બુદ્ધિ અદ્વય છે. શત્રુના પક્ષે મોટા મોટા
બેરીસ્ટરો, સોલીસીટરો રહેલા છે. તો શું આપણે પણ
બેરીસ્ટરોને, સોલીસીટરોને આપણા પક્ષે ન રોકવા નોંધ્યે?

પૂજ્ય ગુરુ મહારાજ આપણા બેરીસ્ટરો અને સોલી-
સીટરો છે. એમની સલાહ-સૂચના લઈને જ આપણે કામ
કરવું નોંધ્યે. જ્યાં સુધી કેસ ચાલે, આપણા વિજય નાહિર
ન થાય ત્યાં સુધી આપણા બેરીસ્ટરોનો સંપર્ક સતત રાખવો
નોંધ્યે તે માટે જેટલો તન-મન-ધનનો વ્યય કરવો પડે તે
કરતાં અચકાવું ન નોંધ્યે. કારણ કે વિજય મળ્યા પછી
અનંત સંપત્તિ આપણને મળી જવાની છે, કે જે આપણી છે.

એક નયનરમ્ય મૂર્તિનું સર્જન કેવી રીતે થાય છે?

સર્વ પ્રથમ, કુશળ શિલ્પી જોઈએ. તેની કલ્પનામાં લવ્યતા, સૌન્દર્ય અને ઉત્સાહ હોવા જોઈએ. પાષાણમાં પણ વિશેષ યોગ્યતા જોઈએ. પાષાણ નિર્માણ જોઈએ. શિલ્પીનાં ટાંકણાં સહન કરી શકે તેવો જોઈએ.

શિલ્પી કુશળ હોય, તેની કલ્પના પણ લવ્ય-સુંદર હોય, ઉત્સાહ અદ્ભવ્ય હોય, પરંતુ પાષાણ દોષયુક્ત હોય અને ટાંકણું પડતાં જ ચૂરેચૂરા થઈ જાય તેવો હોય તો? શું નયનરમ્ય મૂર્તિ બની શકે ખરી?

આપણે જો આત્માનું ઉન્નત-પવિત્ર સર્જન કરવું છે તો આપણા આત્માને ગુરુદેવના હાથમાં સોંપી દેવો જોઈએ. ગુરુદેવને તેમની લવ્ય સુંદર કલ્પના મુજબ આપણા પર ટાંકણાં મારવા દેવાં જોઈએ. સ્થિરતાથી એ ટાંકણાંના પ્રહારો સહન કરવા જોઈએ.... તો પાષાણ જેવા આત્મામાંથી પરમાત્મ-સ્વરૂપ ઉપસી આવશે.

પાષાણ કઢીએ આગ્રહ કરતો નથી કે “મારી ઈચ્છા મુજબ ટાંકણાં મારો.” એ તો શિલ્પીના હાથમાં પોતાનું સંપૂર્ણ સમર્પણ કરી દે છે! શિલ્પી પોતાની ઈચ્છાનુસાર જ્યારે ચાહે ત્યારે ટાંકણાં મારે છે. જેટલાં મારવાં હોય તેટલાં મારે છે!

આપણે આપણી ઈચ્છાએને બાબુએ મૂકીને કુશળ ગુરુદેવને સમર્પિત થઈ જવું જોઈએ. તેમનો ઉત્સાહ અને લવ્ય-સુંદર કલ્પના મુજબ તેમને કામ કરવા દેવું જોઈએ.

દુષ્ટ વિચારો

રસ્તામાં ચાલ્યા જતાં અચાનક ખાડો આવે ને પડી જવાય....ત્યારે કેટલું દુઃખ થાય છે? જોઈને ન ચાલ્યા તેનો કેટલો બધો પશ્ચાત્તાપ થાય છે?

એમ કોઈ દુષ્ટ વિચારના ખાડામાં મન પડી જાય ત્યારે કેટલું દુઃખ થાય છે? કેટલો પશ્ચાત્તાપ થાય છે?

ખરાબ વિચાર કર્યા પાછળ તીવ્ર દુઃખ અને પશ્ચાત્તાપ વિના પુનઃ આપણે એ વિચારથી પાછા નહીં પડીએ.

ખરાબ વિચાર એટલે જાંઠો કુવો! એવી આત્મપ્રતીતિ વિના તો કુવામાં જ પડવાનું થશે.

ખરાબ વિચારો અટકાવવાની તીવ્ર ઝંખના વિના ખરાબ વિચારો નહીં જ અટકે.

આત્માના રોગ

દેહના રોગો બતાવનાર પ્રત્યે પ્રેમ જાગે છે ને? દેહનો સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ રોગ પણ કહી આપનાર વૈદ-ડોક્ટરને તમે નિદાનકુશળ કહો છો!

આત્માના રોગો બતાવનાર અપ્રિય લાગે છે! તમારા આત્માનો કોઈ રોગ તમને કોઈ પણ ન બતાવે અને તમારા આત્માની પ્રશંસા જ કર્યા કરે, તો તે પ્રિય લાગે છે!

જ્યાં સુધી આ સ્થિતિ ન સુધરે ત્યાં સુધી આત્મ-વિશુદ્ધિ નહિ થઈ શકે, ત્યાં સુધી ધર્મની આરાધના નહિ થઈ શકે.

ધર્મ એ આત્મરોગનું ઔષધ છે. આત્માના રોગો જ નહિ દેખાતા હોય, પછી એ ઔષધ લેવાની વાત જ ક્યાં રહી?

સિનેમા જોતી વખતે મન એમ કહે છે કે, “સિનેમા જલદી પૂરું થઈ જાય તો સારું!” સિનેમા જોઈને બહાર નીકળ્યા પછી મન પર સિનેમાના દર્શ્યો રમતાં રહે છે.... મુખ એની પ્રશંસા કરે છે.

ભગવંતના દર્શન કરતી વખતે મન શું અનુભવ કરે છે? “જલદી ભગવાનનાં મંદિરમાંથી ન નિકળાય તો સારું!” એમ? મંદિરની બહાર નીકળ્યા પછી મન પર ભગવંતની મૂર્તિ રમતી રહે છે? દર્શન કર્યા પછી... બહાર નીકળીને મુખમાંથી એની પ્રશંસા કરાય છે?

ભાગ્યશાળી! પ્રત્યેક ધર્મસાધનામાં રસાનુભૂતિ કર્યા વિના આત્મસંતોષ નહિ થાય. એકાદ ધર્મસાધના તો એવી પકડી લો કે જેનું વ્યસન લાગી જાય રાતદિ' તેનું સ્મરણ અને પ્રશંસા કરવાનું દિલ થાય. પછી મોક્ષ દૂર નથી.

તમારે શું જોઈએ છે? ગુણોને? જાઓ, શ્રી પરમેષ્ઠિ ભગવંતોની દુકાને તે મળશે. શું તમે ચાલવા અસમર્થ છો? કંઈ વાંધો નહિ. તમે 'ટેલીફોન' કરોને!

તમે જાણો છો એ દિવ્ય ટેલીફોન કયો છે? શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોનું નામસ્મરણ.... ધ્યાન.... એ ટેલીફોન છે. એના દ્વારા તમે કલાકો સુધી પેટ ભરીને વાતચીત કરી શકશો.

અરે, જ્યારે મુશ્કેલી આવે, મુઝવણમાં પડો ત્યારે સીધો આ ટેલીફોન હાથમાં લેવો!

શ્રી પંચ પરમેષ્ઠિ ભગવંતોની દુકાન એટલે ગુણોની દુકાન છે. એમની દુકાને આપણે જઈએ છતાં ગુણો લીધા વિના પાછા વળીએ તે તો કેટલી બધી મુખાઈ કહેવાય! મિઠાઈવાળાની દુકાને જાઓ....કહીને કે “હું મિઠાઈવાળાની દુકાને જાઉં છું...” અને ઘેર પાછા આવો.... હાથ હલાવતા, ત્યારે ઘરમાંથી ઠપકો મળે ને, કે “મિઠાઈવાળાને ત્યાં જવું તમારું વ્યર્થ છે....”

આપણે પરમાત્માના મંદિરે રોજ જઈએ છીએ ને?

ઘરે કોઈ ઠપકો આપનાર છે?

તમારી પાસે એક મણુ ઘઉં પડયા છે. તમારે તે કોઈ કારણસર કાઢી નાખવા છે, તો તમે શું કરવાના? તમારી પાસે જે આવશે તેને ઘઉં આપવાનું તમે લક્ષ રાખવાના. કોઈ તમને આપવા આવે તેવી અભિલાષા નહિ જ રાખવાના અને કોઈ તમને આપવા આવશે તો તમે નહિ જ લેવાના!

એમ જો આપણે ‘માન’ની અનંત રાશી આપણા આત્મામાંથી કાઢી નાંખવી છે, તો આપણે શું કરવું જોઈએ? જે કોઈ આપણી પાસે આવે અથવા આપણે જેની પાસે જઈએ તેને ‘માન’ આપવાનું લક્ષ રાખવાના ને? કોઈ આપણને ‘માન’ આપે તેવી અભિલાષા તો સ્વપ્નમાં પણ ન જાગે ને? અને જો કોઈના માનદાનની આપણે અભિલાષાવાળા છીએ તો એ ક્લિત થાય છે કે આપણે આપણી પાસે પડેલા ‘માન’ની અનંત રાશી કાઢી નાખવી નથી! રાખવી છે.... વધારવી છે!

મનુષ્યે ‘માનદ’ બનવાની જરૂર છે. આપણે જો માન.... અભિમાન કાઢી જ નાંખવું છે તો માનને પાત્ર અન્ય જીવોને માનનું દાન કરવું જોઈએ.

પછી, કોઈ આપણને ‘માન’ ન આપે તેનો ખેદ તો રહે ક્યાંથી! બહુકે ક્યારેક કોઈના સત્યાગ્રહથી લેવું પડે તો ખેદ થાય! ‘અરે, મારે જે કાઢી નાંખવું છે, તે વળી ક્યાં ગળે વળગ્યું...?’ આવો બળાપો થાય.

ડોક્ટરના દવાખાનામાં જે પ્રકારના માણસો આવે (૧) દર્દીઓ અને (૨) મિત્રો. દર્દીઓ આવે છે પોતાના રોગને મિટાવવાની દવા લેવા. મિત્રો આવે છે ડોક્ટરને મળવા માટે અને વાતો કરવા. દર્દી ડોક્ટરની પાસે પોતાના દર્દની વાત કરશે, અને એને દૂર કરવા માટે યોગ્ય ઔષધોપચારની પ્રાર્થના કરશે. જ્યારે મિત્રો આવીને દુનિયાભરની વાતો કરશે. પરંતુ પોતાના રોગની વાત નહીં કરે!

સાધુપુરુષો ભાવરોગના ડોક્ટર છે. તેમના પાસે તમે કેવા સ્વરૂપે જાઓ છો? દર્દી તરીકે યા મિત્રરૂપે? શું તમે ત્યાગી વિરાગી-જ્ઞાની સાધુ પાસે જઈને તમારા મનના, હૃદયના આત્માના રોગો કહ્યા? કેવી રીતે કહ્યા? હસતાં હસતાં કે રોતી સૂરતમાં? તમે તે રોગ દૂર કરવા માટે ઔષધ ઉપચાર માગ્યા? કદાચ ઔષધ ઉપચાર વગરમાગે સાધુ પુરુષે તમને બતાવ્યા-આપ્યા, તમે તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કર્યો?

શું સાધુપુરુષો પાસે જઈને દુનિયાભરની વાતો તો નથી કરતાને? ડોક્ટરના તો તમે ડોક્ટર નથી બની જતાને? (વગર ડીઝીના!)

વાસ્તવમાં જેને પોતાના રોગ સાલે છે અને તે દૂર કરવા માટે ડોક્ટર પાસે જાય છે, તેની દૃષ્ટિમાં ડોક્ટરના રોગ (હોવા છતાં) દેખાતા જ નથી! તેનું મન તો પોતાના જ રોગ તરફ લાગેલું રહે છે. રોગી ડોક્ટર પણ ખીજને નિરોગી બનાવી શકે છે. પરંતુ તેને નિરોગી બનાવી શકે કે જે ડોક્ટર પાસે નિરોગી બનવા જાય છે.

તમે દેશના કોઈ મહાન નેતાને તમારે ઘેર આમંત્રણ આપ્યું. દેશનેતા તમારે ઘેર આવ્યા પણ ખરા, પરંતુ એમને એક મેલાઘેલા ઓરડામાં ઉતારો આપો.... જે તે ખાવાનું- પીવાનું આપો, એમની સાથે શાંતિથી જેસીને વાત પણ ન કરો તો શું પરિણામ આવે ?

એમ, તમે શ્રી નવકારવાળી (માળા) હાથમાં લીધી એટલે પરમાત્માને તમારે ઘેર આમંત્રણ આપ્યું, પણ તેમને મેલાં-ગંદા મનના ઓરડામાં ઉતારો આપ્યો... ઉતારો આપીને તેમની સાથે વર્તાવ કેવો રાખ્યો ?

શું માળા હાથમાં લઈ, જે તે વિચારો કરો તેમાં આમંત્રિત પરમ પુરુષ પરમાત્માનું અપમાન નથી થતું ? અને એવું અપમાન કરીને એ પરમપુરુષ પાસેથી કલ્યાણની આશા રાખો છો ?

લગવંતની મૂર્તિને જેમ પવિત્ર ભૂમિ પર સ્થાપન કરો છો તેમ લગવંતના નામને પણ પવિત્ર મનોમંદિરમાં સ્થાપન કરવું જોઈએ. અશુદ્ધ અને મલીન ભૂમિ પર મૂર્તિની સ્થાપના કરવાથી આશાતના થાય છે, એ વિચાર આવે છે ? પછી મન શુદ્ધ શાથી થાય ?

પથપ્રદર્શન

પતનની ઉડી ખીણમાંથી નીકળીને ઉત્તરિની ટોચે પહોંચેલા કેઈ આત્માને તું જુએ છે ત્યારે શું વિચાર આવે છે ?

‘એના પુણ્યનો ઉદય....આપણા પાપનો ઉદય....’ આમ મન મનાવી તો લેતો નથી ને ? જો એ રીતે મનને મનાવી લઈશ તો તું ઉત્તરિના ચઢાણનું એકાદ પગથિયું પણ નહીં ચઢી શકે !

તું એ વિચાર કે : એ પતનની ઉડી ખીણમાંથી કેવી રીતે નીકળ્યો ? એણે નીકળવા માટે કેાનો સહારો લીધો ? તું એને મળીને, એ ઉત્તરિની ટોચે કેવી રીતે પહોંચ્યો, એની રસભરી અને રોમાંચક વાતો સાંભળ. બસ, પછી તું પણ એ રીતે પ્રયત્નમાં લાગી જા. ઉત્તરિની ટોચે જરૂર પહોંચીશ.

તું માનસિક વિઘ્નોથી ડરીને પાછો ન પડીશ.
 કયું એવું સત્કાર્ય છે કે જેની આડે વિઘ્ન નથી આવતું?
 તું વિઘ્નોના વિચાર કરીને અટકી ન જા! એ વિઘ્નો
 પર વિજય કેમ મેળવાય તેના વિચારમાં તું પરોવાઈ જા.
 વિઘ્નો પર વિજય મેળવવાના માર્ગો શું નથી?
 અસંખ્ય માર્ગો છે! તું વિચારીશ....ખૂબ ખૂબ વિચારીશ તો
 તને એ માર્ગો મળ્યા વગર નહીં રહે. શ્રી જિનેશ્વર
 ભગવંતોએ અપાર કૃપા કરીને એ માર્ગો ઉપદેશેલા છે....
 એ વિઘ્નો પર વિજય હાંસલ કરવાનો તને જે માર્ગ
 મળે, એ માર્ગ પર તું શ્રદ્ધા રાખીને પ્રયાણ કર.

વિચારોનું ચિંતન

પ્રલયંકર આપત્તિઓના સમયે જે મહાપુરુષોએ અને
 મહાન સતી સ્ત્રીઓએ સમતા અને સમાધિ પૂર્વક જીવનને
 સમતોલ ટકાવી રાખ્યું હતું, તેમના મનોબળનો તું વિચાર કર.
 એમણે એમના મનને કેવું બનાવ્યું હશે? એમણે
 કયા વિચારોની વિદ્યુત શક્તિથી મનને ગતિશીલ રાખ્યું હશે?
 તે વિચારોનું ચિંતન કરતાં જો તને એવું રહસ્ય
 સમજાઈ જાય, તો બસ! તારું કાર્ય સિદ્ધ થઈ ગયું એમ માનજે!
 રામચંદ્રજીએ જ્યારે ગર્ભાવસ્થામાં સીતાજીને વનની
 વાટે વળાવ્યાં, અંજના ને સાસુ કેતુમતિએ સગર્ભાવસ્થામાં
 જંગલના માર્ગે ધકેલી, ઘોર અટવીમાં નજે દમયંતીનો
 ત્યાગ કર્યો....
 ત્યારે કઈ શક્તિ પર તે મહાસતીઓ જીવન ટકાવી
 શકી હતી? મનને કેવી રીતે તેમણે દારૂણ શોક-ઉદ્વેગ અને
 મૃત્યુથી બચાવી લીધું હતું?

પ્રતિકૂળ સંયોગો

પ્રતિકૂળ સંયોગો તારા માટે ઉપકારી છે!
પ્રતિકૂળ સંયોગોમાં તું જેટલું આત્મચિંતન કરી શકે છે, તેટલું ચિંતન અનુકૂળ સંયોગોમાં નથી કરી શકતો!

તું અસ્વસ્થ ન બન, અધીર ન બન, એક વખત જે જે વ્યક્તિ તને અનુકૂળ હુતી તે તે આજે પ્રતિકૂળ છે....
કારણ કે જીવના ભાવો પરિવર્તનશીલ છે!

તું જ વિચારને! તારા ભાવો બીજા માટે એક સરખા જ રહ્યા છે?

પ્રતિકૂળ સંયોગોને તત્ત્વરમણુતા અને પરમાત્મધ્યાનની તક સમજ લે

પ્રતિકૂળતા

અનુકૂળતાઓ કેમ મેળવવી, એના વિચારો કરવા કરતાં પ્રતિકૂળતાઓને કેમ સહવી એના વિચારો કરવા જેવા છે. ભલે આજે કોઈ પ્રતિકૂળતાઓ ઊપસ્થિત ન હોય છતાં ય, ભવિષ્યમાં તે આવવાની છે, એમ કલ્પના કરીને, તેને શૂરવીરતાપૂર્વક કેમ પ્રતિકાર કરવો તેની યોજનાઓ વિચારવી જોઈએ.

મનુષ્યનું જીવન વિશેષ કરીને પ્રતિકૂળતાઓથી ભરેલું છે અને જ્યારે એના સામે પ્રતિકૂળતા આવીને ઊભી રહે છે, ત્યારે તે અશાંત બની જાય છે, દુઃખ અનુભવે છે. આ પરિસ્થિતિનું પરિવર્તન કરવા ઉપરોક્ત સૂચન છે.

ખરેખર તો સાચો આનંદ ત્યારે અનુભવવા મળે છે કે જ્યારે પ્રતિકૂળતાને વીરતાપૂર્વક સામનો કરાય, અથવા સહન કરવામાં આવે.

તારે એવું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ કે જે જ્ઞાન તને દુઃખમાંથી કેવી રીતે સાન્નિવક અને પવિત્ર જીવન જીવવું, તે શિખવે.

તેમાંય કાચિક દુઃખો કરતાં માનસિક દુઃખોમાં જીવ મરી રહેલો હોય છે. એ માનસિક દુઃખોને દૂર હટાવવાની શક્તિ સાચા જ્ઞાનમાં રહેલી છે. જે આપણે માનસિક દુઃખોને મારીને દૂર હટાવી શકતા હોઈએ તો સમજવું જોઈએ કે આપણને સાચું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે !

જેમ જેમ જ્ઞાન વધતું જાય તેમ તેમ માનસિક દુઃખો પણ વધતા જતાં હોય તો ? આંતર નિરીક્ષણ કરજે. જ્ઞાન એટલે ઊંડી સાચી સમજ.

દુઃખનું ઔષધ

તને ણીજી કોઈ દુઃખી કરતું નથી, તારી પોતાની વાસના તને દુઃખી કરે છે. જે દિ' તારી વાસના નબટ થઈ જશે તે દિ' કોઈ દુઃખ નહીં રહે.

તારી માનપ્રાપ્તિની વાસના છે, અને કોઈએ તને માન આપ્યું નહીં, ત્યારે તું તેને દુઃખ આપનાર માને છે ! પરંતુ હકિકતમાં જે માનપ્રાપ્તિની તારી વાસના જ ન હોત તો તેને તું દુઃખ આપનાર ન માનત.

માટે જ્યારે જ્યારે તને લાગે કે “હું દુઃખી છું” ત્યારે ત્યારે એની પાછળ કાર્ય કરતી વાસનાને શોધી કાઢજે અને એને નિમૂળ કરવાના ઉપાયો કરજે. પછી ણીજી કોઈ તને દુઃખ આપનાર નહિ લાગે.

ભવિતવ્યતા ! લગવતે “ ભવિતવ્યતા ” નો કેવો મહાન સિદ્ધાન્ત બતાવ્યો છે !

તું સંતાપ ન કર. ક્લેશ ન કર. તારું અભિલાષિત સિદ્ધ ન થાય ત્યારે કોઈના દોષ ના જો. કોઈના પર રોષ ન કર. આ વિચાર કર : “ જેવી ભવિતવ્યતા હતી તેવું બન્યું ! બને છે, અને બનશે ! ”

પુરુષાર્થ ભલે પ્રબળ હોય, ભાવના પશુ ભલે નિમ્બળ હોય પરંતુ તેવી ભવિતવ્યતા અનુકૂળ ન હોય તો કાર્યસિદ્ધિ ન થાય. તેમાં ભલે ખીજા જીવ નિમિત્ત બની બાય. મુખ્ય કારણ ભવિતવ્યતા ! આ સિદ્ધાંતને અવસરે અવસરે જો અમલમાં મૂકવામાં આવે તો તેથી ઘણી ચિત્તશાંતિ રહે છે.

કલ્પનાની કળા

હુઃખ ? તું હુઃખી છે ? કલ્પના, કેવળ કલ્પના ! સુખ અને હુઃખ આપણી કલ્પનાનાં સર્જન છે.

હુઃખની કલ્પના જ ન કરે તો ? આ કળા હસ્તગત કરી લેનાર સંસારમાં કોઈ હુઃખનું દર્શન નહિ કરી શકે ! પછી દીન થવાની વાત જ ક્યાં રહી ?

જ્યારે કોઈ પ્રસંગ, વ્યક્તિ કે પદાર્થ, તારા ચિત્તમાં અપ્રસન્નતા ઉભી કરે, તે પ્રસંગાદિનું ‘આ પશુ ભાવિમાં કોઈ સુખ માટે છે....’ આ વિચારથી દર્શન કર. કલ્પના સુખની બની જશે.

તું આ વાત પર સ્વસ્થ ચિત્તે વિચારજો. આ બહુ કઠીન વાત નથી. થોડાક માનસિક પુરુષાર્થ કરીશ, એટલે તને આ કળા હસ્તગત થવા માંડશે.

જીવનમાં રચનાત્મક કંઈક વિચારીશ તો સફળ થશે. કેવળ ભાવનાના ઘોડા કે જેના પર આરોહણ થઈ શકે નહિ, તેનાથી કંઈ વળશે નહિ. તારા જીવનમાં ઉપયોગી એવી કળા હસ્તગત કરી લે.

ભય ? શાનો ભય ? અપકીર્તિનો ? કેવું તારું અજ્ઞાન ! અપકીર્તિનો વળી ભય રાખવાનો હોય ? પૂર્વજન્મકૃત પાપનો ઉદય જો થવાનો હશે તો જ થશે. તેમાં ડરવાનું શા માટે ? જે ભાવો અવશ્ય થવાના જ હોય, તેની પાછળ ચિત્તને ભય-શોકથી વિહ્વળ શા માટે બનાવવું ?

નિર્ભય બન. બાહ્ય ભયોથી આંતર શાંતિને હુંટાવી ન દે અને અભયની લહાણી કરી રહેલા જિનેશ્વરદેવના શરણે જા !

તું જો સન્માર્ગે છે, તો ડરવાની જરૂર નથી. આજે તારી અપકીર્તિ કરનાર કાલે કીર્તિનું તિલક કરતા આવશે. આજે તારી બદનામી કરનારા કાલે તારા નામનો જયજયકાર બોલાવશે ! અધીર ન બન. સન્માર્ગ પર નિર્ભયતાથી ચાલ્યો જા. અરિહંતદેવ તારી રક્ષા કરશે.

મનોરથ

તને તારા ભવિષ્યની ચોક્કસ માહિતી નથી, તેવી પરિસ્થિતિમાં તારે ભવિષ્યના સાચા ખોટા ખ્યાલો કરીને રાગદ્વેષ ન કરવા જોઈએ.

કેટલાક શુભ વિચારો પણ પરસ્પાયેક્ષ હોય છે. પરંતુ તેવા વિચારો બહુ કરવામાં ચિત્તની પ્રસન્નતા ચોરાઈ જશે.

તને....તારા આત્માને નિર્ભયતા હોય તેવા જ મનોરથ કરવા. પરાધીન મનોરથો કરવા જેવા નહિ.

પણ...આ જીવન જ એવું છે....! તેવા વિચારો જ્યારે સફળ ન થાય ત્યારે ઉદ્વેગ ન કરીય.

એક પસંદ કરો

તમારે શું નોંધવું છે? બાહ્ય સુખો કે આંતર શાંતિ? તમે બંને માંગશો તો નહિ મળી શકે! 'કેમ?' એ પ્રશ્ન ન કરશો. એવી જ સનાતન વ્યવસ્થા છે.

બેમાંથી એક પસંદ કરો. તમે જો બાહ્ય સુખો માંગશો, તો પણ મળી શકશે, ધર્મ એ પણ આપી શકે છે....પરંતુ બાહ્ય સુખો તમારી પાસે ટકશે નહિ...તમને નિર્લયતાનું સુખ નહિ મળે. તમે એ સુખોમા પરતંત્ર બની જશો. એ સુખોના ઉપલોગની આદત પડી ગયા પછી જ્યારે એ સુખો તમારી પાસેથી ચાલ્યાં જશે, ત્યારે તમારી સ્થિતિ કેવી સભાંશે, એનો વિચાર કરો.

તમે જો આંતર શાંતિ માંગો છો, તો તમારે તત્કાલ તો, ત્યાગના અભ્યાસ કાળમાં કષ્ટ સહન કરવાની તૈયારી રાખવી પડશે. આંતર શાંતિ માટે જેમ બાહ્ય સુખોનો ત્યાગ કરવાનો છે તેમ આંતર કપાયોનો પણ ત્યાગ કરવાનો છે. જેમ જેમ બંને પ્રકારનો ત્યાગ થતો જશે, તેમ તેમ તમે આંતર શાંતિ અનુભવશો.

“ન તાન્ માનુષાન્ ગણયેત્....” ભગવંત ઉમાસ્વાતિજનું આ કથન જ્યારે જ્યારે સ્મૃતિમાં આવે છે ત્યારે દિલ ધબકી ઉઠે છે.... શું હું મનુષ્ય નથી? શું હું મનુષ્ય તરીકેની ગણનામાં નથી?....

જ્યાં સુધી વૈષયિક સુખો મારા પુરુષાર્થનું લક્ષ છે, ત્યાં સુધી હું મનુષ્ય નથી, “વિષયરતિ” મનુષ્યને ન જાણે. ડગલે ને પગલે જ્યાં મૃત્યુના ભણકારા વાગી રહ્યા હોય, ત્યાં વિષયરતિ?

આપણી રતિ-આનંદનું પાત્ર વિષયો નથી, આપણી રતિનું પાત્ર તો છે પરમાત્મા તીર્થ”કરદેવ. પરમાત્મા પ્રત્યે રતિ કરી શકીએ તો મનુષ્ય છીએ.

રાગ

વીતરાગને અનુસરવા માટે રાગનો સંગ વળવો જોઈએ. રાગનો સંગ રાખીને વીતરાગને અનુસરી શકાશે નહિ. રાગનો ત્યાગ કરવા માટે રાગના સાધનોનો ત્યાગ કરો, એવાં સ્થાનોનો પણ ત્યાગ કરો. અનિવાર્યરૂપે જે કોઈ રાગના સાધનોનો સંગ રાખવો પડે, તેના પ્રત્યે પણ વિવેકદૃષ્ટિથી વ્યવહાર રાખવો.

રાગના રૂપકોનો પણ પરિચય કરી લેજો. કારણ કે રાગ ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે જીવ પર હુમલો કરે છે. જીવને ખ્યાલ નથી રહેતો કે “મારા પર રાગે હુમલો કર્યો છે.” માટે પહેલેથી જ રાગનાં સ્વરૂપોનો ખ્યાલ કરી લેજો.

રાગ ઉપરથી તો મિત્રનો દેખાવ કરે છે. મિત્ર બનીને જીવને ફસાવે છે ને પછી કૂર બનીને જીવના ખેડાલ કરે છે.

સર્વ ગુણો અને સર્વ ધર્મ ભવવૈરાગ્ય પર રહેલા છે. એટલે જીવનમાં સૌ પ્રથમ 'ભવવૈરાગ્ય' કેળવવાનો પુરૂષાર્થ કરવાનો છે. ભવવૈરાગ્ય કેળવવા માટે ચાર વાતો પર લક્ષ કેન્દ્રીત કરવું પડે.

- (૧) ભવસ્વરૂપનું ચિંતન.
- (૨) કર્મવિપાકનો વિચાર.
- (૩) આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનું જ્ઞાન.
- (૪) પરમાત્માની આજ્ઞા પ્રત્યે બહુમાન.

આ ચાર વાતો મનમાં રમણ કરતી થઈ ગઈ એટલે ભવવૈરાગ્ય આગ્યો સમજવો. પછી બીજા ગુણો કે ધર્મો માટે મહેનત કરવી નહિ પડે. સહજપણે જ ગુણો આવશે અને ધર્મ તરફ વળશે.

વૈરાગી

વૈરાગ્ય એટલે સંસાર પર દ્વેષ, એવો અર્થ ન કરશો! વૈરાગ્ય એટલે રાગ અને દ્વેષની લાગણીઓ મંદ થઈ જવી.

જે આત્માઓને વિષયો પ્રત્યે રાગ અને દ્વેષ હોય તેના પ્રત્યે વૈરાગી તો કડ્ડણાસભર હોય. “હું એ આત્માઓને કેવી રીતે રાગ-દ્વેષમાંથી બચાવી લઉં.” જે વૈરાગીને બીજા જીવો પ્રત્યે દ્વેષ થાય છે, તો ઊંડે ઊંડે પણ વિષયો પ્રત્યે રાગ રહેલો છે, એમ સમજવું.

વૈરાગીમાં દ્વેષ ન હોવો જોઈએ.

સુખની પિપાસા અને દુઃખનો દ્વેષ તારા અંતરાત્માને શાંતિનો સુમધુર અનુભવ નહિ કરવા દે. શાંતિનો સુમધુર અનુભવ કરવા માટે તારે સુખને ત્યાગતાં અને દુઃખને સહતાં શીખવું પડશે.

તારે સુખનો ક્યાં ખહુ ત્યાગ કરવાનો છે? સુખ છે જ થોડું! મહેનત તો દુઃખને સહવામાં કરવાની છે! કેમ કે દુઃખ જ ઘણું છે!

પરંતુ અહીં ૫૦-૧૦૦ વર્ષની જિંદગીમાં આવતા દુઃખને સમતાપૂર્વક સહન કરીશ તો લવિષ્યકાળનું અનંત સુખ તારા ચરણોમાં આવી પડશે.

ત્યાગ

જેનો તેં જ્ઞાનપૂર્વક ત્યાગ કર્યો, હવે તેના ઉપભોગનો વિચાર ન કરવો જોઈએ; એ વિચાર વારંવાર આવતા હોય તો તેને બંધ કરવા માટે તારે તુરત ઉપાયો કરી લેવા જોઈએ.

જે ત્યજવા યોગ્ય તું જાણતો હોય, અને તેનો ત્યાગ ન કરી શકતો હોય તો તેના માટે પણ તારે વિચારવું જોઈએ કે 'તું કેમ ત્યાગ નથી કરી શકતો.' તારે એ રીતે વિચારવું જોઈએ કે એક દિવસ તું ત્યાગની સાચી ભૂમિકા પર પહોંચી શકે.

ત્યજવા યોગ્ય ત્યાગ કર્યા પછી જ સાચી શાન્તિનો આસ્વાદ પ્રાપ્ત થશે. ત્યજવા યોગ્યના ઉપભોગથી જે સુખનો અનુભવ થાય છે, તે વાસ્તવિક અનુભવ નથી. તે કૃત્રિમ છે. સુખનો અનુભવ તો આત્માના જ્ઞાનાદિ ગુણોમાં રમણતા કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે.

સહનવૃત્તિ અને ત્યાગ, આ બે વાતો પર પૂર્ણ ધ્યાન રાખશો. ઈચ્છા સુજળ ન મળે તો સહન કરી લેવું. જો જરૂરિયાતથી અધિક સંપત્તિ મળી જાય તો તેનો ત્યાગ કરી દેવો. સુખી અને શાંત જીવન જીવવાનો આ માર્ગ છે.

ભોગ-આનંદની વૃત્તિ તમને સાચું શાંતિમય જીવન જીવવા દેતી નથી. આ જીવન આનંદ માટે નથી, આ જીવન જગતના જડ પદાર્થો પાછળ ભટકવા માટે નથી, એ ન ભૂલશો. આ જીવન તો ઉચ્ચ મનોબળપૂર્વક આત્મવિશુદ્ધિ કરવા માટે છે. આ વાત સતત યાદ રાખજો.

ત્રિવિધ શુદ્ધિ

આત્મશુદ્ધિ કરવા પૂર્વે કાયાની શુદ્ધિ અને મનની શુદ્ધિ કરવી જરૂરી છે. અલક્ષ્ય ભોજનનો ત્યાગ, અપેય પાનનો ત્યાગ, અને સંસર્ગનો ત્યાગ કરવાથી કાયાની વિશુદ્ધિ થાય છે. પછી કરવાની મનની શુદ્ધિ. શબ્દ, રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શના મલીન વિચારોને મનમાં ન પેસવા દેવા. તે માટે પંચ પરમેષ્ઠિની દુનિયાની કલ્પના સ્થિર કરો. જ્યારે વિચાર કરો ત્યારે પંચ પરમેષ્ઠિ-વિષયક જ વિચાર કરો. પછી કરવાની આત્મશુદ્ધિ. તપ, ત્યાગ દ્વારા, જ્ઞાન-ધ્યાન દ્વારા, વિનય-ભક્તિ દ્વારા, કર્મોનો ક્ષય કરવો તેનું નામ આત્મ-વિશુદ્ધિ. આ રીતે ત્રિવિધ શુદ્ધિ દ્વારા જીવનને સફળ બનાવવાનું છે.

જગતનો પરિચય ઓછો કર્યા વિના તને શાંતિ નહિ મળે...જગતનો વધુને વધુ પરિચય તારી શાંતિ ઝુટવી લેશે.

જગતનો પરિચય ઓછો કરવા માટે તારે તારા અંતરાત્માનો પરિચય કરવો પડશે. મહાત્માના પરિચય વિના અંતરાત્માનો પરિચય તું નહિ કરી શકે.

માટે મહાત્મા પુરૂષોનો પરિચય જ શાંતિ... પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત કરવાનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે.

મહાત્માઓનો પરિચય એટલે માત્ર એમને વંદન કરવું, એટલે જ નથી. વંદન પછી એમની પચુપાસના કરવી, એમના એક એક વચનની ગંભીરતાને સમજવા પ્રયત્ન કરવો.

ધર્મશ્રવણ

નળ ખુલ્લો મુકી, ડાલ તેની નીચે ન મુકતાં બાજુએ મુકી રાખે તો ભરાય ખરી? અને એવી રીતે પાણી ભરનારો મનુષ્ય કાલ્પો ગણાય ખરો?

તમે ધર્મનું શ્રવણ કેવી રીતે કરો છો? સદ્ગુરુ ધર્મવાણીનો પાણીનળ ખુલ્લો મુકે છે, ત્યારે તમારા મનની ડાલ નળ નીચે રાખો છો કે બાજુએ મુકો છો?

ધર્મશ્રવણ કરતી વખતે એકાગ્ર બનો, પડતી વાણી તમારા મનમાં ઝીલી લો. એક છાંટો પણ બહાર ન બાય તેની તકેદારી રાખો.

બુદ્ધિ અને હૃદય

મહાપુરુષોના હૃદય સુધી જ્યારે આપણી બુદ્ધિ પહોંચે છે ત્યારે બુદ્ધિ અટકી જાય છે અને આપણું હૃદય નાચી ઉઠે છે.

મહાપુરુષોના સત્કાર્યોની પાછળ તેમના જે ભાવો જાગત થયેલા હોય છે, તે ભાવોનો જ્યારે ભાવના ભરેલા હૈયે વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે એવો અકૃત્રિમ અને અનહદ આનંદ અનુભવાય છે કે જે વર્ણનાતીત છે.

પરંતુ મહાપુરુષોના હૃદય સુધી આપણા હૃદયને લઈ જવા માટે વાહન નોંધવું છે. વાહન છે—બુદ્ધિ. નિર્મળ બુદ્ધિ, નિર્મળ બુદ્ધિના વાહન પર આરુઢ થઈને આપણું હૃદય મહાપુરુષોના હૃદય દ્વારે પહોંચી શકે છે.

બુદ્ધિ અને હૃદય આ રીતે કામ કરતાં થઈ જાય, ખસ ! પછી સુખ, શાન્તિ અને આનંદની અવધિ નહીં રહે.

મહર્ષિવચન

દૃશ્યદષ્ટા મહર્ષિઓનાં વચનો ક્યારેક આપણી સ્થૂલ બુદ્ધિથી ન સમજાય ત્યારે આપણે આપણી અશક્તિ કબૂલવી નોંધવું.

બુદ્ધિનું અભિમાન મહર્ષિઓનાં વચનોને પણ અવગણી નાંખવાનું ક્યારેક હુકૂત્ય કરી ખેસે છે.

જ્યાં બુદ્ધિ ન પહોંચે ત્યાં શ્રદ્ધા—સ્થાપિત કરી મહર્ષિ વચનોને વળગી રહેવું નોંધવું.

પુદ્ગલેષ્વપ્રવૃત્તિસ્તુ યોગીનાં મૌનમુત્તમમ્ ।

કેવળ જોલવાનું બંધ કરવું, તેનું નામ મૌન નથી, વિષયકપાયોમાં વચન-કાયાથી પ્રવૃત્તિ ન કરવી એનું નામ મૌન છે. એ મૌન ધર્મ બને છે. એ ધર્મ પાપોનો ક્ષય કરે છે.

સ્વ-પરના હિતનું સાધક વચન જોલવામાં મૌનનો ભંગ થતો નથી, જ્યારે સ્વ-પરના હિતને બાધક વચન જોલવામાં મૌન ભંગ થાય છે. એવા વિચાર પણ મનમાં ન પેસવા દેવા જોઈએ કે જેથી આત્માનું અહિત થાય.

મૌન ધારણ કરવાથી આંતરશક્તિ પ્રગટે છે. બહુ જોલવામાં શક્તિનો નાશ થાય છે, બહુ જોલવામાં વિવેકનો પણ નાશ થાય છે. એટલું જ જોલવું જોઈએ કે જે જોલેલું લખી લેવામાં આવે તો તેની નીચે તમે તમારી સહી કરી શકો. મૌન એકાદશીની આરાધના કરીને મન-વચન-કાયાના યોગોને પાપ પ્રવૃત્તિઓથી અળગા કરવાના છે.

સત્ય

સત્ય એ સત્ય છે, જ્યારે જીવનમાં સત્યની જરૂર પડે છે, સત્ય સ્વીકાર્યા વિના જીવન બેચેન બની જાય છે, ત્યારે સત્ય સત્યસ્વરૂપે સમજાય છે.

મેં તેને જ્યારે એ સત્ય કહ્યું હતું ત્યારે તેણે તેને અસત્ય કહીને અવગણી નાંખ્યું હતું. કારણ કે ત્યારે તેને એ સત્યની જરૂર ન હતી! પરંતુ આજે જે વર્ષના અંતે એણે એ સત્ય વિના જીવનમાં મુઝવણ અનુભવી ત્યારે એણે એ સત્યને મૌનપણે સ્વીકારી લીધું.

કોઈ પણ વાત કોઈને કોઈ કાળની ભૂમિકાનું સત્ય હોય છે. તે કાળની ભૂમિકા આવેથી તે સત્ય સમજાય છે. બીજા સમયે તે અસત્ય લાગે છે. માટે કોઈની પણ વાતને અસત્ય કરીને અવગણી નાંખતા પૂર્વે એની વાત કઈ કાળ-ભૂમિકાની છે, તે વિચારવું જોઈએ. ત્યારે સત્ય પ્રકાશિત થશે.

પ્રશ્ન

પ્રશ્ન ? પ્રશ્ન જ નથી ? હૃદયમાં કોઈ પ્રશ્ન નથી સતાવતો ? તો સમજી રાખ, તને જ્ઞાનનો પ્રકાશ પ્રાપ્ત નહિ થાય.

અંધકાર જ્યાં સુધી સતાવે નહિ, ત્યાં સુધી દીપકની શોધ કે દીપકની પ્રાપ્તિનો આનંદ ક્યાંથી થાય ?

શું દુર્ગતિના તમામ માર્ગો તેં અંધ કરી દીધા ? શું અક્ષય સુખ અને અવિનાશી શાન્તિ તને પ્રાપ્ત થઈ ગયાં ? છતાં તને પ્રશ્ન ઊઠતો નથી ? આશ્ચર્ય !

જ્યારે સંસારના દુઃખો તારા પર તૂટી પડે છે ત્યારે જ તારા ચિત્તમાં પ્રશ્નોની હારમાળા જાગે છે ! પરંતુ જ્યાં સંસારનું માસુલી સુખ મળી જાય છે કે તું વિચારશૂન્ય બની જાય છે. પણ જો તું વિચારે તો ત્યારે પણ વિચારી શકાય. સંસારનું સુખ કેમ કાયમી ટકતું નથી ? કાયમી ટકે એવું સુખ ક્યાં મળે ?

તું આ બે પ્રશ્નો પર વિચારજો પછી એના પ્રત્યુત્તર તને ન મળે તો કોઈ જ્ઞાની ગુરુને શોધજો.

ડરવું, કેનાથી ?

‘પરલોકનો ભય....દુર્ગતિનો ભય બ્યારે પ્રતિપળ
નગતો રહેશે ત્યારે જ હે આત્મનું! તું પાપકૃત્યોથી
પાછો પડીશ.’

‘હે જીવ! તું દુઃખથી ડરે છે? તો તારે પાપકૃત્યોથી
પણ ડરવું નેહએ. કેઈ તુચ્છ સુખની લાલસામાં ખેંચાઈને
તું પાપકૃત્ય કરવા પ્રેરાય છે. તે વખતે તું વિચાર કર કે
‘એ પાપકૃત્ય તું પરિણામ કેવું દારૂણ આવશે?’

આ વિચારમાં એવું અદ્ભૂત બળ છે કે તરત જ પાપ-
કૃત્યોથી તને દૂર કુંગોળી દેશે. નથી ને પાપ કરીશ તો પણ
રસ ઓસરી જશે, પશ્ચાત્તાપ થશે....

ગુણ અને પુણ્ય

તું શાની ઝંખના રાખે છે? પુણ્યની કે ગુણોની?
પુણ્ય હશે પણ ગુણો નહી હોય તો તારી દુઃશા સન્નશે.

દોષોને-દુર્ગુણોને પુણ્યનો સહારો મળે તો જીવના
બાર જ વાગી ભય! પુણ્યના સહારે પેલા દોષો જીવની
પાસે પાપકૃત્યો કરાવશે! પરિણામે પાપ કર્મોનો ઉદય આવશે.
ત્યારે દુઃખના ડુંગર તૂટી પડવાના.

ગુણો તારી પાસે પાપના ઉદયમાં પણ અકૃત્યો નહિ
કરાવે! પુણ્યના ઉદયને ધર્મકરણીમાં નેહશે. પરિણામે
પુણ્યનો બંધ અને સુખના સાગર!

ઘાતી કર્મોનો ક્ષયોપશમ કરી તારા આત્મ-તેજને
પ્રગટ કર.

તારી આ વંચના મને અસહ્ય લાગે છે. એક તો તે તારા બદ્ધરિહાઓથી એને અન્યાય કર્યો અને તું કહે છે.... 'સહુ પુણ્યાધીન છે...!' શું એના અહપ પુણ્યો હોવાના કારણે એને અન્યાય થયો?

તારા તરફથી, તારી મિથ્યાવાસનાઓના પાપે, તેં જેનો ગુનો કર્યો છે, એને તું પાપ-પુણ્યના ઉપદેશો આપવા ન બેસી બ. તું તારા પાપ-પુણ્યને બે.

તારા પર જ્યારે આપત્તિઓ વરસશે ત્યારે આપત્તિઓ વરસાવનારા તને કહેશે 'તારા પાપના ફળ રૂપે આ આપત્તિ આવી છે માટે સમતા રાખ!' ત્યારે તું સમતા રાખી બેજે! કેવી સમતા રહે છે, તે તું ત્યારે બહાર કરજે!

વિચાર

જ્યારે આપણે કોઈ આપત્તિમાં ફસાઈએ છીએ ત્યારે એ આપત્તિનું કારણ શોધવા આપણે પ્રયત્ન કરીએ છીએ. 'આ પૂર્વ ભવના પાપનું ફળ છે.' એમ તુરત જ મન મનાવી લઈએ છીએ. પરિણામ એ આવે છે કે આપણી વિચારકતા ઓછી થતી જાય છે. આપણી વર્તમાન ભૂલનો જ્યાલ ભૂલાઈ જાય છે.

ખીબની ભૂલોને ક્ષમા કરવા માટે 'એનાં પૂર્વકૃત કર્મોનું આ પરિણામ છે, એ જીવ તો બલો છે.' આવિચાર જરૂરી છે.

તને એના પ્રત્યે ખરેખર પ્રેમ છે? કેવો પ્રેમ છે? તું એની પાસેથી કંઈ અપેક્ષા રાખે છે?

જેના પર આપણને પ્રેમ છે, તેના પ્રત્યેની આપણી શી શી ફરજો છે, એટલે જ વિચાર આવે, તો એ પ્રેમ સાચો છે અને એજ પ્રેમ અખંડિત રહી શકે.

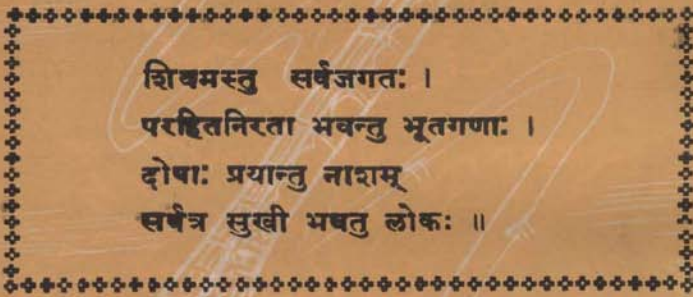
જેના પ્રત્યે તને પ્રેમ છે, એના તરફથી જો તું કંઈ પણ અપેક્ષા રાખીશ તો તું પ્રેમ ટકાવી નહી શકે.... અને એક દિ' એના જ પ્રત્યે ક્ષેપ ધારણ કરનારો બની જઈશ.

એક અનુભવ

મારી વાત તેણે ન માની... મારા વિચારો તેને ન રુચ્યા.... મને દુઃખ થયું?... શાથી? મને દુઃખ આપનાર કોણ? મેં ખૂબ વિચાર્યું.

‘મારા વિચાર એણે માનવા જોઈએ... એને રુચવા જોઈએ’... આ વિચાર પણ એક પ્રકારની વાસના છે. એમ મને લાગ્યું. પછી મેં વિચાર્યું! ‘મારે તેની સમક્ષ એના કલ્યાણના આશયથી મારા વિચારો રજૂ કરવા જોઈએ... માનવા કે ન માનવા...એ એની ઇચ્છા.’

આ વિચારે મારા પર જાદુ કર્યો! હવે જ્યારે કોઈ મારી વાતને ન માને, યા તો એને ન રુચે ત્યારે દુઃખ નથી થતું!.

शिवमस्तु सर्वजगतः ।
परहितनिरता भवन्तु भूतगणाः ।
दोषाः प्रयान्तु नाशम्
सर्वत्र सुखी भवतु लोकः ॥

પૂ. પંન્યાસપ્રવર

શ્રી ભદ્રગુપ્તવિજયજી ગણિવર

જન્મ : શ્રાવણ સુદ ૧૨, વિ. સં. ૧૯૮૯

દીક્ષા : [વ. સં. ૨૦૦૭, પોષ વદ-૫

ગુરુદેવ : આ. શ્રી વિજયલુચનભાનુસૂરિજી

જન્મભૂમિ : પુદ્ગામ (મહેસાણા)

દીક્ષાભૂમિ : રાણપુર (સૌરાષ્ટ્ર)

મુનિશ્રીતું વ્યક્તિત્વ ખહુરંગી (Colourful) છે, તેઓશ્રી લેખક છે, વક્તા છે. પ્રેરક અને પ્રણેતા છે. ખહુશ્રુત છે. વ્યવહારિક અભ્યાસ-મેટ્રિક સુધીનો છે. પરંતુ ધાર્મિક અભ્યાસ વિરાળ છે. પૂન્ય દિવગંત આચાર્યશ્રી વિજયપ્રેમસૂરિશ્વરજી મહારાજ, પોતાના શ્રદ્ધેય ગુરુદેવ અને અન્ય પંડિતો પાસે તેઓશ્રીએ ૭ દર્શન, જૈન ન્યાયનાં ગ્રન્થો, ૪૫ આગમો (સટીક) તેમજ પૂર્વાચાર્યોના ગ્રન્થો આદિતું અધ્યયન કર્યું છે. માતૃભાષા ગુજરાતી ઉપરાંત હિન્દી, સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અંગ્રેજી ભાષા પર સારું પ્રભુત્વ ધરાવે છે.

દીક્ષા લીધા પછી ચોથા જ વરસે 'મહાપંથનો યાત્રી' નામનું પુસ્તક લખી લેખન ક્ષેત્રે પ્રવેશ કર્યો. સં. ૨૦૧૧ થી અત્યાર સુધીમાં અંગ્રેજી, હિંદી, ગુજરાતીમાં ૧૦૦ લગભગ પુસ્તકો લખ્યાં છે. ખાળ-શૈલીમાં ખાળકો માટે લખાયેલાં પુસ્તકોની ૬-૬ આવૃત્તિ થઈ છે. તેનાં હિંદી અને અંગ્રેજીમાં પણ ભાષાંતર થયા છે. 'જ્ઞાનસાર' અને 'પ્રશમરતિ' ગ્રન્થો જેવાં ગંભીર ગ્રન્થો લખ્યાં છે. 'જૈન રામાયણ' અને 'અંજના' જેવી ધાર્મિક નવલકથાઓ પણ લખી છે. 'અરિહંત' (હિન્દી માસિક પત્ર) દ્વારા તેઓ નિયમિતપણે લખે છે.

તેઓના વાડલબ્રાતા પૂ. મુનિરાજશ્રી ધર્મગુપ્તવિજયજી મ. સા. પણ જૈન સંઘના પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન મુનિવર છે.

જ્ઞાનસત્રો-ધાર્મિક શિબિરોની પ્રેરણા કરી પોતાની મધુર અને જ્ઞાનપૂત વાણીથી સેંકડો સુધાનો ને ખાળકોને આત્મધર્મના રસિયા બનાવ્યા છે. તેમની આ જ્ઞાનયાત્રા પ્રસન્નચિત્તે અથાગ ચાલુ જ છે.